
Národní technické muzeum

Centrum stavitelského dědictví v Plasích

Kronika projektu

PAVEL KODERA – KAREL KSANDR

Vydáno s finanční podporou Integrovaného operačního programu (IOP) za finanční spoluúčasti
Strukturálních fondů EU (ERDF) a státního rozpočtu ČR

EVROPSKÁ UNIE
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
ŠANCE PRO VÁŠ ROZVOJ

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

REDAKČNÍ RADA: PhDr. Jan Králík (předseda), RNDr. Ivana Lorencová, PhDr. Kateřina Bečková,
Jaroslav Beránek, Bc. Magdalena Buriánková, Dis., Mgr. Jana Čerešňová, PhDr. Marek
Řurčanský, PhD., MgA. Petr Kliment, Mgr. Tomáš Kučera, Ing. arch. Zdeněk Lukeš, Ing. Jan
Palas, PhDr. Tomáš W. Pavlíček, Michal Plavec, PhDr. Mgr. Martin Reissner, Ph.D.,
PhDr. Dagmar Rýdlová, PhDr. Milena Secká, CSc., Mgr. Martin Sekera, Ph.D., Mgr. Michal
Šimůnek, Ph.D., PhDr. Zdeněk Vácha

AUTOŘI TEXTŮ:

Mgr. Pavel Kodera, Ph.D., koordinátor projektu CSD, Národní technické muzeum
Mgr. Karel Ksandr, generální ředitel Národního technického muzea
Zdeněk Hanzlíček, starosta města Plasy
PhDr. Martin Ebel, Ph.D., ředitel Muzea architektury a stavitelství, Národní technické muzeum
Ing. Lukáš T. Hejný, kurátor sbírky stavitelství, Národní technické muzeum
PhDr. Martin Pácal, odborný garant, Národní památkový ústav
Mgr. Gabriela Šulmanová, projektová a finanční manažerka, Národní technické muzeum
doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D., Národní muzeum
Mgr. Michal Panáček, Národní technické muzeum

KRESBY: Ing. arch. Jaroslav Svěrek

FOTOGRAFIE: ak. mal. Nadežda Svobodová, Kateřina Uksová, BcA. Patrik Sláma, DiS., Ing. Ivo
Kornatovský, Jan Trnka, Mgr. Pavel Kodera, Ph.D., RNDr. Petr Lorenc, PhDr. Martin Ebel, Ph.D.,
Ondřej Bouček (Unistav, a. s.), Hochtief CZ, a. s., Ing. arch. Petr Dostál, SÚRPMO

REDAKCE: Ing. Jana Kleinová

SAZBA: Jaromír Šlápota

COPYRIGHT © NÁRODNÍ TECHNICKÉ MUZEUM 2015

ISBN 978-80-7037-257-9

OBSAH

Úvodem (KAREL KSANDR)	5
Revitalizace města Plasy a klášterního pivovaru (ZDENĚK HANZLÍČEK)	6
1. Idea a vize projektu (MARTIN EBEL)	9
2. Místo realizace (PAVEL KODERA)	11
3. Něco o projektu (PAVEL KODERA – GABRIELA ŠULMANOVÁ)	51
4. Kronika projektu (PAVEL KODERA)	61
5. Obnova objektů z pohledu památkové péče (MARTIN PÁCAL)	74
6. Tvorba referenční sbírky CSD (LUKÁŠ HEJNÝ)	91
7. Expozice	98
8. Před příchodem prvního návštěvníka (MARTIN EBEL)	112

Úvodem

KAREL KSANDR

Neskutečné se stalo realitou. Národní technické muzeum dokončilo Centrum stavitelského dědictví Plasy jako svou významnou pobočku v západních Čechách.

Prapůvodně myšlenka takového centra vznikla v rámci studentského kroužku doc. Ing. arch. Milady Radové, CSc. na Fakultě architektury ČVUT v Praze v polovině osmdesátých let minulého století. Ano, byla to právě paní docentka Radová, která dlouhodobě a dobrovolně vedla studenty k respektu stavební historie a nálezoých architektonických prvků. Mnozí ze studentů paní docentky jsou dnešními spoluautory expozice stavitelství NTM. Vzpomínám si na první pilotní expozici toho, co se v rámci kroužku paní docentky nashromáždilo a následně vystavilo ve vitrínách na chodbě prvního patra traktu „C“ dejvické stavební fakulty v roce 1990. Vzpomínám také na spanilé studentské výpravy pod vedením dnes již docenta Michaela Rykla po vinohradských „kontejnerech“, z nichž se získávaly domovní dveře, okna či další hodnotné prvky převážně z devatenáctého století, které zcela zbytečně likvidovalo OPBH a které dnes můžeme obdivovat v Plasích.

Zásadní proměnu této myšlenky v realitu přinesl až nástup Pavla Kodery do Národního technického muzea na podzim roku 2004. Ve spolupráci s Martinem Ebelem začali rozpracovávat koncept referenční sbírky a její zpřístupnění veřejnosti v objektech plaského kláštera. Podstatnou akvizicí přitom byl převod soukromé sbírky stavebních prvků a fragmentů, kterou NTM získalo darem od Vladimíra Dleska z Karlových Varů a která výrazně přispěla k rozšíření fondu, vystavovaného v expozici stavitelství v Plasích.

Centrum stavitelského dědictví Plasy se tak stává významným projektem, který nejenže zachránil před zkázou hodnotné hospodářské budovy jedinečného kláštera v Plasích, ale především zde obnovil šíření vzdělanosti, kterou tady po staletí plasští cisterciáci úspěšně rozvíjeli až do zrušení kláštera roku 1785. Proč se jedná významný projekt? Inu proto, že obdobnou stavební expozici lze nalézt v daleko menším rozsahu v bývalé kartouze v Mauerbachu nedaleko Vídně, vybudovanou rakouským spolkovým památkovým úřadem.

Centrum stavitelského dědictví v Plasích je úspěšně dokončený projekt Národního technického muzea spolufinancovaný z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF) prostřednictvím Integrovaného operačního programu (IOP), oblast intervence 5.1. – Národní podpora využití potenciálu kulturního dědictví. Za realizací tohoto projektu se skrývá šest let usilovné práce nejen pracovníků Národního technického muzea, ale i ministerstva pro místní rozvoj, Centra regionálního rozvoje, ministerstva kultury a mnoha a mnoha dalších, které zde nelze vyjmenovat. Přestože se našlo i pár jedinců, kteří realizaci Centra stavitelského dědictví příliš nepřáli, převážně jsme se během celé realizace potkávali s lidmi, kteří plně věřili v myšlenku tohoto centra a nám pracovníkům muzea, že tento náročný projekt úspěšně dokončíme. Za to všem kolegům tvůrcům Centra stavitelského dědictví a všem podporovatelům patří můj upřímný, srdečný dík. V neposlední řadě bych také rád poděkoval městu Plasy za mimořádnou a příkladnou podporu celému projektu NTM.

Karel Ksandr
generální ředitel NTM

Revitalizace města Plasy a klášterního pivovaru

ZDENĚK HANZLÍČEK

Pivovar, hospodářská stavení a prostranství u kláštera v Plasích – to vše se za poslední roky změnilo. Proběhla kompletní rekonstrukce budov ve správě Národního technického muzea v rámci projektu Centrum stavitelského dědictví v Plasích a celková rekonstrukce prostranství mezi těmito budovami, které je v majetku města Plasy, a to v rámci projektu nazvaného Cesty klášterem – stezky k poznání. Projektem Cesty klášterem – stezky k poznání byly revitalizovány veřejné plochy v areálu NKP Klášter Plasy a zlepšeno jejich provázání s městem Plasy. Velká pozornost byla věnována především historickému klášternímu nádvoří, které je urbanistickým jádrem celého památkového komplexu. Revitalizací se tento prostor zhodnotil nejen pro turisty a odborné návštěvníky Centra stavitelského dědictví, ale i pro plaské obyvatele. Stane se významným bodem turistických a cyklistických stezek i atraktivním prostorem pro odpočinek. Celý projekt byl podpořen dotací Regionálního operačního programu NUTS II. Jihozápad.

Jsem velmi rád, že v rámci projektu Centrum stavitelského dědictví v Plasích byla do objektů hospodářského dvora přemístěna Městská knihovna Plasy, jejíž knižní fond slouží celému severoplzeňskému regionu.

Město má nyní k dispozici nejen krásné prostory pro půjčování knih, ale i studijní, výukové a přednáškové prostory, které budou moci využívat obyvatelé Plas a celého přílehlého regionu.

Jsem přesvědčen, že využití celého klášterního areálu napomůže rozvoji města Plasy i regionu severního Plzeňska a navrátí jim charakter kulturně vzdělanostního centra celorepublikového rozsahu, protože už ve vrcholném středověku byly Plasy významným střediskem kultury a vzdělanosti v celém českém království.

Těší mě, že se oba projekty podařilo dokončit právě v roce 2015, v roce dvoustého výročí Vídeňského kongresu. Připomínáme si tím dobu, která je historicky považována za jeden ze zásadních mezníků pro obyvatele Evropy.

Zdeněk Hanzlíček
starosta města Plasy

Počátek památkové obnovy hospodářského dvora i navazujícího parteru bývalého klášterního nádvoří v březnu 2014 (foto Kateřina Uksová)

Areál hospodářského dvora v létě 2015 (foto Martin Ebel)

Prostor ječné pudy sladovny po památkové obnově, prosinec 2013 (foto Kateřina Uksová)

Obnovený pivovar od řeky Střely, listopad 2013 (foto Pavel Kodera)

1. Idea a vize projektu

MARTIN EBEL

Idea projektu vznikla na půdě Fakulty architektury ČVUT počátkem devadesátých let 20. století. V té době se zde na půdě Ústavu dějin architektury, tehdy nově obsazeném profesorem Milanem Pavlíkem, sešly prakticky dvě školy historiků architektury – skupina žáků doc. Milady Radové a skupina, která tehdy z velké části přišla z rozpadajícího se ateliéru stavebněhistorického průzkumu Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů. Propojení obou škol na jednom pracovišti se nakonec ukázalo jako

velmi šťastné a dalo vzniknout skupině, která z velké části stála jak u zrodu Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, tak u počinku pravidelných oborových konferenčních setkání.

Od počátku devadesátých let byla ve foyeru Fakulty architektury ČVUT umístěna výstava historických stavebních artefaktů, kterou založila Ing. arch. Milena Hauserová s Ing. arch. Michaelem Ryklem. Zde bylo sice vystaveno to nejcennější, ale další předměty se v podobě sbírky kupily

Pivovar Plasy okolo roku 1910 (SokA Plasy)

1. IDEA A VIZE PROJEKTU

MARTIN EBEL

v pracovních některých vyučujících, především v pracovní tehdy začínajícího doc. Michaela Rykla, který prvky z historických stavebních materiálů i konstrukcí využíval jako učební pomůcky v přednáškách pro nejvyšší ročník na fakultě.

Vršíci se historické stavební artefakty spolu se seminárními pracemi měnily omezené prostory pracovní vysokoškolského pedagoga v málo přístupný a především pro toto prostředí neúnosný labyrint, který však této až sterilní skeletové budově ze sedmdesátých let 20. století dodával jistou osobitost. Snad v polovině devadesátých let byla vyslovena myšlenka, že na sbírku kolegy Rykla je potřeba najít vhodnou prostor, vhodnou místnost či více místností, kde by bylo možno sbírku uložit, uspořádat do logických celků a kde by se s ní studenti mohli lépe seznámat. Praxe na fakultě totiž ukazovala zcela nezastupitelnou úlohu hloubkového seznámení studentů s historickou materií. Návrh však zůstal pouze ideou, kterou nebylo reálné v prostorových možnostech staré fakultní budovy uskutečnit. V odborné obci však často tato idea rezonovala jako vidina budoucnosti.

V roce 2005 autor tohoto textu přešel do Národního technického muzea do tehdejšího oddělení architektury a stavitelství s tím, že tuto mezeru je nutno zaplnit, jinými slovy – z hlediska odborné poptávky je nutno postupně vybudovat referenční sbírku stavebních materiálů, prvků a konstrukcí spolu se studijním depozitářem. V této době se připravovala první expozice architektury, stavitelství a designu v budově na Letné. Již tehdy bylo jasné, že expoziční prostory jsou omezené a že budou v prvé řadě, po více jak půlstoletí, prezentovány skvosty z rukou předních českých architektů, a tak nebude možné stavitelství věnovat patřičnou pozornost. Další expanze oddělení nebyla na Letné reálná.

Tehdejší sbírka stavitelství však pocházela vesměs z velmi cenných darů modelů z mostního, přehradního nebo železničního stavitelství, avšak historické materiály, prvky a konstrukce byly spíše okrajovými položkami.

V prvé řadě byl přepracován akviziční plán. Velkou a nesmírně hodnotnou akvizici nového typu získalo muzeum koncem roku 2005 z dlouhodobé sbírkové činnosti karlovarského patriota Vladimíra Dleska, který zachránil početnou kolekci prvků z tehdy výrazně představovaných Karlových Var. Část této sbírky našla své uplatnění i v nové expozici na Letné, ale postupně bylo zřejmé, že je nutno

hledat nové expoziční možnosti. V rámci oddělení a vzájemnou spoluprací kolegů, kteří jsou vesměs spoluautory této knihy, se začaly hledat vhodné prostory, pro něž byla stanovena základní kritéria: umístění mimo Prahu v pozoruhodném objektu, který patří státu (ideálně ve správě Národního památkového ústavu), v příjemném a dostupném místě. Na základě dalších analýz převládá počátkem roku 2006 názor, že nejvhodnějším objektem budou hospodářské budovy významného kláštera, přičemž přicházely v úvahu dva areály – Plasy a Doksany nad Ohří. Dalšími úvahami byl okruh zúžen na prvně jmenovaný klášter a zdejší pivovar, který se tehdy, jako dosluhující skladiště, chystal prodat podnik Jednota.

Na základě rozsáhlých konzultací s kolegy z oboru i studia zahraničních zkušeností bylo jasné, že budoucnost může mít pouze areál, v kterém se propojují funkce muzejní s funkcemi edukačními, zaměřenými nejen na vysokoškolské studenty, ale na mnohem širší návštěvnickou obec, s dalšími zážitkovými aktivitami, jež musí být s muzejními expozicemi zcela v rovnováze. Výsledkem bude atraktivní volnočasový areál, jenž přes víkend přivítá rodiny s dětmi a nabídne jim praktické seznámení s řadou stavebních řemesel. Přes týden pak budou probíhat odborně zaměřené vzdělávací kurzy a jiné aktivity pro všechny typy škol. Pro vysokoškolské studenty, hlubší zájemce o obor a odborné pracovníky pak bude určen studijní depozitář, u kterého se počítá s dlouhodobým budováním a rozvojem.

Připravovaný projekt NTM nezůstal bez odezvy na ministerstvu kultury. Z jeho podnětu a díky podpoře tehdejšího vedení NTM v létě 2006 zpracoval Ing. arch. Zdeněk Žilka studii pro využití areálu pivovaru v Plasích pro účely NTM a prezentaci sbírky stavitelství s návaznými aktivitami.

Projekt před podáním přihlášky do Integrovaného operačního programu Evropské unie prošel dalším výrazným rozpracováním a upřesněním. V roce 2007 a 2008 proběhly tři podstatné změny. První změnu představovalo rozšíření projektu Národního technického muzea do nesmírně cenného areálu hospodářského dvora, u kterého se dosavadní proponované využití ukázalo jako nereálné. Druhou bylo převedení správy pivovaru (mezitím odkoupeného státem do správy NPÚ) a areálu hospodářského dvora do správy Národního technického muzea. Třetí změnou bylo navázání velmi úzké spolupráce s městem Plasy, v rámci níž byly v areálu hospodářského dvora vybudovány nové prostory pro umístění regionální knihovny.

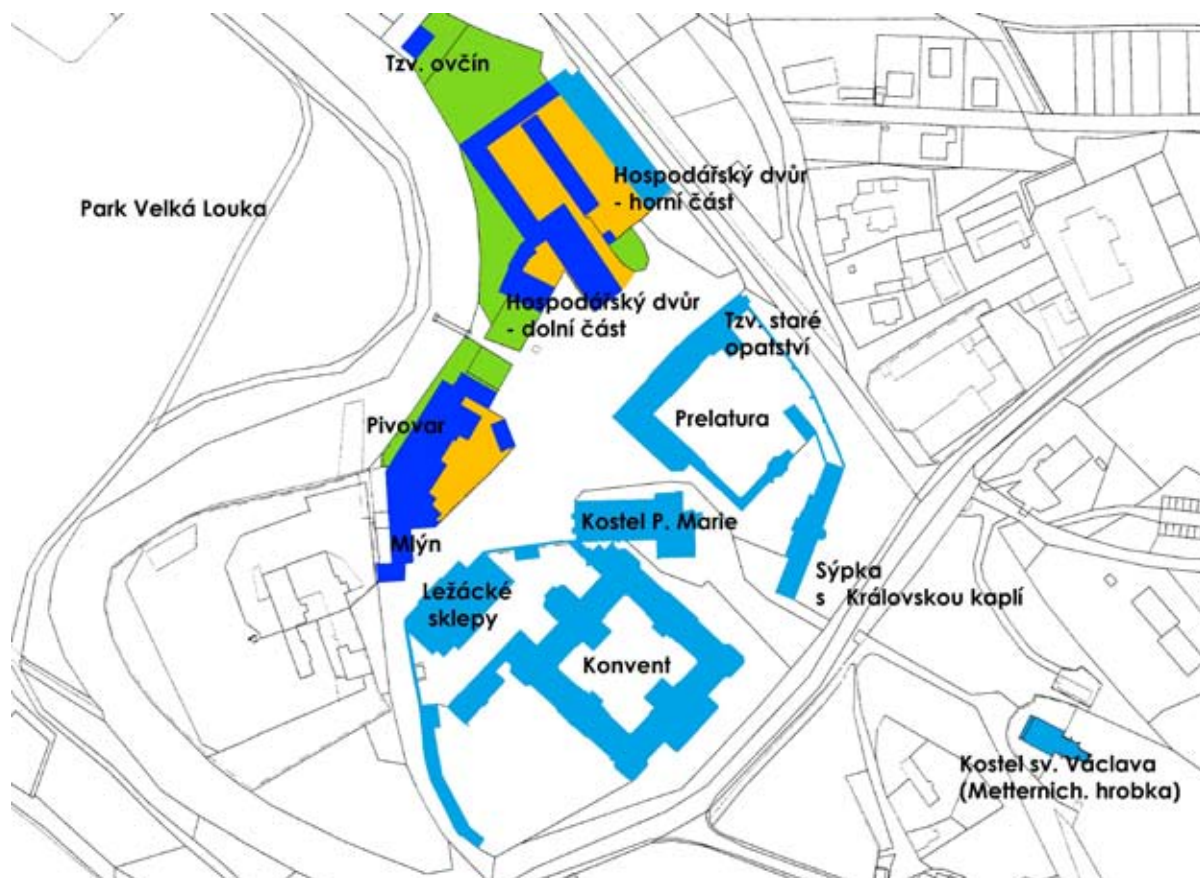
2. Místo realizace

PAVEL KODERA

KLÁŠTER PLASY

Areál bývalého kláštera v Plasích se řadí mezi nejvýznamnější monastické komplexy střední Evropy. Cisterciácké mnichy sem krátce před polovinou 12. století uvedl kníže Vladislav II. a kolonizační řád zanedlouho obhospodařoval pozemky v širokém okolí. Značného významu dosáhlo i zdejší klášterní skriptorium a Plasy se postupně staly důležitým centrem vzdělanosti a kultury. Zejména poslední

Přemyslovci si západočeský klášter oblíbili a za Přemysla Otakara II. zde byl dokonce vybudován panovnický palác spojený s unikátní dvoupodlažní tzv. Královskou kaplí. Rozvoj plaského kláštera ovšem počátkem dvacátých let 15. století na dlouho přetaly husitské války. Klášter byl poškozen, řeholní komunita pobita nebo rozptýlena, klášterní majetky postupně rozchváčeny. Plaský klášter sice zcela nezanikl, následující dvě století ale spíše jen živořil. Změna

Situční plán plaského kláštera. Tmavě modrou barvou jsou vyznačeny objekty realizace projektu CSDm zeleně a žlutě plochy v rámci projektu akceptované, světle modrou barvou ostatní objekty NKP Klášter Plasy

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Pohled na areál kláštera v Plasích v průběhu památkové obnovy hospodářského dvora (foto Ivo Kornatovský)

nastala až po bitvě na Bílé hoře, když císař Ferdinand II. řeholníkům vrátil pozemkový majetek a zahájil tak novou etapu rozvoje kláštera. Ten začal opět prosperovat a po nejnutnějších opravách a dostavbách nastala doba odvážných stavebních podniků. V posledních dvou dekadách 17. století byla za opata Ondřeje Trojera podle plánů významného architekta Jeana Baptisty Matheye postavena honosná budova nové prelatury a elegantní objekt klášterní sýpky s hodinovou věží. Souběžně byly významně přestavěny a výrazně rozšířeny i objekty hospodářského zázemí kláštera. Trojerův nástupce, opat Evžen Tyttl povolal do Plas neméně věhlasného architekta Jana Blažeje Santiniho, který vytvořil velkorysý koncept razantní přestavby klášterních budov, včetně nového kostela. Z odvážného záměru byla v první polovině 18. století realizována pouze majestátná budova konventu založená na důmyslném dřevěném základovém systému zpevňujícím mokřinaté staveniště. V roce 1785 byl dekretem císaře Josefa II. klášter zrušen. Mniši byli nuceni odejít a prosperující hospodářství připadlo pod správu státního Náboženského fondu. O čtyřicet let později panství zakoupil říšský kancléř kníže Metternich, který v Plasích založil litinovou huť, někdejší prelaturu nechal přebudovat na zámek, bývalý farní kostel na svoji hrobku. Metternichovi potomci vlastnili areál plaského kláštera až do konce druhé světové války, kdy jim

byl zkonfiskován. Památkové objekty byly následně využívány k různým administrativním a hospodářským účelům a značně chátraly. Zejména stavby někdejšího hospodářského zázemí kláštera byly ve druhé polovině 20. století rozděleny mezi různé vlastníky a v důsledku zanedbávané údržby se stav některých z nich stával havarijním. V průběhu první dekády 21. století se však podařilo postupně i tyto objekty získat do vlastnictví státu a začít s přípravou jejich systematické památkové obnovy. V roce 2006 byla hospodářská část areálu vybrána pro realizaci projektu Centrum stavitelského dědictví v Plasích, jehož nositelem je Národní technické muzeum. Projektový záměr byl podrobně rozpracován a následně v říjnu 2009 podpořen dotací z Integrovaného operačního programu (IOP) v rámci „Realizace vzorových projektů obnovy a využití nejvýznamnějších součástí nemovitého památkového fondu ČR“.

NKP Klášter Plasy je svým architektonickým ztvárněním a *geniem loci* pro realizaci Centra stavitelského dědictví ideální lokalitou. Klášterní areál v Plasích je autentickou učebnicí stavební kultury od jejích románských počátků až po 19. století. Stavebně technickou výjimečnost jednotlivých objektů podtrhují jedinečně dochované doklady historických stavebních technologií. Vzhledem k aktuálnímu stavu těchto objektů je však nutné provést komplexní rekonstrukci nemovitostí.

Pohled na pivovar během rekonstrukce (foto Ivo Kornatovský)

Pohled na pivovar před dokončením obnovy (foto Ivo Kornatovský)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

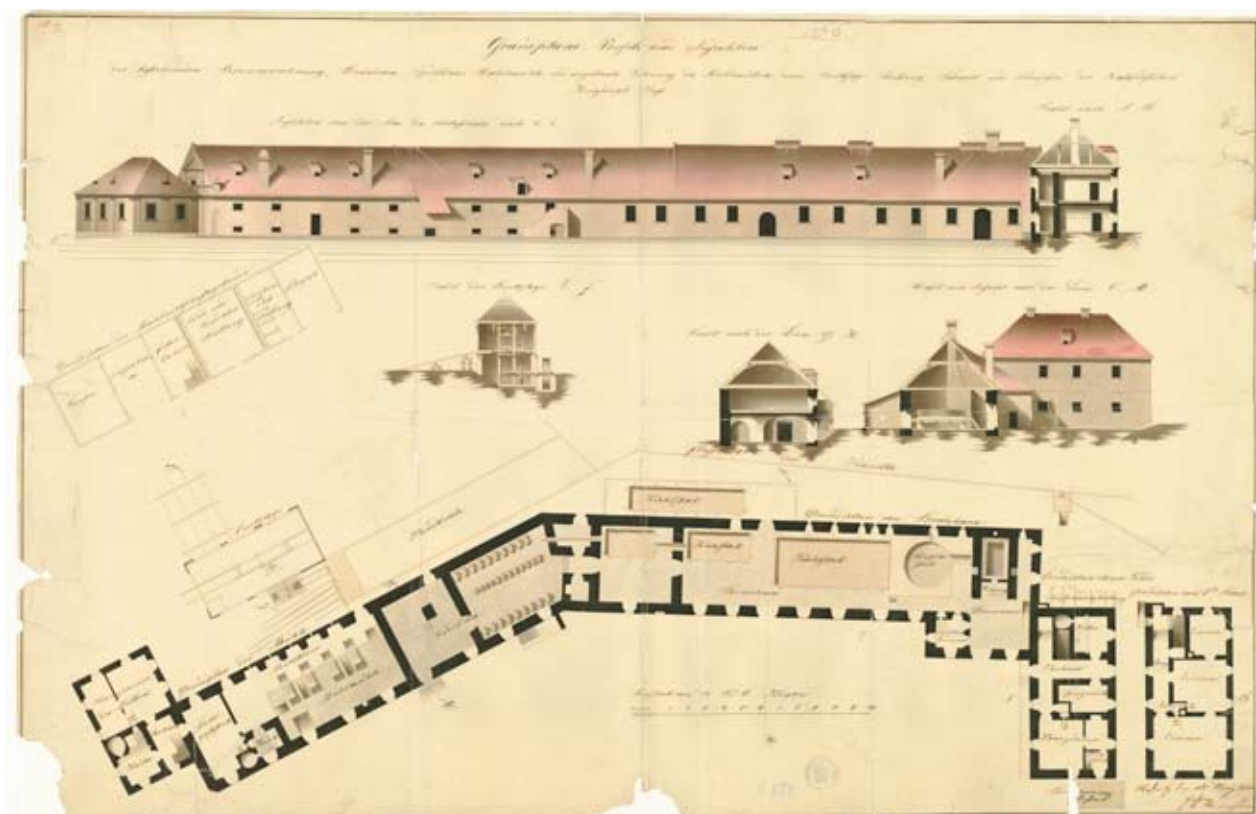
MLÝN

Areál pivovaru tvoří několik objektů různého stáří i památkového významu - klášterní mlýn s domkem mlynáře, samotný pivovar s domem sládka a budova historických garáží.

Pro cisterciácký řád řídící se heslem sv. Benedikta „modli se a pracuj“ (latinsky „*ora et labora*“) byla zemědělská práce důležitou součástí řehole. Posláním cisterciáků proto bylo kolonizovat neobydlené či řídko obydlené oblasti a přinášet do nich nové poznatky, a to i hospodářského charakteru. Je tedy nepochybné, že tak důležité zařízení jakým je mlýn, muselo být součástí klášterního areálu již od jeho počátků. S ohledem na pevný rozvrh klášterště a na terénní konfiguraci se mlýn velmi pravděpodobně již tehdy nacházel na dnešním místě, tedy poblíž počátku říční zákruty, z něhož je voda vzedmutá jezem odváděna náhonem k mlýnským technologiím a na konci meandru se opět vrací do řeky. V této poloze je zachycen také nejstarší ikonografii z doby okolo r. 1600. V rámci vrcholně barokní přestavby byla roku 1728 mlýnská strouha zaklenuta a za náhonem přeměněna na tzv. Královskou stolu. Ta se nadále stala i klíčovou součástí základového systému konventu, z něhož odvádí přebytečnou vodu. Do štoly jsou zaústěny rovněž unikátní klášterní převéty. Poeticky tuto skutečnost vyjádřil plaský kronikář Mauritius Vogt ve dvacátých

letech 18. století: „*Tato dosti rybnatá řeka (Střela) může stále v klášteře poháněti tři mlýnská kola a kromě toho na jaře nebo když prší může pohybovati speciálními koly na tlačení oleje a pohonem pily na rozmítání dřeva. Konečně pak uzavřena v dlouhém pevném kanále je nucena tiše vyčistit vše, co nachází špinavého. Voda, která se mletí vyhýbá, se vrhá ze splavu, dva oblouky mostu podtéká a spojuje s ostatní.*“

Klášterní mlýn je písemnými prameny doložitelný od poloviny 16. století a o jeho stavební minulosti vypovídají i nápisové desky z 18. století, kdy byl opakovaně opraven. Na západním průčelí nad náhonem se tak dočítáme, že mlýn v roce 1746 nechal opravit opat Celestin Stoy. Jednalo se snad o obnovu návodní zdi mlýna z pískovcových kvádrů s otvory pro hřídele, náhonu a lednice, možná i mlýnské technologické vybavy. Nápisová deska na opačné straně objektu, nad vstupem z klášterního nádvoří, pak latinsky hlásá, že „*tento mlýn s částí pivovaru, vyhořelý 10. května 1778 vystavěl znovu plaský opat pan Fortunát Hartmann*“. V průběhu stavebněhistorického průzkumu realizovaného v rámci předprojektové přípravy byla však provedena dendrochronologická analýza dřevěných konstrukčních prvků z krovu a stropu mlýnice, již se podařilo doložit stáří těchto konstrukcí do roku 1693/1694. Toto

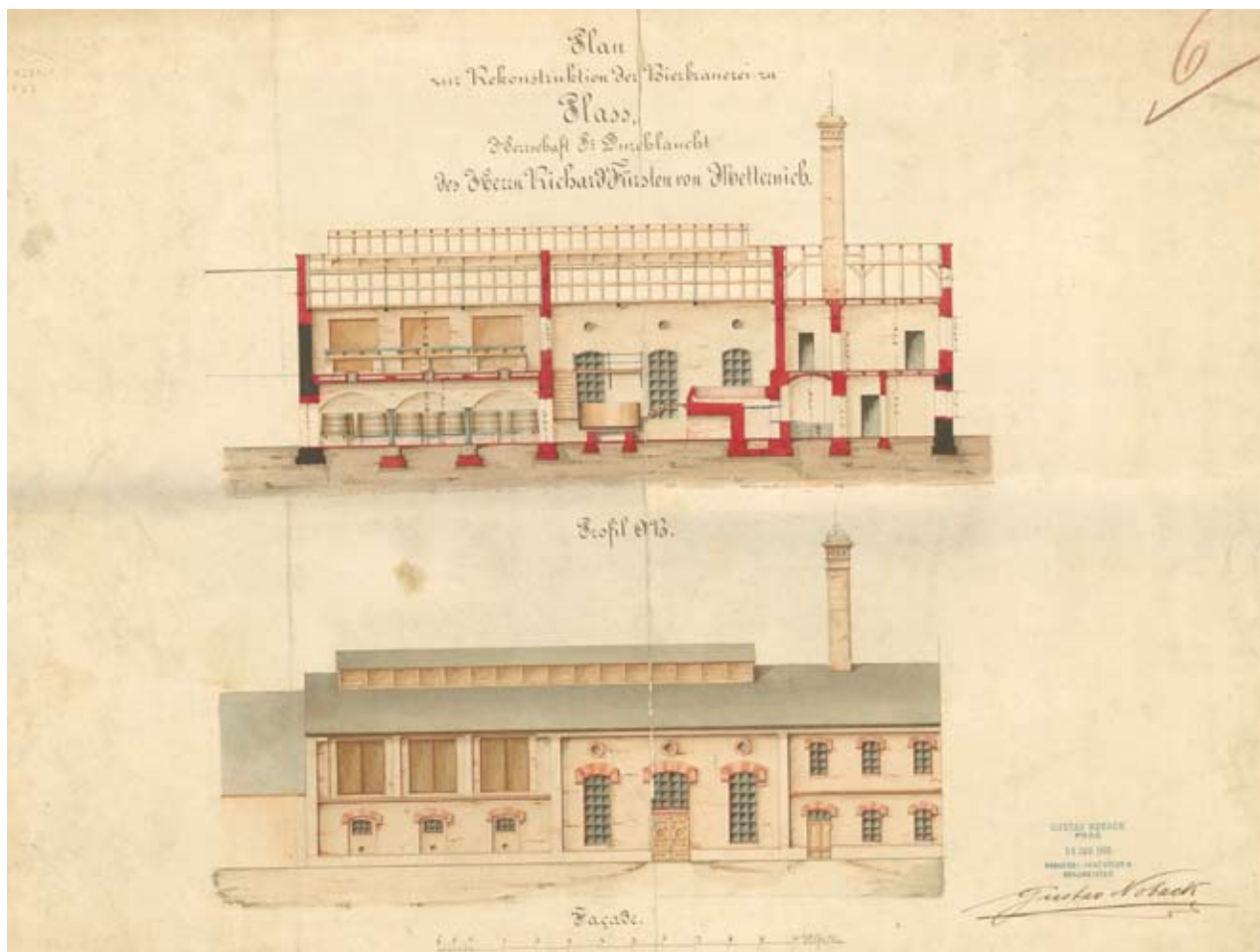
Plán domku mlynáře, mlýna, pily, pivovaru a domu sládka z roku 1833 (autor: stavitel Fischer, uloženo: správa kláštera Plasy, NPÚ ÚPS české Budějovice)

Po odtěžení navážky byl v nice mlýnice nalezen kamenný převét, květen 2013 (foto Jan Trnka)

překvapivé zjištění tak zařazuje výstavbu mlýna a navazujícího objektu starého pivovaru do éry opata Ondřeje Trojera, za něhož byla vystavěna prelatura, sýpka a přestavěn hospodářský dvůr.

Mlýnice byla členěna na tři podlaží, přičemž nejnižší, tzv. hraniční, podlaha byla v úrovni obnoveného sklípku a dodnes zůstala zasypána. V době zrušení kláštera (1785) se zde nacházela čtyři mlýnská složená s pěti vodními koly, přičemž další kolo pohánělo dnes zaniklou pilu na protilehlé straně náhonu. Do prostoru mlýnice je vložena stavba čemé kuchyně a v průběhu památkové obnovy zde bylo pod navážkou odhaleno i těleso mohutného krbu. Odstraněním novodobého zásypu byl rovněž nalezen sklípek na úrovni tzv. hraniční podlahy a kamenný převét umístěný v nice protilehlé stěny. Toto hygienické zařízení bylo proplachováno vodou přiváděnou korytem z mlýnského náhonu.

K mlýnici na jižní straně přiléhá tzv. „šalanda“, tedy „místnost, v níž se mlynářská nebo pivovarská chasa

Plán přestavby pivovaru z roku 1869 (autor: Gustav Noback, uloženo: podnikový archiv Plzeňského Prazdroje)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

v době odpočinku schází a kde mleči čekají na semletí svého obilí. Zařízení šalandy bývá prosté, ale účelné: sporák, na němž lze sem přinesené pokrmy ohřívat, veliký stůl a přiměřený počet loží po způsobu pryčen, žlab k mytí a skříně na »výražní« oblek a nějaké truhly na pomocné nádobí.“

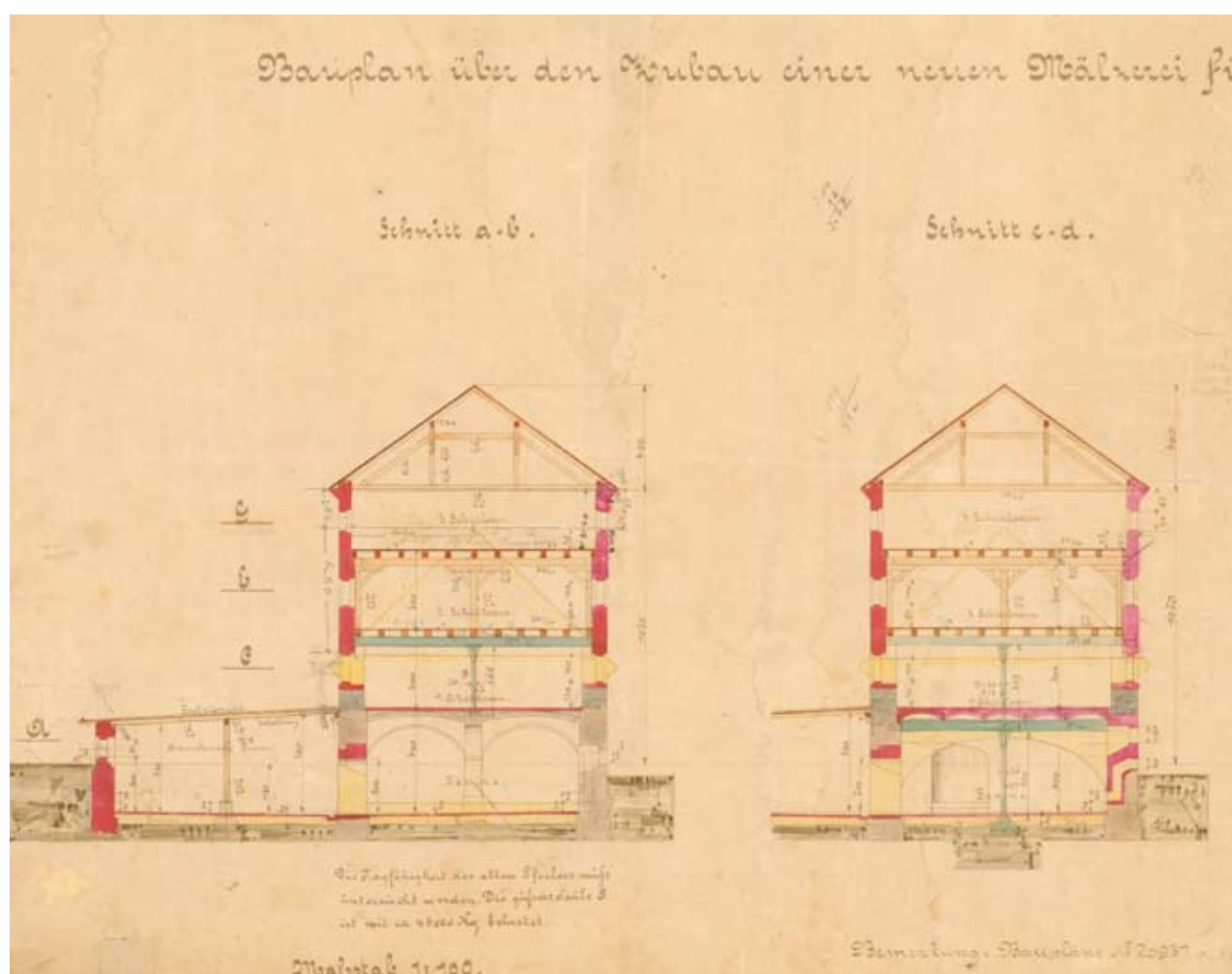
Mlín fungoval až do roku 1951, poté byla mlýnská technologie odstraněna. Následně byla zasypána i mlýnice, a to nad úroveň prahu hlavního vstupu. Prostor byl využíván jako skladiště. V době začátku realizace projektu CSD byl dlouhodobě nevyužívaný a značně zchátralý.

DOMEK MLÝNÁŘE

K jižní straně mlýna je přistavěn klasicistní domek mlynáře, vybudovaný z podstatné části ve třicátých letech 19. století. V kronice se k této době dočítáme, že se „mlynář v pláském vrchnostenském mlýně odjakživa tísnil v malé nízko položené a proto vlhké světnici, oddělené od šalandy prkennou

stěnou“, přičemž k mlynářskému bytu dále náležela „letní světnice na půdě a zcela malá temná kuchyňka vedle dvou komor.“ Zápis pokračuje konstatováním, že „po výtce nadřazených úřadů bylo uznáno za nejvyšší potřebné rozšířit byt pro nájemce mlýna, jakož i šalandy. Na mlýnském prostranství bylo tedy přistavěno stavení z kamene s výhledem na 3 strany, k staré světnici se vstupem přes několik schodů z rozšířené šalandy, odkud byla odstraněna dřevěná přička. V přístavku, taškami krytém, byla malá předsíňka, 1 kuchyně a 2 prostorné pěkné obývací pokoje s rákosovým stropem, prkennou podlahou, obloženými dveřními křídly, 1 kamny vytápějícími oba pokoje a s 6 dvoukřídlovými dvojími okny se skleněnými tabulkami. Zvenčí bylo toto spolu s celým mlýnem slámově žlutavě natřeno.“

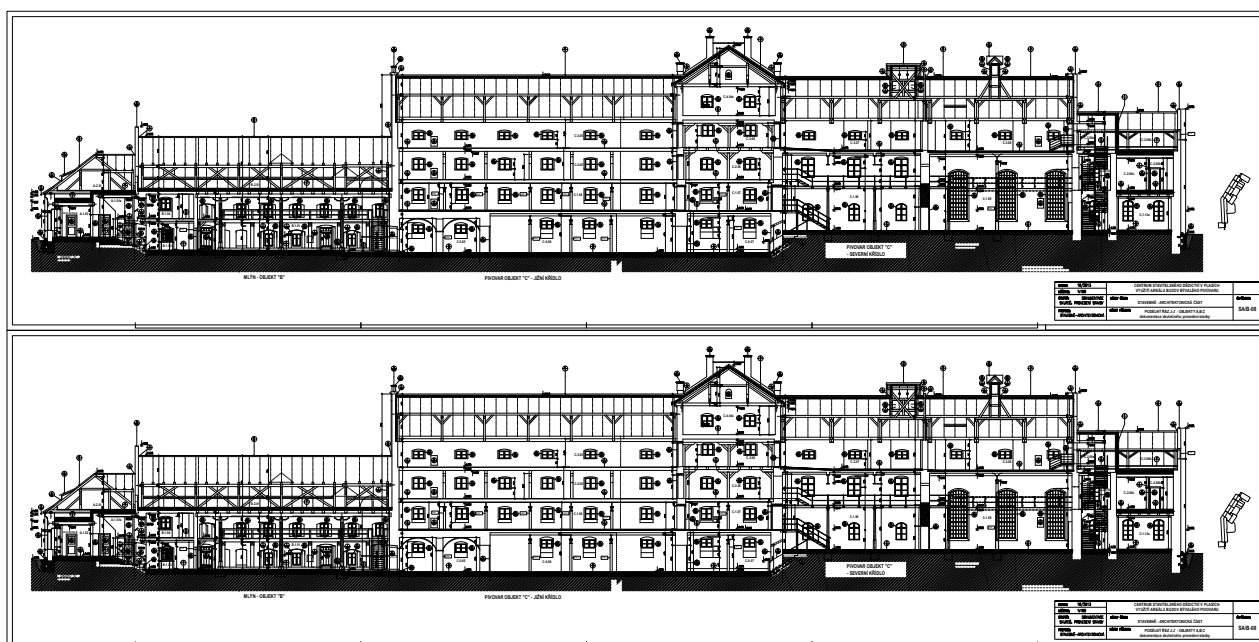
I toto, ve své době jistě přepychové stavení, bylo v důsledku zanedbané údržby v uplynulých desetiletích v době zahájení projektu CSD zcela provlhlé a bez celkové adaptace nevyužitelné.

Projekt přístavby nové sladovny z roku 1900; šedě vyznačeny stávající konstrukce, žlutě konstrukce určené k odstranění, červeně konstrukce nově budované (autor: F. Ringhoffer, Smíchov, uloženo: podnikový archiv Plzeňského Prazdroje)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

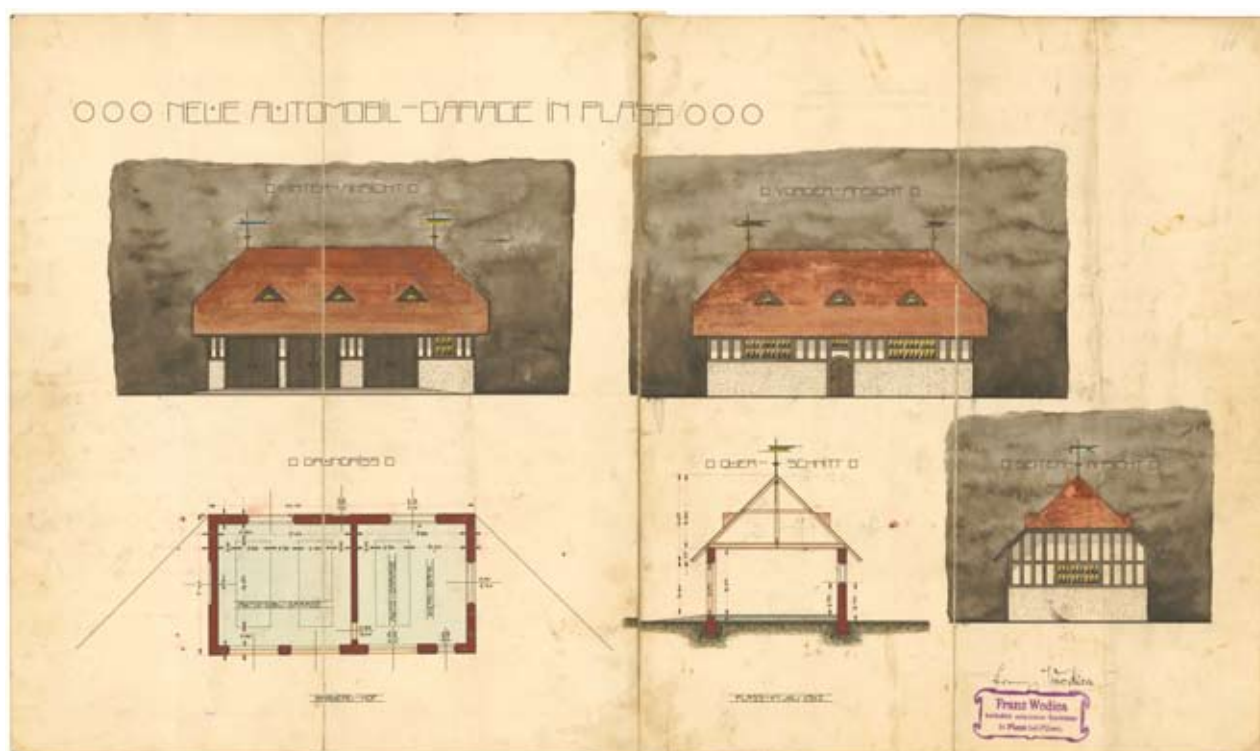
Podélný řez objekty domku mlynáře, mlýna a pivovaru (Projektový atelier pro architekturu a pozemní stavby, s.r.o., 11/2013)

PIVOVAR

Na rozdíl od mlýna prodělal navazující objekt pivovaru za poslední dvě století řadu značných přestaveb. Stejně jako u mlýna lze i jeho existenci v rámci klášterního areálu doložit z písemných pramenů od poloviny 16. století a i tady můžeme velmi pravděpodobně předpokládat, že zde klášterní pivovar fungoval již od raného středověku, kdy pivovarnictví patřilo k významným ekonomickým aktivitám klášterů. Z nejstarší zmínky se v šedesátých letech 16. století dozvídáme, že klášter kromě pivovaru a sladovny spravoval i vlastní chmelnici.

Poměrně skromná barokní podoba plaského pivovaru známá z historické ikonografie i z plánové dokumentace byla na konci šedesátých let 19. století změněna modernizací podle projektu kdysi věhlasného pivovarského technika Gustava Nobacka. Plaský kaplan Jan Šedivec přestavbu působivě popsal do farní kroniky: „*Při všeobecném nyní panujícím pokroku v průmyslu uznáno také za nevyhnutelně potřebné, aby byl zdejší, ještě z doby kláštera pocházející, pivovár nově opraven a poněkud zvětšen. Staloť se tak hlavně přičiněním pana správce Karla Sieberta. Po zdejší kostelní pouti, dne 16. srpna 1869 počalo bourání staré stavby a dle plánu znamenitého stavitele hvozdů, pana Gustava Nováka (on se však píše „Noback“) z Prahy, a pod jeho dohlídkou byl pivovár, jak nyní jest (mnohem vyšší než dříve, kdežto byl stejné výšky s vedlejším stavením ode mlejna), v prvních dnech r. 1870 dohotoven, načež byl dne 10. ledna ode mne dle církevního obřadu vykropen a dne*

12. ledna na to bylo u přítomnosti svrchu psaného pana Gustava Nováka ponejprv v něm pivo vařeno. Vydávat se počalo teprv dne 5 února pro domácí a dne 10. února pro cizí.“ Nicméně již o tři desetiletí později pivovarský výstav kapacitou opět nedostačoval a na jaře 1894 správa panství žádala na okresní hejtmánství o povolení nočních várek. Situaci paradoxně vyřešil požár v létě téhož roku, kdy vyhořela celá stará sladovna i přilehlá budova bývalého konventu. Následně bylo rozhodnuto o razantní přestavbě a rozšíření provozu. V souladu s novým pivovarským trendem došlo k oddělení tzv. ledového hospodářství od samotné varny. Pro „ledové hospodářství“ zahrnující chladiřnu, spilku a ležácké sklepy byla v místech staré vyhořelé sladovny vystavěna nová samostatná budova opatřená objemnými lednicemi a propojená s varnou podzemním „pivovodem“. Následně byl přebudován i samotný pivovár. V roce 1898 byla nová „parostrojní“ varna opatřena strojovnou s parním strojem a kotelnou se samostatným komínem. Práce byly realizovány podle projektu pražského specialisty na pivovarské technologie Jana Rosenberga. Bezprostředně poté následovala výstavba nové sladovny, která v jižní části starého pivovaru nahradila prostory využívané dříve pro zrání piva. I tyto změny důkladně zaznamenal plaský kronikář a je s podivem, v jak krátkém termínu byla stavba realizována: „*Již dlouho pociťována byla potřeba sladovny při zdejším knížecím pivovaru. Stará byla totiž při stavbě sklepů zbořena, kdež již před tím v roce 1894 zhoubným požárem poškozená byla. By lidu*

Plán automobilových garáží z roku 1912 (autor: Franz Vodica, uloženo: podnikový archiv Plzeňského Prazdroje)

dobrého piva se dostávalo, ustanovil se knížepán Pavel z Metternich Winneburgu, že novou sladovnu vystaví a sice v místech budov mezi pivovarem a mlýnem, kde známé perpetuum mobile od dávných časů vodu do pivovaru přivádělo, a na části dvoru pivovarského. Stavba byla započata 18. června 1900. Zpočátku myslelo se, že bude moci spočívat tato stavba na starých zdích, avšak při bourání ukázalo se, že zdi jsou chatrné i musily i se základy býti zbořeny. Sladovna sestává ze 2 poschodí a dále z tak zvaných amerických humen, která pod zemí umístěna jsou. Stroje v této sladovně jsou moderní, dodané ze světoznámé továrny F. Ringhoffra na Smíchově. Stavbu tuto prováděl velikým důmyslem a opatrností pan správce Jan Holubář podle plánů panem architektem a civilním inženýrem Josefem Patscherem vypracovaných, který jsa zároveň knížecím stavebním konzultantem, několikrát stavbu přehlížel. Počasi stavbě přálo, málo pršelo, vlídným zacházením a štedrostí pana správce stavbyvedoucího dělníci i řemeslníci posilněni pracovali velikou pílí a ochotou, často kráté i přesčas, ovšem za hojnou odměnu, takže stavba v rychlém běhu se ku svému cíli blížila, takže dne 24. listopadu 1900 hotovou byla a dne 29. listopadu 1900 od pisatele těchto řádků, faráře plaského, za přítomnosti nejjasnější knížecí rodiny, hraběte van der Stratera s rodinou, knížecích úředníků a velikého množství lidu po mši

svatě vysvěcena byla. Stavba celá stála 147.728,53 Korun, z toho: dělníci a řemeslníci stáli 54 167,55 Korun, stavivo 49 346,94 Korun, stroje a strojníci 44 214,04 Korun, úhrnem tedy 147 728,53 Korun. Veliké pochvaly dostalo se za provedení tak rychlé a tak solidní stavby p. správci Holubáři i panu řediteli panství Josefu Holečkovi, kteří o toto krásné dílo největší zásluhu mají. Ku povšimnutí stůž zde ještě, co se při této stavbě spotřebovalo: cihel – 436 000, tašek – 39 000, prejzů – 1 300, vápna – 22 vagónů, cementu portlandského – 6 vagónů, cementu románského – 2 vagóny a zastaveno tam travers železných i železa vůbec – 8 vagónů.”

Údajně chvalně známé plaské pivo se zde vařilo až do roku 1966. V následujících letech (1969-1970) byl pivovar přebudován na velkosklad spotřebního družstva Jednota. Pivovarská technologie byla zcela odstraněna, hvozď sladovny přepatrován, prostory v přízemí do více než dvou metrů zasypány suti a jejich podlaha zvýšena. Vnější vzhled objektu značně narušily nové manipulační rampy, převýšení výtahové šachty i vyměněná vícedílná okna. V osmdesátých letech byly střechy celého pivovarského komplexu pokryty hliníkovým plechem. Asi v polovině devadesátých let byly velkosklady zrušeny a menší část bývalého pivovaru byla pronajata výrobcí plastových oken.

Objekt je rozlehlou, solidně postavenou industriální stavbou, kterou střizlivě architektonizují prvky v romantickém

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

stylu anglické tudorovské gotiky. Stavba je v celku i v detailech zajímavým reprezentantem dané stavební typologie a svědkem „druhého života“ kláštera, jakožto hospodářského zázemí rodu Metternichů. Zdivo původního barokního pivovaru je dochováno ve sklepech a přízemí dnešního objektu, v suterénu se rovněž nachází architektonicky působivý prostor zaklenutý čtyřmi poli českých placek na střední pilíř vybudovaný ve třicátých letech 19. století.

Po konfiskaci rodu Metternichů v roce 1945 spravoval pivovar národní podnik Plzeňské pivovary, od něhož objekt získalo spotřební družstvo Jednota. Na konci šedesátých let 20. století byl pivovar se sladovnou přestaven na velkosklad, hvozď přebudován na kanceláře. Od Jednoty, spotřebního družstva, Plasy byl areál pivovaru (spolu s mlýnem a dalšími objekty) státem odkoupen v roce 2008, přičemž příprava projektu CSD byla významným argumentem k této akvizici. Hlavním důvodem však byla nutnost sjednotit objekty v areálu prvořadě národní kulturní památky pod vlastnictvím státu.

Před zahájením projektu v roce 2009 vykazoval pivovar řadu stavebně technických závad, včetně poruch střešního pláště, který byl na hranici své životnosti. Bez větších stavebních oprav a adaptací byl objekt nevyužitelný a hrozilo i jeho rychlé zchátrání.

DŮM SLÁDKA

Stavebně s pivovarem souvisí dům sládků vystavěný na konci 18. století v místech starší blíže neurčené stavby

známé z historické ikonografie. V průběhu památkové obnovy byla v jeho jižním průčelí odhalena dvě okna z období vrcholného středověku dokládající značné stáří tohoto objektu.

Jedná se o patrový obytný objekt, který byl k bytovým účelům využíván i po úpravách na konci šedesátých let 20. století, kdy však byly klasicistní prostory přepřičkovány, opatřeny stropními podhledy či jinak znehodnoceny. V době začátku realizace projektu byl objekt zcela provhlý a nevyužitelný.

GARÁŽE

Do pivovarského areálu náleží rovněž drobná stavba garáží, k níž je dochován plán již z roku 1912. Tato drobná technická stavba určená pro automobily zajišťující transport piva a surovin k jeho výrobě tak patří k nejstarším stavbám daného účelu v širokém regionu. Objekt vytápěla pára přiváděná z pivovarského parního kotle a za účelem mytí automobilů byly garáže vybaveny i přívodem horké a studené vody. V roce 1940 u pivovaru vznikla i vlastní čerpací stanice se skladištěm benzínu a nafty. Stavba byla původně architektonizována falešným hrázděním, vikýřky a střešními korouhvemi, které mohou být vnímány jako ozvěna stylu rané moderny. V době začátku realizace projektu byl objekt krytý hliníkovým plechem a celkově zchátralý.

Pohled na areál pivovaru po ukončení I. etapy památkové obnovy (foto Pavel Kodera)

Dokončovací práce na pivovaru, podzim 2013 (foto Jan Trnka)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Bývalá stará chladárna se zvýšenými podlahami někdejšího velkoskladu, duben 2010 (foto P. Dostál)

Odstraňování novodobých podlah, říjen 2012 (foto Jan Tmka)

Obnovený prostor s litinovými sloupy staré chladárny nalezenými v zásypech pod podlahou, listopad 2013 (foto Ondřej Bouček, Unistav a.s.)

Mlýnice klášterního mlýna se zvýšenou podlahou před zahájením památkové obnovy, únor 2010 (foto Petr Dostál)

Prostor mlýna v průběhu stavebních prací, duben 2013 (foto Jan Trnka)

Mlýnice upravená pro pořádání proměnných výstav, prosinec 2013 (foto Kateřina Uksová)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Prostor bývalého sladového mlýna před zahájením projektu, leden 2010 (foto P. Dostál)

Obnova podkrovních prostorů sladovny, říjen 2012 (foto Jan Trnka)

Prostor budoucího studijního depozitáře v podkroví pivovaru, prosinec 2013 (foto Kateřina Uksová)

Tzv. dolní humno sladovny využívané jako sklad v roce 1980 (foto SHP SÚRPMO)

Sanace podlah dolního humna, duben 2013 (foto Jan Trnka)

Dolní humno připravené pro instalaci expozice stavebních materiálů, prosinec 2013 (foto Kateřina Uksová)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Pivovar před zahájením projektu, července 2006
(foto Martin Ebel)

Odstraňování novodobých ramp a přístavků,
listopad 2012 (foto Jan Trnka)

Areál pivovaru po dokončení stavebních prací,
leden 2014 (foto Pavel Koderá)

Osazování tzv. „klobouku pana starého“ na nově obnovený párník sladovny, červen 2013 (foto Jan Trnka)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

DOLEJŠÍ HOSPODÁŘSKÝ DVŮR

Objekty dolní části areálu hospodářského dvora místní obyvatelé znají jako bývalé sklady ovoce a zeleniny. Pamatují i období devadesátých let 20. století, kdy dvůr byl v soukromém vlastnictví a po nezdařeném podnikatelském záměru, který se na památce rovněž neblaze podepsal. Následně byl komplex zakoupen do majetku státu a stal se součástí projektu Národního technického muzea. Oprýskané stavby s poškozenými nebo lepenkou provizorně zakrytými střechami a rezavými drátěnými ploty rozhodně přitažlivě nepůsobily, všímavý pozorovatel nicméně již před zahájením projektu mohl zaznamenat architektonicky hodnotné barokní průčelí dominantních budov a i zvenčí si všimnout, že pod opadanou omítkou jsou zřetelné lomené oblouky středověkých stavebních prvků. Dvojice románských oken ve štítové zdi hlavní hospodářské budovy pak již nenechala na pochybách, že se jedná o objekt značného stáří a mimořádné památkové hodnoty. Dějiny těchto objektů patrně sahají téměř k počátkům existence zdejšího cisterciáckého kláštera založeného před polovinou 12. století.

Hospodářský dvůr tvoří rozlehlý areál s převažující barokní zástavbou, v jeho jádru je však zcela jedinečně dochován pozůstatek středověké sýpky z doby rané existence zdejšího kláštera. Unikátní hospodářská budova s románskými a gotickými architektonickými detaily patří spolu s původně románskou klášterní bazilikou mezi nejstarší dochované části klášterního areálu. Tento pozoruhodný objekt je patrně zmíněn již papežskou konfirmační listinou datovanou do roku 1250, když je mezi klášterními grangiemi, tedy cisterciáckými hospodářskými jednotkami, na prvním místě uveden i jakýsi „Rinthof“, tj. „hovězí dvůr“. V barokní kronice se s tímto označením setkáváme opět, a to právě v souvislosti s hlavní hospodářskou budovou. Dozvídáme se, že tento objekt nechal opat Trojer obnovit a vybudovat v něm „*nové kanceláře a nad nimi obydlí pro hospodářské úředníky*“. Tuto zprávu potvrdila i dendrochronologická analýza dřevěných konstrukčních prvků datovaných do první poloviny osmdesátých let 17. století. V této stavební etapě byl ke středověké stavbě na severní straně rovněž přidán trakt s ratejnou (čeledníkem), opatřenou honosnou klášterní klenbou s nárožními lunetami, a s dodnes autenticky dochovanou černou kuchyní. Kromě přestavby hlavní budovy (kanceláře) byl areál hospodářského dvora rovněž významně rozšířen o rozlehlá západní křídla chlévů pro hovězí dobytek. Výstavba tzv. opatské konírny byla zařazována do poloviny 18. století. V průběhu památkové obnovy však bylo nutné toto časové zařazení poněkud poupravit, když na severní straně stavby byla pod omítkou nalezena gotická okna a uvnitř objektu i další

středověké konstrukce. Podobně jako v případě domu sládka datovaly tyto prvky konstrukční podstatu stavby již do období vrcholného středověku. V interiéru pak byl v průběhu stavby nalezen důmyslný systém odvodních kanálků a relikty kamenných žlabů v jednotlivých koňských stáních. Kromě uvedeného luxusní stáje pro opatské koně se z období baroka dochovala i pozoruhodná barokní drůbeží líheň opatřená otopným zařízením či zvláštní, nedávno objevená studna, která na objasnění svého přesného účelu ještě čeká. Ze stejné doby je i nevelká stavba, která ve svém interiéru ukrývá dva kamenné bazény s pozůstatky technologií na přívod a odvod vody. Z latinsky psané nápisové desky na tomto objektu se můžeme dozvědět, že se jedná o výjimečně dochované chovatelské zařízení – kryté klášterní sádky postavené v roce 1748. Později, v 19. století, byly bazény sádek využívány k chlazení mléka jako mléčnice.

Po poválečné konfiskaci rodině Metternichů sloužila ve druhé polovině 20. století dolní část hospodářského dvora jako sklad zeleniny. Počátkem devadesátých let byly v důsledku lokální havárie střešního pláště sneseny původní barokní krovy většiny hospodářských budov a objekty byly zastřešeny provizorním fošnovým krovem pokrytým lepenkou. Nejnehodnotnější objekt, hlavní hospodářská budova, bývalá středověká sýpka, byl následně negativně poznamenán nedokončenou, velmi necitlivou adaptací, když se soukromá firma neúspěšně pokoušela o jeho využití k ubytovacím účelům.

Na základě předkupního práva státu byl dolní hospodářský dvůr odkoupen v roce 2004. Stav objektů byl však kritický. Životnost provizorního zastřešení byla již tehdy dávno překročena a v důsledku protékání střech i dlouhodobé absence údržby se objekty nacházely v havarijním stavu. Negativní vliv srážkové vody měl za následek především rychlou degradaci cenných barokních kleneb v přízemí objektů, stejně jako dlouhodobé poškozování svislých stavebních konstrukcí. Již před začátkem realizace projektu CSD proběhlo v letech 2006–2008 péčí Národního památkového ústavu zajištění střech na rozsahem nejmenších objektech. Po převzetí areálu do správy NTM byla kompletně opravena provizorní krytina, aby bylo zajištěno vysychání zdí.

Přestože dolní část hospodářského klášterního dvora v Plasích patří k prvořadým stavebním i kulturním památkám, objekt vzhledem ke svému stavebně technickému stavu šel k rychlému zániku. Rychlá a účinná komplexní obnova byla pro zachování objektu zcela nezbytná. Bez ní byly nemovitosti dolní části hospodářského dvora nejen nevyužitelné, ale byla ohrožena i jejich samotná existence.

Nález středověkých oken na objektu opatské konírny, září 2014 (foto Pavel Kodera)

Nález koňských stání a odtokových kanálků v bývalé opatské konírně, květen 2014 (foto Jan Trnka)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Kláštevní sádky v době zahájení stavebních prací, březen 2014 (foto Kateřina Uksová)

Kláštevní sádky po památkové obnově, srpen 2015 (foto Nadežda Svobodová)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

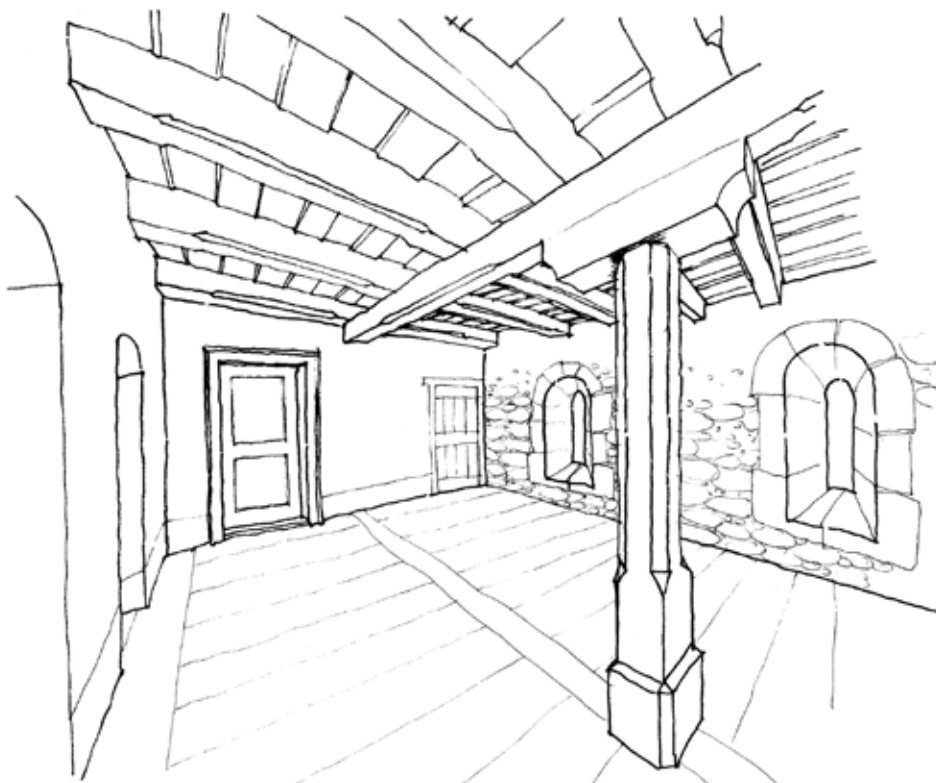
Architektonická studie stavebních úprav přízemí hospodářského dvora (Masák&Partner s.r.o, 07/2012)

Objekty hospodářského dvora během rekonstrukce (foto Ivo Kornatovský)

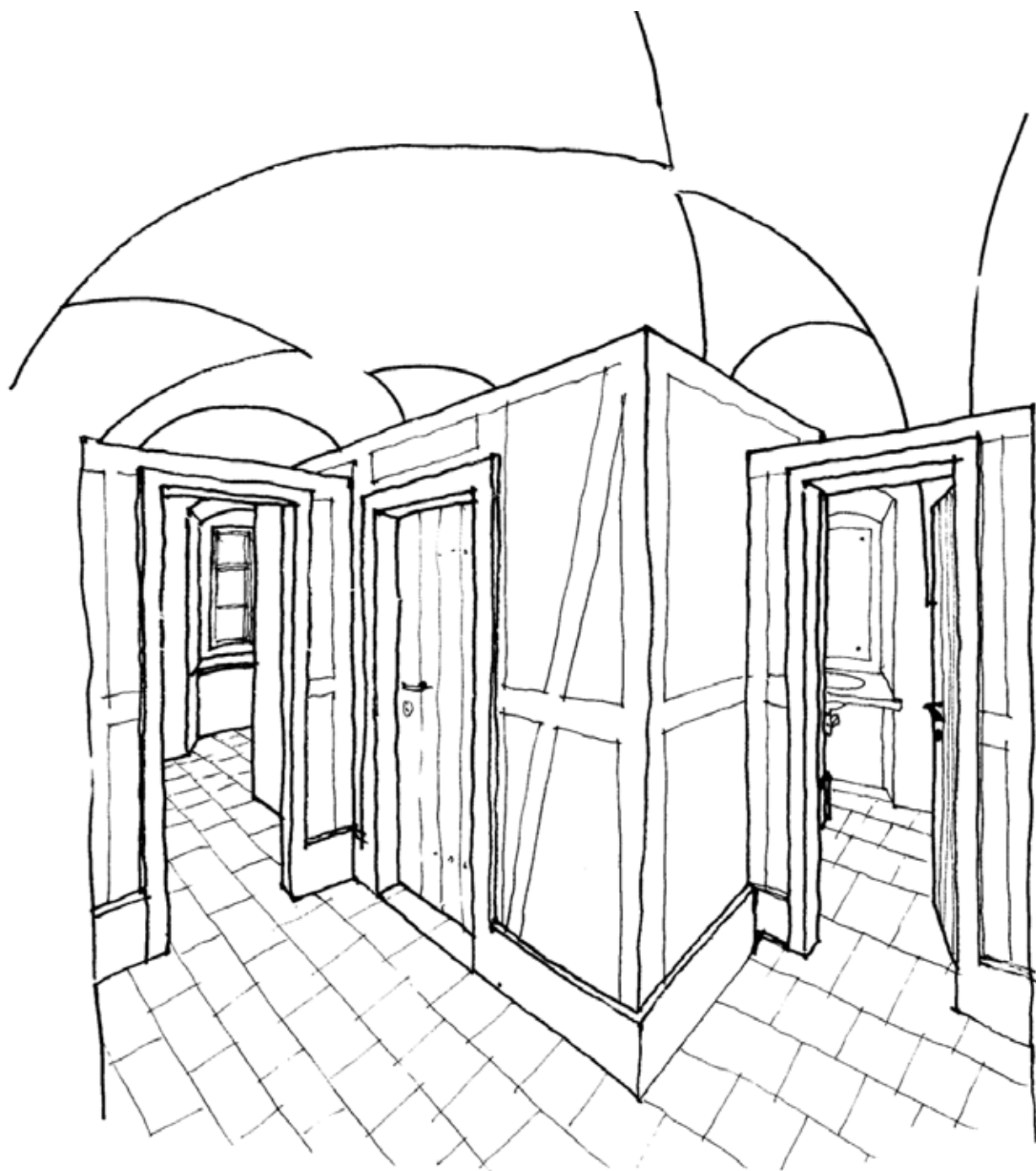
Objekty hospodářského dvora před dokončením obnovy (foto Ivo Kornatovský)

Architektonická studie úprav hospodářského dvora (kresba J. Svěrek, Masák&Partner s.r.o, 07/2012)

2. MÍSTO REALIZACE

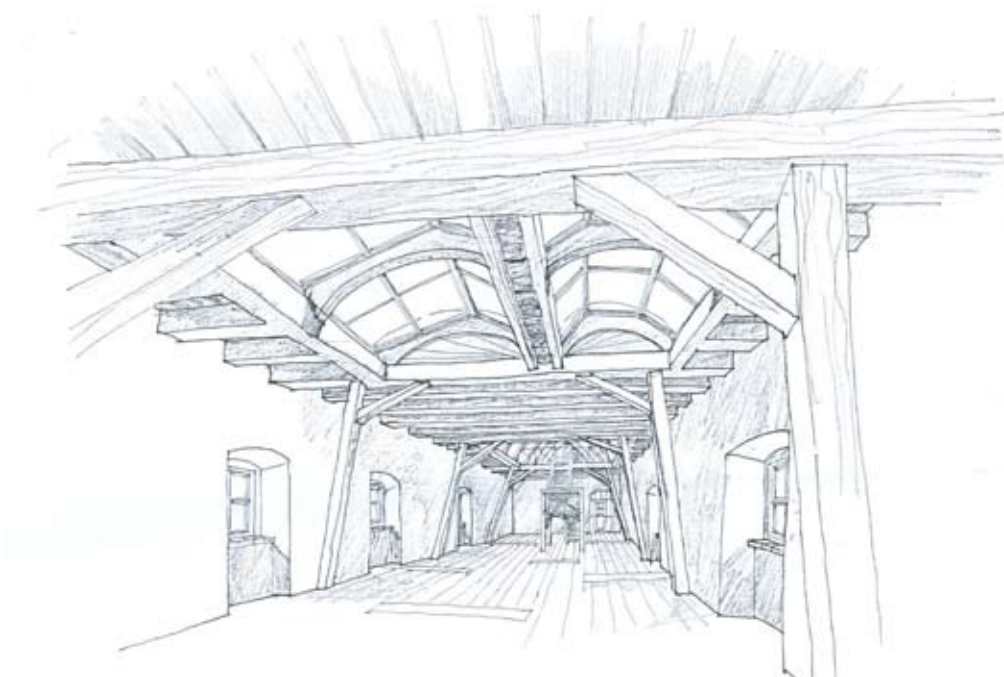
PAVEL KODERA

Architektonická studie úprav hospodářského dvora (kresba J. Svěrek, Masák&Partner s.r.o, 07/2012)

Architektonická studie úprav hospodářského dvora (kresba J. Svěrek, Masák&Partner s.r.o, 07/2012)

Architektonická studie úprav hospodářského dvora (kresba J. Svěrek, Masák&Partner s.r.o, 07/2012)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

HOŘEJŠÍ HOSPODÁŘSKÝ DVŮR

Hospodářské stavby horní části hospodářského dvora v sobě ukrývají jediný dochovaný prvek středověkého klášterního opevnění – pozůstatek obranné věže v severním nároží někdejšího klášterišť. Tento relikt původní klášterní fortifikace byl krátce před polovinou 18. století částečně zahrnut do majestátné stavby prostorných koníren opatřených arkádovým průčelím a nadestavěných zvonici zasvěcenou sv. Floriánovi. V šedesátých letech 18. století za opata Fortunáta Hartmana pak došlo k přestavbě a rozšíření staršího objektu, který se nacházel na rozhraní hořejšího a dolejšího dvora. Byla tak vytvořena zajímavá stavba sloužící ze strany hořejšího dvora jako vozové kolny, ze strany dvora dolejšího jako prasečí chlívky s drůbežími kurníky umístěnými v mezipatře. Ve druhé polovině 18. století byl vývoj vlastního hospodářského dvora v podstatě ukončen. Jisté stavební úpravy nicméně probíhaly i v následujícím období. Patrně nejvýraznějším zásahem byla v roce 1902 výstavba lihovaru situovaného do severozápadního traktu hořejšího dvora. Důvody i okolnosti jeho výstavby opět podrobně zaznamenal P. Jan Šedivec do farní kroniky: „*Novou správou hospodářskou [...] bylo zavedeno užiték chování dobytka a mlékárenství. [...] By však mléka hojnost a kvalita dobrá byla, potřebováno bylo mnoho krmiva. [...] Kvůli tomu byl zřízen lihovar, ježto odpadky z lihu tvoří výtečné vydatné krmivo jak pro dojný, tak i pro masochovný dobytek. Lihovar tento jest zařízen doposud na várku 2 hl lihu denně, k čemuž se asi 18 hl brambor spotřebuje. [...] V měsíci červnu začali stavěti komín podle plánu inženýra z Plzně p. Antonína Millera. Továrna jest umístěna v zadních místnostech knížecího dvora, kde dříve rozřezaná píce pro dobytek chována byla. [...] Stroje dodala firma Bret Olívia z Haliče. Stroje stály vcelku 17.000 K a vcelku stála tato továrna 48.000 K. Hotova byla dne 26. ledna 1903 a dne 27. ledna 1903 před první várkou po mši svatě, již veškeré*

úřednictvo knížecí se svými dámami obcovalo, slavnostně vysvěcena. Kéž štěstí a Boží požehnání naplňuje a provází tento podnik. Dodnes se z tohoto průmyslového zařízení dochoval parní kotel a cihlový komín.

Barokní vozová kůlna stavebně i katastrálně náleží k horní části hospodářského dvora, s areálem dolního dvora však souvisí vysokou hrázděnou zdí, která před zahájením realizace projektu v některých částech vykazovala natolik podstatné statické poruchy, že hrozilo akutní nebezpečí jejího zhroucení. Trakt bývalého lihovaru byl dlouhodobě bez střechy a nacházel se již zcela v ruinách. V kontextu ostatních, rovněž značně poškozených budov hospodářského dvora představoval jasné memento... Objekt horních stájí nebyl v přípravné fázi projektu do realizace CSD zahrnut, protože jeho stavebně-technický stav byl nejvíce stabilizovaný a předběžně odhadované náklady na jeho obnovu překračovaly částku proponovanou pro realizaci celého záměru.

HASIČSKÁ SCHRÁŇ

Nevelká hospodářská stavba s prvky klasicismu se nachází na okraji zahrady v západní části areálu hospodářského dvora. Vybudována byla na počátku čtyřicátých let 19. století jako kolna „*pro úschovu veškerého hasičského vybavení*“. Tato kolna se nacházela v blízkosti bývalého ovčína, který byl zbořen ve druhé polovině 20. století. Jelikož původní význam tohoto objektu byl objasněn až v rámci přípravy pramenných podkladů pro stavebněhistorický průzkum, je v projektové žádosti i v projektové dokumentaci tato stavba označována jako „*tzv. ovčín*“.

V době počátku realizace projektu CSD byla bývalá požární schráň dlouhodobě nevyužívána a ve velmi zchátralém stavu se statickými poruchami obvodových zdí a porušením konstrukce krovu i střešního pláště.

Hospodářský dvůr před začátkem památkové obnovy, duben 2010 (foto Pavel Kodera)

Obnova střech hospodářského dvora – nad křídlem vlevo vstýčován nový krov, vpravo historický krov v Podmokel, červenec 2014 (foto Jan Trnka)

Hospodářský dvůr po dokončení stavebních prací, červen 2015 (foto Hochtief CZ a.s.)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Malý dvorek při zahájení stavebních prací, březen 2014 (foto Kateřina Uksová)

Obnova střech na objektech okolo malého dvorku, září 2014 (foto Jan Trnka)

Malý dvorek s barokní pavlačí po památkové obnově, srpen 2015 (foto Nadežda Svobodová)

Snímání provizorních krovů v průběhu památkové obnovy, červen 2014 (foto Jan Trnka)

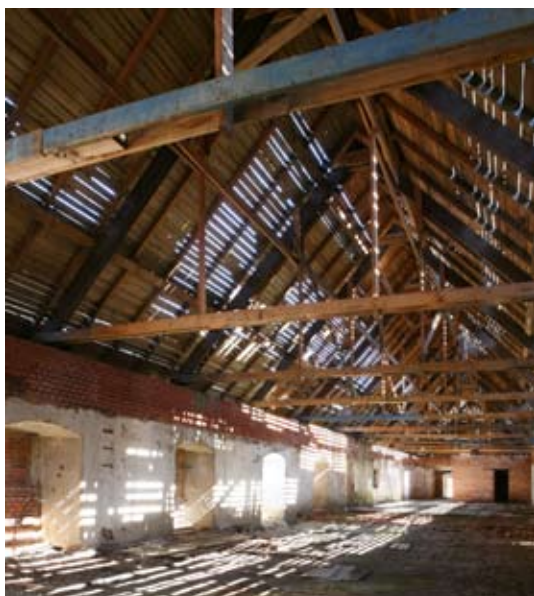
Konstrukce nového krovu, červenec 2014 (foto Jan Trnka)

Dětské oddělení městské knihovny v podkroví hospodářského dvora, září 2015 (foto Martin Ebel)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Dožilé provizorní zastřešení objektů hospodářského dvora v době převzetí areálu do správy NTM, září 2008 (foto Kateřina Uksová)

Konstrukce nového krovu nad prostorem městské knihovny, září 2014 (foto Jan Trnka)

Prostor městské knihovny v patře hospodářského dvora, červenec 2015 (foto Kateřina Uksová)

Kláštevní nádvoří před památkovou obnovou, září 2008 (foto Kateřina Uksová)

Průběh stavebních prací na hospodářském dvoře a na klášterním parteru, září 2014 (foto Jan Trnka)

Kláštevní nádvoří před hospodářským dvorem po památkové obnově, srpen 2015 (foto Nadežda Svobodová)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Tzv. dolejší dvůr před zahájením projektu, září 2009 (foto Kateřina Uksová)

Snímání provizorního zastřešení objektů hospodářského dvora, září 2014 (foto Jan Trnka)

Dolejší dvůr po památkové obnově, srpen 2015 (foto Nadežda Svobodová)

Havarijní stav nároží vozových kolen, březen 2014 (foto Jan Trnka)

Obnovený objekt vozových kolen (vpředu) s kolem z repliky středověkého jeřábu, září 2015 (foto Martin Ebel)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Bývalá hasičská schráň (tzv. ovčín) před začátkem projektu, září 2008 (foto Kateřina Uksová)

Hasičská schráň adaptovaná na sezónní prezentační prostor, září 2015 (foto Martin Ebel)

Areál hospodářského dvora s ruinou bývalého lihovaru, březen 2014 (foto Kateřina Uková)

Obnovený západní trakt hospodářského dvora s přístřešky kryjícími lihovarský kotel a venkovní výheň, buchar a vysoušecí pec, září 2015 (foto Martin Ebel)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Bývalá ratejna v době začátku stavebních prací, březen 2014 (foto Kateřina Uksová)

Ratejna po památkové obnově, červenec 2015 (foto Kateřina Uksová)

Sanace kleneb nad západním křídlem dvora, květen 2014 (foto Jan Trnka)

Obnovené patro západního křídla připravené pro depozitář knihovny, červenec 2015 (foto Kateřina Uksová)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Tzv. hořejší dvůr s ruinou lihovaru, březen 2013
(foto Pavel Koderá)

Obnova ruiny lihovaru a zastřešení funkčním
exponátem barokního krovu z Podmokel, červe-
nec 2014 (foto Jan Trnka)

Hořejší dvůr po památkové obnově, objekt hor-
ních stájí vpravo není předmětem projektu CSD,
červenec 2015 (foto Kateřina Uksová)

Vztyčování barokního podmokepského korvu nad obnovenou ruinou lihovaru, červenec 2014 (foto Jan Trnka)

Kontrolní den v průběhu památkové obnovy hospodářského dvora, červen 2014 (foto Jan Trnka)

2. MÍSTO REALIZACE

PAVEL KODERA

Areál pivovaru po dokončené památkové obnově, listopad 2013 (foto Ondřej Bouček, Unistav a.s.)

3. Něco o projektu

PAVEL KODERA – GABRIELA ŠULMANOVÁ

CÍLE PROJEKTU

Hlavním cílem projektu CSD je technicky rehabilitovat a optimálně využít národní kulturní památku, areál bývalého cisterciáckého kláštera v Plasích, a tím využít potenciálu tohoto významného kulturního dědictví. Cestou k dosažení tohoto cíle je realizace vzorového projektu obnovy podstatné části této památky a jejím využitím pro poskytování odborných veřejných služeb v oblasti péče o nemovité kulturní dědictví – prezentace autentických předmětů historického stavitelství v rámci expozice stavitelství a studijního depozitáře (referenční sbírky) a vytvoření podmínek pro řadu aktivit v oblasti popularizace stavitelského dědictví, primárního a dalšího vzdělávání, vědy a výzkumu. To vše pod záštitou nové odborné instituce – Centra stavitelského dědictví (CSD) jako součásti silného subjektu Národního technického muzea (NTM).

Předmětem vzorového projektu památkové obnovy je revitalizace dvou komplexů budov v areálu NKP Klášter Plasy. Náplní CSD pak je mj. prezentace tohoto vzorového projektu památkové obnovy, dále pak dokumentace, uchování, prezentace a využití dalšího kulturního dědictví v oblasti stavitelství. Jedná se zejména o historické materiály, konstrukce a původní stavební řemesla. Tato témata jsou prezentována především prostřednictvím nově vytvořené expozice a studijního depozitáře, odborné knihovny se studovnou a interaktivními tematickými dílnami. Vybudované zázemí bude v provozní fázi sloužit k setkávání odborné veřejnosti a ke vzdělávacím aktivitám zacíleným především na oblast historického stavitelství (workshopy, semináře, konference, kurzy, školení atd.).

Specifickými cíli projektu jsou:

- Rekonstrukce a revitalizace památkových objektů, které jsou součástí národní kulturní památky Klášter Plasy, konkrétně bývalého pivovaru s domem sládka a historickou budovou garáží, bývalého mlýna s domkem mlynáře (společně tvořící komplex

„Pivovar“) a dále dolní část hospodářského dvora, části objektů horního hospodářského dvora a objektu bývalé požární schráně (tzv. „ovčína“) tvořící společně komplex „Hospodářský dvůr“.

- Vytvoření veřejně přístupné expozice a studijního depozitáře se sbírkou historických stavebních materiálů, prvků, konstrukcí a řemeslnických nástrojů.
- Zřízení odborné knihovny.
- Zdokumentování procesu obnovy této památky, vytvoření metodiky této památkové obnovy a prezentace získaných zkušeností dalším zájemcům.
- Vytvoření technického a prostorového zázemí pro instituci CSD jako součásti Muzea architektury a stavitelství Národního technického muzea.

Realizace projektu byla rozdělena na část investiční a část programovou. Investiční část zahrnovala nezbytnou rekonstrukci stávajících objektů tak, aby jejich dispoziční uspořádání, funkční vybavení a stavebně-technický stav umožňoval naplňování myšlenky CSD. Programová část projektu zahrnovala tvorbu základní obsahové a věcné náplně zrekonstruovaných objektů: vytvoření metodiky obnovy památkově významných objektů, vybudování expozice a studijního depozitáře pro prezentaci referenční sbírky historických stavebních materiálů, prvků, konstrukcí a řemeslnických nástrojů, systematické shromažďování informací o historických stavebních postupech a technologiích, vytvoření informačního zázemí pro studium historického stavitelství, včetně zprovoznění odborné knihovny se studovnou a vybudování zázemí pro dílny tradičních stavebních řemesel v rámci areálu.

Provoz areálu bude zajišťovat CSD, které bude vytvářeno a formováno jako paměťová instituce muzejního typu. Jejím hlavním cílem bude zachování povědomí o historickém stavitelství, zejména o historických materiálech, konstrukcích a původních stavebních řemeslech.

3. NĚCO O PROJEKTU

PAVEL KODERA – GABRIELA ŠULMANOVÁ

SOULAD ZÁMĚRŮ PROJEKTU S PRINCIPY PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ

Projekt plně odpovídá principům Koncepce památkové péče Plzeňského kraje a zastupitelstvo Plzeňského kraje vyslovilo dne 1. dubna 2008 projektu CSD podporu. Projekt je svou povahou a záměry také v souladu s cíli stanovenými v relevantních strategických dokumentech, zejména v Lisabonské strategii, Koncepti rozvoje muzejnictví (2003-2008) a v Úmluvě o ochraně architektonického dědictví Evropy (Granada 1985). Realizace projektu přispěje primárně k zpřístupnění informací o historickém stavitelství, zejména o sbírce stavitelství Národního technického muzea odborné i laické veřejnosti. Připravované návazné aktivity – vzdělávací semináře, workshopy, studijní pobyty dále rozšíří dopady projektu o efektivnější využití movitého kulturního dědictví k celoživotnímu vzdělávání a k rozvoji občanské společnosti. V souladu s cíli Lisabonské strategie je především oblast návazných aktivit

projektu – vzdělávání a studijní pobyty v rámci workshopů určených studentům v systému počátečního vzdělávání (studentům denního studia SŠ a VŠ) i dalším zájemcům v celoživotním vzdělávání (architektům či specializovaným řemeslnickým profesím zaměřeným na stavební obnovu historických objektů). Obecně tak projekt přispěje k rozšíření možností vzdělávání a zvýšení flexibility v souvislosti s měnícími se požadavky trhu práce. Zcela v souladu s cíli „Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy“ pomáhá záměr vytvářet povědomí o hodnotě konzervace architektonického dědictví, jednak jako součásti kulturní identity, jednak jako zdroje inspirace pro současnou i budoucí generace. Rovněž napomáhá k probuzení nebo zvýšení zájmu veřejnosti o architekturu a stavitelství, ochranu architektonického dědictví i kvalitu zastavěného prostředí a podporuje výuku povolání a řemeslných živností spjatých s konzervací architektonického dědictví.

PŘEHLED OBJEKTŮ REALIZACE PROJEKTU CSD

Název objektu	čp. (st. p. č. k. ú. Plasy)	státní od	předchozí majitelé	Předchozí využití
Mlýn s domkem mlynáře	bez čp. (st. p. č. 4/2)	2008	Jednota, SD Plasy	velkosklad (od poloviny devadesátých let nevyužíváno)
Pivovar s domem skládka a garážemi	čp. 5, (st. p. č. 5)	2008	Jednota, SD Plasy	sklad výrobce plastových oken, předtím velkosklad
Horní hospodářský dvůr	část čp. 6 (st. p. č. 7/1)	2002	Pozemkový fond ČR	pronájem soukromě hospodařícímu zemědělci
Dolní hospodářský dvůr	bez čp. (st. p. č. 7/2)	2004	IC, s. r. o. / BADIS CS, s. r. o.	v části ubytovna, předtím sklad zeleniny
Hasičská schrán (tzv. ovčín)	bez čp. (st. p. č. 8/2)	2004	IC, s. r. o. / BADIS CS, s. r. o.	kolna

Všechny výše uvedené objekty jsou součástí národní kulturní památky Klášter Plasy zapsané v Ústředním seznamu kulturních památek ČR pod rej. č. 200 (prohlášeno 40940/4-1507) a prohlášené za národní kulturní památku nařízením vlády č. 336/2002 Sb. ze dne 19. června 2002, kterým se mění nařízení vlády č. 262/1995 Sb. ze dne 16. srpna 1995 o prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky, ve znění nařízení vlády č. 171/1998 Sb.

Tyto objekty byly po vykoupení státem ve správě Národního památkového ústavu, do správy NTM byly

převedeny opatřením MK č. 2/2008 ze dne 8. 10. 2008 (č. j. 12017/2008) s účinností k 31. 10. 2008. Tento převod byl realizován již s ohledem na záměr vybudování Centra stavitelského dědictví v prostorách těchto objektů.

V průběhu realizace projektu byly z investičního hlediska vyděleny dvě stavební etapy podle dvou památkových areálů: v rámci I. stavební etapy probíhala památková obnova areálu pivovaru, v rámci II. etapy byl revitalizován komplex budov hospodářského dvora. Následovalo zhotovení expozic a dodávka interiérového vybavení.

REALIZACE INVESTIČNÍCH ČÁSTÍ PROJEKTU

	I. etapa – Pivovar	II. etapa – Hospodářský dvůr	Expozice, interiéry
Stavebněhistorický průzkum	Ing. arch. Petr Dostál	Ing. arch. Petr Dostál	---
Projekt	Projektový ateliér pro architekturu a pozemní stavby, s. r. o.	Sdružení firem Masák & Partner, s.r.o., a METROPROJEKT, a. s.	tbi.architekti
hlavní projektanti	Ing. arch. Tomáš Šantavý Ing. arch. Tomáš Efler	Ing. arch. Jakub Masák Ing. arch. Jaroslav Svěrek Petr Beran	Ing. arch. Tomáš Bílek
termín realizace	01/2010 – 08/2010	07/2012 – 12/2012	08/2014 – 11/2014
Stavba	Sdružení firem UNISTAV, a. s., a ALKOM Security, a. s.	Sdružení firem HOCHTIEF CZ, a. s., a GEMA ART GROUP, a. s.	AV MEDIA, a. s. (expozice) KONSEPTI, s. r. o. (nábytek)
hlavní stavbyvedoucí	Ing. Svatopluk Slováček	Luděk Hrách Ing. Jan Drössler	Pavel Hajský ---
technický dozor stavebníka	Ing. Ján Kapošváry	Ing. Tomáš Nedvěd, Ing. Zdeněk Svoboda	
termín realizace	09/2012 – 10/2013	02/2014 – 04/2015	07/2015 – 09/2015
Prohloubený SHP v průběhu stavby	Ing. arch. Petr Dostál	Ing. Jan Anderle	---
Archeologický dohled a ZAV	ZIP, o. p. s.	ZIP, o. p. s.	---

PROGRAMOVÁ NÁPLŇ PROJEKTU

Oba obnovené areály budou využity především pro prezentaci problematiky historického a tradičního stavitelství. Vzhledem k více než stoleté sbírkotvorné činnosti jsou ve sbírkách NTM zastoupeny důležité a často unikátní exponáty jedinečně dokumentující historii stavební kultury na českém území. Nová stálá expozice architektury, stavitelství a designu, umístěná v hlavní budově NTM na Letné, může vzhledem ke své koncepci (zdůrazňující zejména architekturu) i omezenému rozsahu nabídnout jen malý zlomek z množství sbírkových předmětů se stavitelskou tematikou. Poptávku po komplexním představení historického a tradičního stavitelství nelze jejím prostřednictvím náležitě uspokojit.

Stálá expozice budovaná v rámci CSD v Plasích provede návštěvníka prakticky po celém areálu pivovaru a zprostředkuje mu seznámení s problematikou historických stavebních prvků, materiálů a konstrukcí. Jednotlivá témata hlouběji rozpracovává tematicky příslušný oddíl studijního depozitáře. Zatímco expozice je vybudována v zásadě výstavnickým způsobem (s ohledem na srozumitelnost, diváckou atraktivitu i emociální vyznění), v instalaci studijního depozitáře je určující účelnost, a to při zachování maximální možnosti prezentace uložených předmětů. V rámci expozice má tak návštěvník příležitost seznámit se s různými stavebními materiály (dřevo, kámen, hlína ad.) a na jednotlivých podlažích pivovaru mu je nabídnuta prohlídka stavebních konstrukcí od základů a hrubé stavby přes úpravu povrchů, typy výplní otvorů a příslušnou technickou výbavu budov až po krovy a krytiny. Odkazy v příslušných částech expozice upozorňují zájemce na příklady

stavebních prvků a konstrukcí nacházejících se „in situ“ jak v samotném pivovaru, tak i celém klášterním areálu. Jeden z prostorů bývalé sladovny je vyhrazen pro tzv. „stavební hřiště“, kde zejména nejmladší návštěvníci uplatní vlastní stavební kreativitu. V návaznosti na tuto část připravuje NTM ve spolupráci s Českou komorou autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (ČKAIT) expoziční sekci věnovanou poznání a praktickému ozkoušení základních principů stavební statiky. Expozice jsou primárně cíleny na laického návštěvníka z řad široké veřejnosti, který by si kromě nových poznatků měl z návštěvy pivovaru odnést i něco jako „pozitivní kulturní zážitek“.

Samostatnou aktivitou realizovanou v návaznosti na hlavní programovou náplň CSD se stane expozice a provoz dokumentačně studijního centra architekta Jana Kaplického (1937–2009) umístěná do nejvyššího podlaží budovy pivovaru.

Ve spolupráci s Fakultou stavební ČVUT v Praze se do budoucna chystá „stavební laboratoř“ s funkční prezentací zkušebních strojů. Expoziční část pivovaru doplní víceúčelové prostory pro tematické výstavy. V budoucnu bude pro badatele zpřístupněna rovněž tzv. materiátka schraňující vzorky prvků a materiálů určené především ke studijním účelům.

Expoziční část doplní víceúčelové výstavní prostory pro tematické prezentace, včetně stálé výstavy věnované historii objektu a jeho památkové obnově za finanční spoluúčasti Evropské unie.

Další související činnosti jsou situovány do areálu hospodářského dvora. Zatímco zaměření instalací v areálu pivovaru je v principu zacíleno materiálově (stavební

3. NĚCO O PROJEKTU

PAVEL KODERA – GABRIELA ŠULMANOVÁ

materiály, prvky, konstrukce), aktivity provozované v hospodářském dvoře se v zásadě zaměřují na prezentaci stavebních technologií – řemeslnické a zážitkové dílny, historické stavební stroje, expozice „výukové stavby“ apod. V areálu hospodářského dvora by tak měla vzniknout jakási „stavebně řemeslná huť“ směřující především prostřednictvím kurzů a workshopů k praktickému předávání tradičních postupů a dovedností. Stavební dvůr bude zahrnovat funkční instalace dílen tradičních řemesel, jako je tesařská a truhlářská dílna, cihlárna, kamenická dílna, pracoviště zedníka a štukatéra, ale i dílny ke zpracování kovových materiálů – unikátní historickou klempírnu, kovárnu s vnitřní i venkovní výhní a provozuschopnou slévárnu neželezných kovů. V prostoru dvora budou mít v budoucnu své místo také historické stavební stroje (středověký jeřáb, beranidlo apod.), na zahradě za dvorem vznikla jednoduchá pec umožňující výpaly cihel a vápna, kterou doplní i zařízení k jeho dalšímu zpracování (hasnice, vápenné jámy atd.). Dvůr stavebních řemesel tak návštěvníkům umožní aktivní interakci, která v návaznosti na vzdělávací programy povede k důkladnějšímu „zažitému“ poznání prezentované skutečnosti.

V návaznosti na aktivity Muzea architektury a stavitelství NTM se buduje v rámci CSD rovněž tematicky zaměřená odborná knihovna se specializací na literaturu dokumentující historické a tradiční stavitelství. Ta bude čtenářům přístupná v rámci městské knihovny města Plasy, která je rovněž umístěna v objektech CSD. Tímto způsobem bude areál dlouhodobě propojen s kulturně-společenským životem obyvatel Plas i s potřebami žáků a studentů zdejších škol.

Vznikající zázemí areálu do budoucna umožní výuku pro různé stupně škol i setkávání odborné veřejnosti (přednáškový a víceúčelový sál). Zejména součinnost se spolupracujícími vysokými školami rozšíří škálu realizovaných aktivit o studentské praxe, exkurze, blokovou výuku předmětů souvisejících s historickým stavitelstvím apod.

Mottem projektu „*Kdo zná, neničí*“ je vedena i snaha o zpřístupnění památkově hodnotných prostor a cenných architektonických prvků v co možná největším rozsahu. Někdejší hospodářské zázemí bývalého kláštera se tak návštěvníkům otevírá jako zcela nový významný památkový komplex s řadou stavebních i historických pozoruhodností.

Díky dalším aktivitám realizovaným v rámci areálu národní kulturní památky Klášter Plasy může i projekt Centra stavitelského dědictví v Plasích těžit z řady synergických efektů. Například projekt Studijního depozitáře mobiliárního fondu, jehož první etapu před několika roky realizoval Národní památkový ústav v nejvyšším podlaží konventu, svým zaměřením na výstavu historických interiérů ideový

koncept CSD vhodně doplňuje. Pro další rozvoj klášterního areálu má klíčový význam rovněž v roce 2015 dokončený projekt města Plasy „Cesty klášterem – stezky k poznání“, jehož cílem je mj. zásadní úprava někdejšího klášterního nádvoří tvořícího nástupní zónu do jednotlivých památkových objektů. Kromě zmíněných akcí je ovšem památkový areál i město, v němž se nachází, místem realizace řady dalších menších projektů i dlouhodobějších aktivit. Vzájemná synergie těchto činností dává do budoucna naději, že by se někdejší významný klášter mohl opět stát fungujícím nadregionálním centrem kultury a vzdělanosti i příjemným místem aktivního odpočinku s jistým duchovním přesahem.

CHARAKTERISTIKA CÍLOVÝCH SKUPIN PROJEKTU

(viz protější strana)

ORGANIZAČNÍ ZAJIŠTĚNÍ REALIZACE PROJEKTU

Nositel projektu a příjemcem dotace je Národní technické muzeum, které shromažďuje sbírky hmotných dokladů vývoje techniky, průmyslu, dopravy, architektury a vědy české i zahraniční provenience, zejména však z území České republiky. Sbírkové předměty odborně zpracovává a těží z nich poznatky o vývoji techniky, vědy a společnosti. Sbírkové předměty, odbornou dokumentaci k nim a poznatky získané jejich odborným zpracováním prezentuje zejména prostřednictvím stálých expozic a krátkodobých výstav, vlastní publikační, vzdělávací a přednáškovou činností a dalšími kulturně-výchovnými aktivitami určenými pro nejširší veřejnost. Národní technické muzeum je také zřizovatelem Archivu NTM a spravuje specializovanou Knihovnu NTM. Dále rovněž vydává osvědčení k vývozu předmětů kulturní hodnoty, zpracovává odborné posudky, rešerše a expertizy.

Zřizovatelem Národního technického muzea je Ministerstvo kultury ČR a NTM má statut jeho příspěvkové organizace.

Přípravná fáze projektu probíhala od roku 2006 do podání projektové žádosti v květnu 2009. Organizačně tuto přípravnou fázi v rámci NTM zajišťovalo oddělení (později muzeum) architektury a stavitelství vedené PhDr. Martinem Ebelem, Ph.D. Na koncipování projektového záměru se tak podílel rovněž kurátor sbírky architektury Ing. arch. Petr Krajčí a tehdejší archivář Archivu architektury a stavitelství Mgr. Pavel Kodera, Ph.D. Příprava projektové žádosti v roce 2008 pak probíhala ve spolupráci s Ing. arch. Markétou Trubáčkovou, která byla ze strany MK ČR doporučena NTM jako koordinátorka přípravné fáze projektu, a s vedoucí oddělení pro dějiny vědy a techniky NTM RNDr. Ivanou Lorencovou. Finalizace projektové žádosti

cílová skupina	podskupina	charakteristika cílové skupiny	očekávaný dopad projektu na cílovou skupinu	forma slovení cílové skupiny
A odborná veřejnost	A1 přímí badatelé a profesionální záměrníci o historické stavitelství	VŠ učitelé příslušných oborů (historické konstrukce, typologie staveb, stavební archeologie, dějiny architektury apod.)	vznik jediné specializované instituce v daném oboru - možnost prohloubení výzkumu, dokumentace a poznání daného oboru (získání platformy pro další výzkum)	dlouhodobá spolupráce s akademickým a výzkumným prostředím, oslovení formou odborných konferencí a sympozií pořádaných v rámci plnění cílů projektu i pořádaných jinými institucemi (přednášky a prezentace v jejich rámci), informování texty a studiemi v odborných periodikách
		zpracovatelé stavebně historických průzkumů		
		metodici a teoretici památkové péče		
		technologové obnovy památek, restaurátoři		
	A2 profesionálové z oborů souvisejících s historickým stavitelstvím ("aplikace")	další profesionální i soukromí badatelé	možnost konzultace a hlubšího poznání oboru souvisejícího s výkonem profese, získání možností praktické komparace v rámci oboru (datace a hodnocení prvků a technologií apod.), možnost podílet se na záchraně prvků hist. stavitelství; inspirace, kultivace	
		pracovníci v oblasti památkové péče (pracovníci památkových ústavů a výkoných orgánů památkové péče)		
		praktikující architekti, stavitelé, profesní organizace z oboru stavitelství a architektury		
		podnikatelé v oboru stavitelství a v oborech příbuzných (realizační firmy, výrobci stav. prvků a materiálů, obchodníci, konzultanti atd.)		
		specializovaní řemeslníci, řemeslnické cechy		
		VŠ učitelé oborů historických, umělecko historických, archeologických, stavebně technických, architektonických, chemicko technologických, restaurátorství a dalších		
B vš studenti	B1 studenti oborů souvisejících s hist. stavitelstvím	adepti na profesní dráhu skupiny A	vzdělání, inspirace, kultivace	
	B2 studenti dalších oborů	ostatní posluchači historických, stavebních a architektonických oborů, restaurátorství atd.		
C zájemci o obor	C1 vlastníci památek a investoři obnovy	vlastníci a správci pečující o historické stavby (církvní památky, roubenky, měst. domy atd.)	možnost praktické komparace; poznání, inspirace, kultivace	webová prezentace, texty v odborných a profesně zaměřených periodikách
	C2 zájemci o historické stavitelství	zájemci o architekturu, památky a stavební technologie		
D širší veřejnost	D1 studenti a žáci SŠ a ZŠ	návštěvníci v rámci výuky, vč. účastníků didaktických programů	zážitek, poznání, inspirace, kultivace	nabídka programů adresované školám, webová prezentace
	D2 laičtí cílení návštěvníci	cílená návštěva bez vyhraněného zájmu o dané téma	rekreace/trávení volného času, poznání, inspirace, kultivace	
	D3 ostatní návštěvníci	návštěvníci památkového areálu, obyvatelé a návštěvníci regionu, účastníci kulturních, společenských a sportovních akcí apod.		
	D4 široká veřejnost (bez návštěvy areálu)	oslovení (popularizace, kultivace) široké veřejnosti prostřednictvím médií, marketingových akcí apod.	poznání, inspirace, kultivace	

[illegible]

Benefit 7 byla následně připravena ve spolupráci s Ing. Větem Skálou z externí poradenské společnosti (Value Added, s. r. o.).

Na počátku **realizační fáze projektu**, v říjnu 2009, byla struktura realizačního týmu projektu koncipována tak, že se u většiny členů týmu překrývaly jejich pracovní funkce v NTM s náplní v rámci související s realizací projektu. Funkci „hlavního manažera“ tak vykonával ekonomický náměstek NTM, pozici „finanční manažerky“ hlavní ekonomka, „manažer stavby“ byl zároveň technickým dozorem na dalších stavbách NTM, zcela pro projekt byla vyčleněna pouze pozice koordinátorky – administrátorky. Pozice programového manažera a účetní nebyly hrazeny

z projektu a u daných pracovníků mohly tyto činnosti být vykonávány jen zlomkem pracovní náplně. Projektový tým nebyl ve struktuře NTM jednoznačně organizačně zakotven.

Struktura projektového týmu CSD v letech 2009–2010

pozice	
hlavní manažer projektu	Ing. Oldřich Rambousek, Ph.D.
finanční manažerka	Ing. Dita Řihová
manažer řízení stavby	Petr Šťastný
programový manažer	Mgr. Pavel Kodera, Ph.D.
administrátorka a koordinátorka	PhDr. Jana Kobzová
účetní	Ingrid Durichová

3. NĚCO O PROJEKTU

PAVEL KODERA – GABRIELA ŠULMANOVÁ

Změny ve vedení NTM, k nimž došlo v srpnu roku 2010 odvoláním generálního ředitele Mgr. Horymíra Kubíčka, se dotkly rovněž zajištění projektového řízení projektu CSD. Dosavadní hlavní manažer projektu z NTM odešel a i osud celého projektu byl nejistý. Pokračování v realizaci projektu bylo ze strany ministerstva kultury potvrzeno na podzim roku 2010 a v prosinci 2010 byl jmenován nový generální ředitel Mgr. Karel Ksandr. Snahou nového vedení NTM bylo projektový tým opět stabilizovat, což se podařilo v polovině roku 2011, kdy po odchodu většiny dosavadních pracovníků byl realizační tým zcela nově etablován. Toto několikaměsíční „personální provizorium“ však mělo přirozeně neblahý dopad na faktickou realizaci projektu, který značně stagnoval.

Po předchozích zkušenostech nebyly funkce v projektovém týmu spojovány s jinými pracovními pozicemi a do realizačního kolektivu byli naopak zapojeni externisté. Tým byl – na rozdíl od první realizační fáze – přičleněn pod odbor ředitele Muzea architektury a stavitelství, čímž došlo k principu deklarovanému ve studii proveditelnosti s ohledem na přípravu programové náplně i řádného zajištění provozní fáze projektu. Nově koncipovaná struktura včetně personálního obsazení se osvědčila a fungovala až do konce realizační fáze projektu. V důsledku absence pozice programového manažera, pro kterou byl kvalifikován nový koordinátor projektu, ležela tíha přípravy programové náplně zejména na řediteli Muzea architektury a stavitelství a kurátorovi stavitelské sbírky.

Od léta 2011 projektový tým fungoval v následujícím složení:

pozice	
koordinátor projektu	Mgr. Pavel Kodera, Ph.D.
projektová a finanční manažerka	Mgr. Gabriela Šulmanová
realizační manažer	Ing. Jiří Franěk
koordinátor památkové obnovy	Ing. Rudolf Horák
administrativní asistentka	Hana Klímová
technický správce	Jan Trnka
koordinátor BOZP (pozice obsazena pouze po dobu realizace stavebních prací)	Irena Vostatková (od 10/2012) Dana Lindová (od 07/2014)
účetnictví projektu	zajišťováno EO NTM

(diagram viz protější strana)

V rámci **provozní fáze** bude činnost a provoz památkových areálů nově adaptovaných v rámci projektu zajišťovat oddělení nazvané „Centrum stavitelského dědictví Plasy“, které organizačně spadá pod Muzeum architektury a stavitelství NTM. Správa a údržba objektů

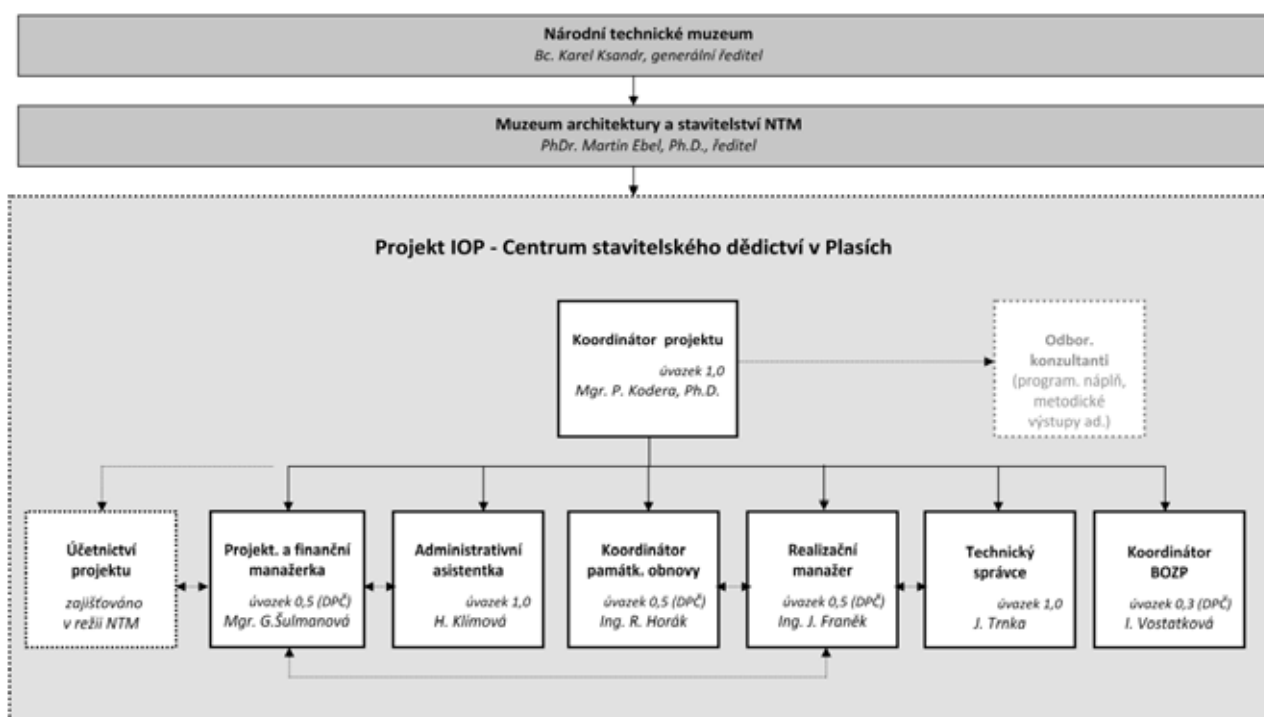
je zajišťována prostřednictvím odboru provozu a investic NTM.

PARTNEŘI PROJEKTU

V přípravné fázi projektu deklarovala řada subjektů ochotu při realizaci záměru CSD participovat. S většinou z nich byla uzavřena smlouva vzájemné spolupráci za účelem realizace obsahové náplně projektu, a to zejména provozní fázi. Jedná se o tyto spolupracující subjekty:

- Město Plasy
- Národní památkový ústav
- Západočeská univerzita v Plzni
- České vysoké učení technické v Praze
- Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
- Univerzita Pardubice
- Vysoká škola chemicko-technologická v Praze
- Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (ČKAIT) a Český svaz stavebních inženýrů (ČSSI)
- Společnost pro technologie ochrany památek (STOP)
- Sdružení pro stavebněhistorický průzkum
- Technické muzeum v Brně
- Slezské zemské muzeum v Opavě
- Muzeum Vysočiny Pelhřimov
- ZIP, o. p. s.

Klíčovým partnerem projektu je město Plasy, které v nově adaptovaných prostorách hospodářského dvora bude provozovat Městskou knihovnu a v jejím rámci zajišťovat rovněž provoz odborné knihovny CSD. Ve spolupráci s městem Plasy bude rovněž provozováno informační centrum v areálu CSD. NTM se jako partner podílelo také na realizaci projektu města Plasy zaměřeného na revitalizaci socioekonomické sféry u NKP Klášter Plasy (2010–2011), v jehož rámci došlo k úpravě nástupní zóny u kláštera, vytvoření dostatečné parkovací kapacity pro návštěvníky a vytvoření alternativního přístupu do klášterního areálu vybudováním nové lávky přes řeku Střelu. V rámci partnerství mezi městem Plasy a NTM se rovněž podařilo připravit a realizovat projekt tzv. řízené výzvy ROP Jihozápad, zaměřené na podporu záměrů se synergickým efektem k projektům realizovaným v rámci IOP. Město Plasy tak mohlo uskutečnit projekt „Cesty klášterem – stezky k poznání“ (2012–2015), jehož prostřednictvím došlo k vybudování nového uzlu volnočasových stezek v NKP Klášter Plasy, včetně souvisejících úprav veřejných ploch. Díky tomuto projektu se zásadně změnil charakter dříve zpustlého a nevládného klášterního nádvoří navazujícího na objekty realizace projektu CSD.

HARMONOGRAM, ROZPOČET

Přehled projektových a programových částí

V rámci projektu byly realizovány následující projektové části:

- Památková obnova areálu Pivovaru a areálu Hospodářského dvora
- Pořízení mobiliáře pro oba areály
- Akvizice exponátů a jejich příprava pro expozice
- Tvorba libret, scénářů a projektu expozic a dalších prostor CSD Plasy
- Řízení a administrace projektu
- Propagace projektu a jeho výstupů
- Tvorba metodiky vzorového projektu památkové obnovy
- V rámci programové náplně budou realizovány následující aktivity:
- Expozice stavitelství v areálu Pivovar
- Prohlídkový okruh „Dvůr stavebních řemesel“ (didakticko-zážitkový dvůr)
- Zázemí pro prezentaci stavebních řemesel (tzv. řemeslná huť) v hospodářském dvoře
- Provoz městské knihovny a odborné knihovny CSD
- Pořádání vzdělávacích akcí
- Pořádání dnů řemesel a dalších kulturně-společenských akcí
- Provoz studijního depozitáře pro odbornou veřejnost
- Infocentrum poskytující informace o nabídce služeb v areálu a ve městě Plasy

- Pořádání výstav
- Vytvoření pracoviště CSD Plasy
- Poskytování doplňkových služeb

Veškeré plánované aktivity mají za cíl popularizovat tradiční stavitelské techniky a šetrné přístupy k zachování stavitelského dědictví i pro budoucí generace.

Základní data realizace projektu CSD Plasy

Příprava projektového záměru	Zpracován podklad pro ideový záměr prezentace referenční sbírky stavebních konstrukcí a materiálů	jaro – podzim 2005
	Dohoda o využití areálu hospodářského zázemí plaského kláštera	31. 5. 2006
	Příprava architektonické prezentační studie CSD (Ing. arch. Zdeněk Žilka)	červenec – září 2006
Přípravná fáze projektu	Zahájení přípravné fáze projektu	březen 2008
	Převod objektů realizace projektu do správy NTM	31. 10. 2008
	Podání projektové žádosti	7. 5. 2009
Realizační fáze projektu	Podpis Rozhodnutí o poskytnutí dotace	5. 10. 2009
	Závěrečná konference projektu a slavnostní otevření CSD	29. 9. 2015
Provozní fáze	Zahájení provozní fáze	1. 10. 2015

3. NĚCO O PROJEKTU

PAVEL KODERA – GABRIELA ŠULMANOVÁ

Plánovaný a skutečný průběh projektu uvedený v projektové žádosti byl následující:

Aktivita	Plánovaný termín	Skutečný termín
Vypsání VŘ na projektanta Pivovaru	05/2009	12/2009
Zahájení prací na PD pro komplex Pivovaru	09/2009	01/2010
Vypsání VŘ na projektanta Hospodářského dvora	05/2009	12/2011
Zahájení prací na PD pro komplex Hospodářského dvora	01/2010	07/2012
Vydané stavební povolení na rekonstrukci komplexu Pivovaru	04/2010	08/2010
Zahájení VŘ na dodavatele stavby komplexu Pivovaru	04/2010	03/2012
Zahájení stavebních prací na komplexu Pivovaru	10/2010	09/2012
Vydané stavební povolení na rekonstrukci komplexu Hospodářského dvora	05/2011	01/2013
Zahájení VŘ na dodavatele stavby komplexu Hospodářského dvora	05/2011	08/2013
Kolaudace komplexu Pivovaru	Jaro 2013	12/2013
Kolaudace komplexu Hospodářského dvora	Podzim 2014	09/2015
Vypsání VŘ na dodávky mobiliáře	09/2012	05/2015
Ukončení VŘ na dodávky mobiliáře	03/2013	07/2015
Realizace dodávek mobiliáře	neplánováno	09/2015
Příprava programové náplně	Průběžně	Větší množství aktivit realizovaných průběžně
Řízení a administrace projektu	Průběžně	Průběžně
Tvorba metodiky vzorové obnovy	Průběžně	Průběžně
Zprovoznění knihovny	Podzim 2013	09/2015
Zprovoznění studijního depozitáře – realizováno i jako expozice	Zima 2014	09/2015
Ukončení projektu	31. 12. 2014	30. 9. 2015

V důsledku zpoždění některých aktivit bylo nutné prodloužit i termín realizace celého projektu. K určitému zpoždění došlo již pozdějším zahájením realizační fáze, než bylo projektovou žádostí předpokládáno. Zásadním problémem však bylo odvolání generálního ředitele NTM Mgr. Horymíra Kubíčka, k němuž došlo v prvním roce realizace projektu v srpnu 2010. Následné období „manažerského provizoria“ a související výměna velké části projektového týmu na řadu měsíců znemožnily plynulou realizaci plánovaných projektových aktivit. Zpoždění tak nabraly zejména klíčové zakázky na stavební práce památkové obnovy Pivovaru a na projekt památkové obnovy Hospodářského dvora. Harmonogram projektové žádosti rovněž nepředpokládal tak zdoluhavý proces administrace přípravy výběrových řízení vycházející z tehdy platných pravidel nastavených na straně zřizovatele Národního technického muzea (MK ČR). Současně bylo nutné se ve fázi přípravy výběrových řízení na stavební práce potýkat s komplikovaným procesem kontroly projektové dokumentace a sladěním soutěžního výkazu výměr se závaznými předpisy vydanými v průběhu realizace projekčních prací. Samotné stavby obou areálů si pak vyžádaly prodloužení termínů dokončení jednak v důsledku povodní v červnu 2013, jednak v důsledku značného množství archeologických a památkových nálezových situací, k nimž došlo v průběhu realizace díla. Tyto situace zakládaly na straně objednatele povinnost provedení archeologického průzkumu a současně z památkového hlediska na nálezy reagovat přizpůsobením stavebních prací, případně úpravou projektové dokumentace.

Rozpočet projektu

Kód	Název nákladu	Plánovaný rozpočet	Skutečný rozpočet	Z toho neinvestiční
01	Osobní výdaje (pracovní smlouvy)	4 819 537,80	16 698 023,85	16 698 023,85
01.01	Mzdové náklady – hrubá mzda	3 596 670,00	6 667 512,00	6 667 512,00
01.02	Odvody soc. a zdrav. pojištění zaměstnavatele	1 222 867,80	3 757 411,85	3 757 411,85
01.03	Jiné pracovní smlouvy	0,00	6 273 100,00	6 273 100,00
01.03.01	Dohody o pracovní činnosti	0,00	5 611 340,00	5 611 340,00
01.03.02	Dohody o provedení práce	0,00	661 760,00	661 760,00
01.03.03	Autorské honoráře	0,00	0,00	0,00
02	Cestovné	660 000,00	11 185,00	11 185,00
02.01	Cestovné (dle zákona č. 262/2006 Sb.)	660 000,00	11 185,00	11 185,00

03	Nákupy materiálu	6 779 566,00	200 749,94	200 749,94
03.01	Nákup materiálu (spotřební, pomocný)	0,00	68 191,00	68 191,00
03.02	Nákup nezbytného vybavení kanceláří, učeben, odborných pracovišť	0,00	0,00	0,00
03.03	Nákup DHM	6 779 566,00	132 558,94	132 558,94
03.04	Ostatní (specifikujte)	0,00	0,00	0,00
04	Nákupy služeb (obch. smlouvy, faktury, paragony)	27 317 690,00	4 668 923,30	3 873 513,30
04.01	Přepravné (převoz materiálu, sbírkového inventáře, rozměrných částí expozic)	1 071 000,00	173 717,00	173 717,00
04.02	Pronájmy	0,00	0,00	0,00
04.03	Služby související s provozem kanceláře (telefony, energie aj. režie)	1 256 640,00	73 515,42	73 515,42
04.04	Studie, publikace (tvorba, tisk, kopírování)	833 000,00	212 235,00	212 235,00
04.05	Náklady na povinnou závěrečnou konferenci	59 500,00	59 500,00	59 500,00
04.06	Náklady na publicitu (informační tabule, pamětní desky)	119 000,00	0,00	0,00
04.07	Náklady na výběrová řízení	476 000,00	853 490,00	58 080,00
04.08	Náklady na poradenství, expertní, konzultační a jiné služby	21 354 600,00	2 961 799,00	2 961 799,00
04.09	Právní služby	2 142 000,00	334 666,88	334 666,88
04.10	Ostatní výše nespecifikované služby (specifikujte)	5 950,00	0,00	0,00
05	Investiční náklady	353 108 957,20	315 768 075,91	6 702 363,91
05.01	Zabezpečení výstavby (inženýrská činnost)	32 577 551,00	2 372 005,00	0,00
05.02	Nákup pozemků, nemovitostí	0,00	0,00	0,00
05.03	Projektová dokumentace (proj. dokumentace stavby, dokumentace pro podání žádosti, EIA, studie proveditelnosti)	24 820 800,00	9 782 423,10	0,00
05.04	Stavební části stavby	279 939 626,20	246 000 610,71	0,00
05.05	Technologická zařízení (nákup technol. zařízení, strojů a zařízení vč. montáže – nová i použ. zařízení)	4 263 040,00	0,00	0,00
05.06	Nákup nehmotného majetku (patenty, know-how, licence)	0,00	28 161,00	20 069,00
05.07	Nákup mobiliáře	10 793 940,00	52 632 519,60	1 801 731,34
05.08	Ostatní výše nespecifikované investiční náklady	714 000,00	4 952 356,50	4 880 563,57
6	Jiné náklady	0,00	0,00	0,00
06.01	Ostatní (nelze využít předchozích řádků – specifikujte)	0,00	0,00	0,00
06.02	DPH, kdy není nárok na odpočet na vstupu	0,00	0,00	0,00
07	Křížové financování	0,00	0,00	
08	Předpokládané příjmy projektu získané během doby jeho realizace**	0,00	0,00	0,00
09	Uznatelné výdaje celkem	392 685 751,00	337 346 958,00	27 485 836,00
10	Neuznatelné výdaje celkem (např. bytová výstavba, sankce, nákup osobních vozů, vybavení ubytovacích kapacit, DPH u plátců, výdaje na opravy)	963 900,00	2 174 000	490 162,37
11	Celkové náklady projektu	393 649 651,00	338 310 858,00	27 975 998,37

V průběhu realizace projektu docházelo v rámci rozpočtu k určitým přesunům prostředků z různých důvodů. Například zajištění prací souvisejících s řízením a administrací projektu bylo původně plánováno z velké části dodavatelem, po konzultacích se zprostředkujícím subjektem bylo ale od počátku realizace projektu zajištěno v rámci projektového týmu na bázi pracovních a jiných zaměstnaneckých smluv, což mělo za následek nárůst mzdových prostředků. Naopak u položek 04.08 Náklady na poradenství, expertní, konzultační a jiné služby a 04.09 Právní služby došlo ze

stejného důvodu k markantnímu snížení alokované částky. Podstatně nižší byly i prostředky vynaložené na činnosti související s provozem projektového týmu – 02.01 Cestovné, 03.03 Nákup DHM (vybavení kanceláře), 04.01 Přepravné, 04.03 Služby související s provozem kanceláře, 04.04 Studie, publikace (tvorba, tisk, kopírování). Tyto služby byly zajišťovány v rámci dalších provozních kapacit Národního technického muzea.

V položce 05.07 Nákup mobiliáře musel být rozpočet navýšen, a to jednak z důvodu rozšíření prezentačních

3. NĚCO O PROJEKTU

PAVEL KODERA – GABRIELA ŠULMANOVÁ

plach (resp. plach přístupných nejen odborné veřejnosti), jednak přizpůsobením expoziční výbavy (multimediální technika, osvětlení, speciální výstavní fundus) současným muzejním standardům, které však v době přípravy projektové žádosti ještě k běžné úrovni expoziční výbavy nepatřily. Skutečný rozsah a přesná náplň expozic mohly být exaktně definovány až v průběhu realizace projektu, jelikož v době podání projektové žádosti nebyla k dispozici projektová dokumentace stavby a příprava libreta a scénářů expozic byly jednou z aktivit realizovaného projektu.

K výrazným úsporám naopak došlo na základě realizovaných výběrových řízení, a to zejména na projekční a stavební práce, kde zhotovitelské ceny byly podstatně nižší než předpokládané hodnoty soutěžených zakázek. Na výši realizačních nákladů měl nepochybně vliv i vývoj tržních cen stavebních prací, kdy oproti roku registrace projektové žádosti (2009) došlo k jejich významnému poklesu. Značné úspory oproti předpokládanému rozpočtu se tak projeví zejména na položce 05.04 Stavební části stavby, ale i na souvisejících položkách 05.03 Projektová dokumentace a 05.01 Zabezpečení stavby (Inženýrská činnost). Na jaře 2014 bylo již zřejmé, že úspora vyčíslená ve výši 55 mil. Kč nebude do konce realizace projektu vyčerpána a o tuto částku byly proto projektové prostředky sníženy. Uspořená částka byla poskytnuta řídicímu orgánu pro alokaci poslední výzvy v rámci programu IOP 5.1.

Výsledné způsobilé výdaje projektu tak činí 337 346 958,- Kč. Tyto výdaje byly financované z Integrovaného operačního programu 2007-2013 ve výši 100 %, přičemž 85 % činilo financování z ERDF a 15 % financování ze státního rozpočtu. Nezpůsobilé výdaje, které byly v průběhu realizace oproti předpokladu projektu zvýšeny, jsou hrazeny z vlastních zdrojů Národního technického muzea.

RIZIKA A JEJICH ELIMINACE

V rámci přípravy projektové žádosti v r. 2009 byla identifikována jako nejzávažnější následující rizika projektu:

1. Zpoždování vydání územního rozhodnutí a stavebního povolení, vč. požadavku na posouzení vlivu projektu na životní prostředí.
2. Projektové řešení neakceptovatelné orgány památkové péče.
3. Zpoždování vyvolané obstrukcí při výběrovém řízení.
4. Zpoždování projekčních prací.
5. Zásah vyšší moci.

Rizika uvedená ad 1) a ad 2) se nenaplnila, komunikace se správnými orgány probíhala zcela bez problémů a v daných lhůtách, posouzení vlivu projektu na životní prostředí nebylo nutné. Projektové záměry byly s památkovými

orgány od počátku konzultovány a finální návrhy vycházely vždy ze všestranného konsenzu.

Rizika uvedená ad 3) a ad 5) se bohužel naplnila, a to i přes snahu o jejich preventivní eliminaci (o tom blíže v části věnované harmonogramu). Na základě této zkušenosti lze konstatovat, že úplná eliminace těchto rizik není možná a je nutné se zdržením zapříčiněným z těchto důvodů při plánování projektu počítat. Dále je rovněž při stanovování harmonogramu památkové obnovy žádoucí kalkulovat se zdrženími způsobenými nepředvídatelnými archeologickými nálezovými situacemi i nálezy památkového charakteru, na něž je nutné reagovat změnou stavebních prací, případně úpravou projektové dokumentace.

Riziko uvedené ad 4) „zpoždování projekčních prací“ se nenaplnilo ve smyslu nedodržení termínu dokončení těchto prací ze strany projektanta, ale v obou stavebních etapách značná zdržení vycházela z následné kontroly a odstraňování chyb a nepřesností, a to zejména v podkladech pro zadávací dokumentaci stavebních prací. Pro větší eliminaci tohoto rizika je nezbytná důsledná průběžná kontrola zhotovitele projektové dokumentace a důsledné trvání na kvalitním a bezchybném zpracování zejména výkazu výměr a dalších částí zadávací dokumentace stavby.

4. KRONIKA PROJEKTU

PAVEL KODERA

2005–2009: PŘÍPRAVNÁ FÁZE PROJEKTU

Idea prezentace referenční sbírky stavebních prvků, konstrukcí a materiálů a navazující jakési „školy stavebních řemesel“ byla v NTM rozpracovávána od roku 2005. Místo realizace však od samého počátku jednoznačné nebylo a jeho výběru předcházela poptávková akce adresovaná všem pracovištím Národního památkového ústavu a řada odborných konzultací. Areál hospodářské zázemí bývalého cisterciáckého kláštera v Plasích byl definitivně vybrán až v květnu 2006 a v průběhu následujících letních měsíců byla pro realizaci záměru zpracován ideový záměr a ve spolupráci s Ing. arch. Zdeňkem Žilkou i architektonická prezentační studie. Studie řešila využití areálu pivovaru a bývalé klášterní sýpky a na podzim roku 2006 k ní bylo vydáno závazné stanovisko orgánu státní památkové péče, v němž ve vztahu k pivovaru byl stanoven požadavek na zohlednění a zachování stavebních objemů budov komplexu vzniklých rekonstrukcí pivovaru v období kolem roku 1900. Další stupně projektové přípravy tento základní princip respektovaly. V prosinci 2006 byla mezi NTM a NPÚ uzavřena smlouva o partnerství a vzájemné spolupráci při přípravě projektu CSD.

Za účelem získání názoru odborné veřejnosti na projekt CSD bylo v květnu 2007 ve Štílcu u Českého Krumlova uspořádáno dvoudenní setkání předních odborníků z oboru stavební historie, na kterém byl záměr podrobně prezentován a setkal s jednoznačně pozitivním ohlasem. Myšlenka CSD byla rovněž veřejně představena obyvatelům města Plasy.

Začátkem roku 2008 došlo k odkoupení bývalého klášterního mlýna a areálu pivovaru od soukromého vlastníka, kterým byla Jednota Plasy, čímž bylo téměř – s výjimkou kostela patřícího katolické církvi a veřejného prostoru klášterního nádvoří náležejícího městu – dovršeno sjednocení komplexu NKP klášter Plasy ve vlastnictví

státu. Chystaný záměr CSD byl, společně se snahou po scelení památkového areálu, klíčovým argumentem pro tuto akvizici. Projekt CSD byl tehdy připravován jako jeden ze segmentů širšího záměru zacíleného na komplexnější obnovu plaského areálu, jehož nositelem měl být NPÚ. Tento záměr nazývaný „Plasy: město 21. století“ počítal s klíčovou účastí České zemědělské univerzity, která se však na jaře 2008 ukázala jako problematická. Projekt CSD proto začal být následně připravován pod Národním technickým muzeem samostatně, a to s cílem využít při jeho realizaci prostředky ze Strukturálních fondů EU. V březnu 2008 se NTM stalo nositelem projektu CSD a projektový záměr začal být cíleně směřován pro zařazení do prioritní osy 5.1. tehdy ještě připravovaného Integrovaného operačního programu. Fakticky tak začala přípravná fáze projektu CSD.

V květnu 2008 ministerstvo kultury, jakožto zprostředkující subjekt patřící prioritní oblasti IOP, projektový záměr CSD akceptovalo a NTM začalo vyjednávat projektové partnerství se správcem předmětných památkových objektů, kterým byl NPÚ. Tento vztah se však vzhledem k realizaci projektu ukázal jako značně komplikovaný, a tak byla opatřením ministra kultury Václava Jehličky převedena k 31. říjnu 2008 správa některých objektů z NPÚ na NTM.

K zajištění úspěšné realizace projektu i následného provozu byla smlouva o spolupráci s Národním památkovým ústavem uzavřena počátkem roku 2009. Kromě toho byly další obdobné smlouvy uzavřeny i s dalšími čtrnácti subjekty (k tomu výše v části Partneri projektu).

V prvním čtvrtletí roku 2009 pak probíhalo zpracovávání variant Studie proveditelnosti a ekonomického hodnocení projektu CSD, vytváření projektové žádosti Benefit 7, a to ve spolupráci s externím konzultantem specializovaným na fondy EU. Finální projektová žádost byla podána v květnu 2009.

4. KRONIKA PROJEKTU

PAVEL KODERA

Malý dvůr v roce 2008 (foto Petr Lorenc)

Pivovar od řeky Střely v roce 2008 (foto Petr Lorenc)

2009

Po vyhodnocení projektové žádosti byly přípravné práce projektu korunovány dne 5. října 2009, kdy ministr kultury ČR prof. Václav Riedlbauch a generální ředitel Národního technického muzea Mgr. Horymír Kubíček podepsali v opatském sále prelatury plaského kláštera Rozhodnutí o poskytnutí dotace na projekt CSD. Zprostředkujícím subjektem dotace je Ministerstvo kultury ČR.

Nově koncipovaný realizační tým projektu se do konce roku 2009 soustředil na zajištění činností souvisejících s předprojektovou přípravou pro realizaci projektové dokumentace pro I. etapy projektu – památkovou obnovu areálu pivovaru. Jednalo se zejména o zajištění stavebněhistorického a stavebně-technického průzkumu a geodetického zaměření. Zhotovitelé těchto prací byli vybráni v rámci výběrových řízení.

2010

V souladu s harmonogramem probíhala v roce 2010 řada aktivit zahrnujících zejména průzkumné a projekční práce na dotčených památkových objektech. Jednalo se především o tyto činnosti:

NTM nechalo restaurovat historické ciferníky na věži barokní sýpky. Obnovu provedli restaurátor kovů Jindřich Kovařík z Kralovic s uměleckým kovářem Václavem Minaříkem z Hodyně. (foto NTM)

- průzkum podzemí areálu pivovaru realizovaný v několika etapách firmou Řehák SPELEO,
- stavebněhistorický průzkum areálů pivovaru a hospodářského dvora,
- geodetické zaměření obou areálů,
- stavebně technický průzkum obou areálů,
- příprava projektové dokumentace pro areál pivovaru (jednotlivé stupně projektové dokumentace, získání stavebního povolení),

Výstava v klášterní sýpce v Plasích v roce 2010, na níž byly prezentovány cíle projektu (foto Pavel Kodera)

4. KRONIKA PROJEKTU

PAVEL KODERA

- příprava uživatelského záměru hospodářského dvora, včetně schválení orgánem státní památkové péče k další realizaci.

V přípravě programové náplně projektu byla dokončena tvorba elaborátu rozpracovávajícího využití areálu budov bývalého pivovaru pro vytvoření expozice stavebních materiálů, prvků a konstrukcí.

Pokračovala rovněž jednání a spolupráce s dalšími subjekty v rámci projektu CSD (zejména Město Plasy, památkový odbor Krajského úřadu Plzeňského kraje, památkový dozor NPÚ, přípravný tým „Plzeň hlavní město evropské kultury 2015“ ad.).

V rámci publicity byl vyroben a instalován informační panel propagující projekt podpořený EU. Projekt CSD byl rovněž opakovaně veřejně prezentován (např. konference „Plzeň 2015“ v Plzni, setkání s ministrem kultury v Plasích 24. 9. 2010), jedna prezentace proběhla v zahraničí (The Conference on the Conservation and Reuse of Industrial Heritage, Taiwan). Významnou prezentační aktivitou byla realizace výstavy „Plaský pivovar 2015“ představující dějiny objektu a cíle první etapy projektu CSD. Výstava byla od června do září veřejnosti přístupná v bývalé klášterní sýpce v Plasích.

Plynulost realizace projektu významně zkomplikovalo odvolání generálního ředitele NTM Mgr. Horymíra Kubíčka v srpnu roku 2010. Spolu s ním NTM opustil i hlavní manažer projektu a ekonomický náměstek Ing. Oldřich Rambousek, Ph.D. S ohledem na provizorní vedení NTM byla realizace projektu na několik měsíců fakticky zastavena.

2011

V důsledku odchodu některých pracovníků z NTM došlo v průběhu roku 2011 v součinnosti se zprostředkujícím subjektem dotace ke zcela novému koncipování organizační struktury projektového týmu CSD i k jeho novému personálnímu obsazení. Současně byl aktualizován harmonogram a finanční plán projektu. V rámci realizace projektu probíhala řada aktivit zahrnující zejména přípravu stavebních částí projektu. Jednalo se mimo jiné o tyto činnosti:

- Posouzení dokumentace pro provedení stavby pro areál pivovaru (FRAM Consult, a. s.).
- Průzkum a dokumentace podzemních systémů v areálu hospodářského dvora (Řehák SPELEO).

- Byl zahájen archeologický dohled a záchranný archeologický výzkum související se stavební a průzkumnou činností v areálu (ZIP, o.p.s.).
- Probíhala příprava nadlimitních veřejných zakázek na památkovou obnovu areálu pivovaru (I. etapa CSD) a na výběr projektanta areálu hospodářského dvora (II. etapa CSD), včetně rozpracování uživatelského záměru k využití těchto objektů.

V přípravě programové náplně projektu byl zásadně přepracován a doplněn elaborát rozpracovávající využití areálu budov bývalého pivovaru pro vytvoření expozice stavebních materiálů, prvků a konstrukcí a byla připravena jeho externí odborná oponentura. V rámci akvizice stavebních prvků pro expozici se podařilo především zachránit kompletní barokní krov spolu s množstvím stavebních detailů, zejména kamenických prvků, z demolaného hospodářského dvora Podmokly na severním Plzeňsku. Krov i stavební prvky budou kromě expozičních účelů využity při památkové obnově hospodářského dvora v Plasích.

Pokračovala rovněž spolupráce s dalšími subjekty v rámci projektu CSD. Zejména ve spolupráci s městem Plasy byl koncipován synergický projekt k projektu CSD nazvaný „Cesty klášterem – stezky k poznání“. Cílem tohoto projektu byla mimo jiné zásadní úprava někdejšího klášterního nádvoří tvořícího nástupní zónu do jednotlivých památkových objektů.

V rámci publicity byly vytištěny a distribuovány informační materiály o projektu. Projekt CSD byl rovněž opakovaně veřejně prezentován na odborných setkáních (např. konference „Jak jsem potkal fabriku“ - Kostelec nad Č. Lesy, konference „Dějiny staveb 2011“ – Nečtiny, konference „Křesadlo 2011“ – Plasy, konference „Sladovny“ – Písek ad.) nebo formou odborných exkurzí (bienále „Industriální stopy 2011“ - Plasy, odborná praxe katedry historie partnerské UJEP Ústí nad Labem ad.). V rámci tradiční „Plaské poutě“ byly cíle projektu představeny formou předvedení tradičního tesařského řemesla v rámci tzv. Staročeského jarmarku v areálu kláštera a v průběhu celé sezóny měli návštěvníci možnost si v klášterní sýpce prohlédnout výstavní panely výstavy „Plaský pivovar 2015“.

INTERMEZZO

Záchrana barokního krovu z hospodářského dvora v Podmoklech u Úněšova aneb „Pyrrhovo vítězství v tragédii ochrany našeho kulturního dědictví“

Pavel Kodera – Michal Panáček

V průběhu třetího srpnového týdne roku 2011 proběhla demontáž, rozebírání a snesení větší části krovu střechy jihozápadního křídla hospodářského dvora tepelských premonstrátů v Podmoklech u Úněšova (okres Plzeň-sever). Objekt byl v té době již posledním stojícím reliktem barokního areálu a záchrana historického krovu probíhala před dotírajícími lžicemi bagrů firmy najaté vlastníkem dvora, Pozemkovým fondem České republiky, k jeho totální demolici. Tato likvidace proběhla necelý rok po podání návrhu NPÚ ÚOP v Plzni na prohlášení celého areálu za kulturní památku. Státní organizace pověřená správou státního majetku nevratně zlikvidovala část našeho národního kulturního dědictví za peníze daňových poplatníků.

Hospodářský dvůr na úpatí kopce pod bývalým hradem Podmokly nechal v roce 1678 postavit tepelský opat Bedřich Uhl, patrně v místech staršího hospodářského zázemí. Ve stavbě byly druhotně využity i architektonické články pocházející ze středověkého hradu. Hlavní budovou areálu se stal raně barokní zámek, zachycený na dobovém vyobrazení z klášterních análů. Po požáru v roce 1762 byl objekt vzápětí opraven a opatřen novým

krovem, jak doložilo provedené dendrochronologické datování. O šest desítek let později byla zámecká budova v roce 1826 přeměněna na sýpku. V první třetině 20. století došlo k výstavbě severovýchodního křídla a byly rozšířeny podkrovní prostory některých hospodářských budov, po druhé světové válce byl podmokelský dvůr znárodněn a využíván státními statky.

O chystané demolici se pracovníci Centra stavitelského dědictví Národního technického muzea dozvěděli až vpředvečer jejího zahájení, a to zásluhou technického dozoru akce zajišťovaného firmou Fram Consult, a. s. Přesto se podařilo doslova před lžící bagru uchránit řadu kamenných architektonických prvků a zejména díky úsilí kolektivu tesařů pod vedením Petra Růžičky zachránit i krovovou konstrukci bývalého barokního zámku pro další využití v obnovovaném areálu bývalého plaského kláštera v rámci projektu CSD. V průběhu šetření rozebírání byla provedena operativní dokumentace soustřeďující se zejména na zachycení konstrukčních souvislostí a řemeslných detailů, sloužící k vytvoření výsledného dokumentačního pasportu umožňujícího jasnou identifikaci všech jednotlivých prvků krovu a jejich budoucí opětovné sestavení do vázané tesařské konstrukce nesoucí střešní plášť. Kresebně a fotograficky byly zdokumentovány zejména tesařské značky sloužící k původnímu sestavení konstrukce. Fotograficky byla také zdokumentována celá akce rozebírání. Z vybraných prvků krovu byly odebrány vzorky pro dendrochronologickou dataci použitého dřeva.

Snesení barokního krovu během demolice objektu v Podmoklech

4. KRONIKA PROJEKTU

PAVEL KODERA

Barokní krov z Podmokel instalovaný na budově lihovaru v Plasích (foto Jan Trnka)

Vyjma zachráněného krovu a několika architektonických prvků byla naprosto vymazána veškerá hmotná existence vysoce hodnotného příkladu raně barokního hospodářského dvora s dochovaným hmotovým řešením, původními konstrukcemi a detaily. Širší kulturně historická hodnota daného areálu spočívala v jeho příslušnosti k unikátnímu souboru tepelských hospodářských dvorů, který ve své době tvořil uzavřený hospodářský celek zajišťující ekonomický chod tohoto významného západočeského kláštera. Ve své době se jednalo o jeden z nejvýznamnějších hospodářských celků v zemi, který zásadně ovlivnil podobu místní krajiny i formu osídlení daného území. Ve srovnání s některými dalšími tepelskými dvory (např. Ovčív a Smrčív dvůr u Teplé, Kladrubby u Teplé), které jsou nemovitými kulturními památkami, se jednalo o velmi dobře dochovaný areál. Budova bývalého záměčku tvořila hodnotný příklad historické utilitární úpravy raně barokní obytné budovy k hospodářským účelům.

2012

Při příležitosti zahájení památkové obnovy areálu pivovaru ministryně kultury ČR Mgr. Alena Hanáková dne 5. října 2012 slavnostně poklepala na symbolický základní kámen nově vznikajících stavebních expozic a poté historickým zednickým kladívkem z majetku architekta Josefa Zítka, stavitele mj. Rudolfiny a Národního divadla, na písčinkové ostění zaťukali rovněž zástupci nejdůležitějších partnerů projektu – generální ředitelka Národního památkového ústavu Ing. arch. Naděžda Goryczková a starosta Plas Zdeněk Hanzlíček. Stavební práce provádí firma Unistav, a. s. (ve sdružení se společností Alkom Security, a. s.) vybraná na základě otevřeného výběrového řízení. Adaptované prostory budou následně využity zejména pro expozice věnované dějinám stavitelství a pro studijní depozitář historických stavebních prvků, konstrukcí a materiálů. Na novou programovou náplň Pivovaru naváže v rámci II. etapy projektu CSD rovněž nové využití areálu bývalého

klášterního hospodářského dvora. Pro tuto etapu byla v r. 2012 architektonickým ateliérem Masák & Partner, s. r. o. (ve spolupráci s Metroprojekt, a. s.) zpracována projektová dokumentace.

Začátkem roku 2012 byla koncepce programové náplně projektu podrobena oponentnímu řízení ze strany předních odborníků. Následně byly některé připomínky a náměty vzešlé z recenzních posudků při přípravě finální podoby generálního libreta zohledněny. Pokračovala rovněž spolupráce s dalšími subjekty v rámci projektu CSD. S městem Plasy byl uzavřen dodatek k partnerské smlouvě, kterým je upravena vzájemná spolupráce především při realizaci a provozu městské knihovny v rámci projektu CSD. NTM se rovněž jako partner podílelo na první fázi realizace projektu města Plasy „Cesty klášterem – stezky k poznání“, který je synergický projekt k projektu CSD. Projekt byl podpořen z ROP Jihozápad a jeho předmětem je mimo jiné úprava někdejšího klášterního nádvoří tvořícího nástupní zónu do jednotlivých památkových objektů. Rovněž došlo k navázání blízké spolupráce s Fakultou stavební ČVUT, a to především v oblasti obsahové náplně projektu.

Generální ředitel NTM Karel Ksandr (foto Kateřina Uksová)

Zprava náměstkyně ministryně kultury Anna Matoušková, generální ředitelka NPÚ Naděžda Gorczyková a zástupce výrobního ředitele společnosti Unistav a. s. Josef Kavan (foto Kateřina Uksová)

V rámci publicity byl projekt CSD opakovaně veřejně prezentován na řadě odborných setkání a do objektů NTM v Plasích směřovala i specializovaná celodenní exkurze v průběhu mezinárodní konference „Dějiny staveb“. V rámci tradiční „Plaské poutě“ byly cíle projektu představeny formou předvedení kamenického řemesla na tzv. Staročeském jarmarku v areálu kláštera, při příležitosti „Dnů evropského dědictví“ byl veřejnosti mimořádně zpřístupněn areál Hospodářského dvora a představen záměr chystané památkové obnovy. Významným počinem v rámci publicity projektu byla rovněž účast NTM na 1. ročníku specializovaného veletrhu „PAMÁTKY 2012“, kde cíle CSD byly prezentovány v samostatném výstavním stánku. O průběhu realizace projektu byla veřejnost rovněž podrobně informována prostřednictvím médií (několik tiskových zpráv, rozhovor pro ČRo Plzeň atd.)

2013

V průběhu roku 2013 se především podařilo dokončit stavební práce v rámci I. etapy projektu, kterou je památková obnova areálu Pivovaru. V průběhu roku se stavba potýkala s řadou problémů, z nichž nejpodstatnější byly červnové

Ministryně kultury Alena Hanáková (vpravo) a generální ředitelka NPÚ Naděžda Gorczyková (foto Kateřina Uksová)

Starosta Plas Zdeněk Hanzlíček (foto Kateřina Uksová)

4. KRONIKA PROJEKTU

PAVEL KODERA

povodně. Na několika místech rovněž probíhal archeologický výzkum pozitivních nálezových situací, který měl dopad na plynulost realizace stavby. Přesto se podařilo navrátit památce podobu z doby její výstavby před více než sto lety. Účelové přístavky a vyrovnávací navážky z období, kdy zde byl velkosklad Jednoty, byly odstraněny, v celém areálu byla osazena nová okna vyrobená dle původního vzoru. Zvolený princip památkové obnovy směřoval k renovaci co největšího množství autentických prvků při zachování industriálního rázu objektu v jeho jisté syrovosti a „neupravenosti“. Objekt rovněž získal zpět svoji typickou dominantu v podobě sladovnického komínu – párníku s plechovým nástavcem. Párník byl do Plas přemístěn ze zanikající sušárny chmele v Hořesedlích na Rakovnicku a upraven dle dochovaných plánů z doby výstavby plaské sladovny.

Stavební práce rozkryly zajímavé situace dokumentující dějiny objektu. Oprava fasád odhalila stavební prvky dokládající středověké stáří některých částí pivovarského areálu. Po vytěžení dvoumetrové vnitřní zavážky byly nalezeny litinové sloupy, které od konce šedesátých let 19. století podepíraly klenby v přízemí pivovaru. Ve varně byl objeven původní keramický obklad stěn z roku 1909, pod podlahami se skrývaly dvě pivovarské studny a soustava historických odvodňovacích kanálů. V mlýnici někdejšího klášterního mlýna byl kromě zasypaného a zapomenutého sklípku nalezen i mohutný barokní krb a pozoruhodné dobové hygienické zařízení – kamenný převět. Ke zcela mimořádným nálezům patří dvojice parních strojů z počátku 20. století. Tyto mechanismy byly před bezmála padesáti lety zasypany a zabetonovány v jejich původním umístění – v pivovarské strojovně – a takto se dochovaly v téměř kompletním stavu. Stroje budou zakonzervovány a prezentovány v rámci připravovaných expozic.

Projektové práce při památkové obnově pivovaru zajišťoval Projektový ateliér pro architekturu a pozemní

stavby, s. r. o., generálním dodavatelem stavebních prací byla firma UNISTAV, a. s. (ve sdružení se společností Alkom Security, a. s.).

V předvánočním týdnu roku 2013 NTM získalo kolaudační souhlas k užívání předmětného areálu a dne 19. prosince 2013 proběhlo slavnostní ukončení památkové obnovy za účasti zástupců MK ČR, MMR, města Plas, partnerů projektu a zástupců státní správy. Veřejnosti byl adaptovaný areál poprvé představen dne 21. prosince 2013, kdy se zde za velkého zájmu obyvatel Plas a okolí uskutečnil den otevřených dveří. Za sobotní odpoledne si Pivovar prohlédlo přibližně 650 návštěvníků. Akci zakončilo vystoupení carillonisty Radka Rejška, který na sedmapadesát zvonů Pražské mobilní zvonohry zvonaře Petra Manouška, instalované na nádvoří pivovaru, zahrál předvánoční koncert.

Dalším důležitým posunem v realizaci projektu CSD v roce 2013 bylo uskutečnění otevřeného nadlimitního výběrového řízení na zhotovitele stavby II. etapy projektu – památkové obnovy Hospodářského dvora. Na jeho základě bylo k realizaci této stavby vybráno sdružení firem HOCHTIEF CZ, a. s., a GEMA ART GROUP, a. s. Současně byl uskutečněn výběr technického dozoru stavebníka, kterým se stala společnost KD Beta, a. s. V důsledku nedostatečné kapacity stávajících elektrorozvodných míst v areálu kláštera musela být operativně pojednána realizace vlastní trafostanice a připravena projektová dokumentace k jejímu zřízení.

V rámci publicity byl projekt CSD opakovaně veřejně prezentován na řadě odborných setkání. V rámci Týdne kulturních fabrik do Plas zavítala specializovaná exkurse mezinárodních odborníků na konverze industriálních objektů. Na tradiční „Plaské pouti“ byly cíle projektu opět představeny formou předvedení tradičního řemesla, tentokrát kovářského, a prezentací tradičních vápenných technologií.

Slavnostní kolaudace pivovaru, zprava vedoucí stavebního úřadu v Plasích Ladislav Krojov, generální ředitel NTM Karel Ksandr a koordinátor projektu CSD Pavel Koder (foto Kateřina Uksová)

Ředitelka Odboru řízení operačních programů MMR ČR Lumíra Kafková a ředitel Muzea architektury a stavitelství NTM Martin Ebel (foto Kateřina Uksová)

Projekt byl rovněž opakovaně zastoupen na specializovaném veletrhu „PAMÁTKY 2013“. Značná mediální pozornost pak byla věnována především ukončení památkové obnovy pivovaru na konci roku 2013 a jeho prvnímu představení veřejnosti.

2014

Stavební realizace I. etapy projektu CSD, památková obnova areálu bývalého pivovaru byla dokončena na konci roku 2013 a následně získala nominaci v soutěži „Stavba roku Plzeňského kraje 2013“ v kategorii „Rekonstrukce budov“. Dle hodnocení odborné poroty si nominaci zasloužila za „kvalitní renovaci maximálního množství autentických prvků při zachování industriálního rázu objektu. Velmi náročná rekonstrukce rozsáhlého objektu je ukázkou zdařilé souhry všech aktérů stavby. Podařilo se navrátit podobu z doby jeho výstavby před více než 100 lety. V celé revitalizaci vyniká syrovost a zdánlivá neupravenost interiérů, která je však řešena velice citlivě a uvážlivě.“ Na slavnostním vyhlášení 28. květnu 2014 byla památkové obnově pivovaru udělena Cena hejtmána Plzeňského kraje.

Hosté na slavnostní kolaudaci, zleva vedoucí odboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu Plzeňského kraje Alena Svobodová, vedoucí stavebního úřadu v Plasích Ladislava Krojová, uprostřed náměstkyně ministra kultury Anna Matoušková, vpravo ředitelka Odboru řízení operačních programů MMR ČR Lumíra Kafková (foto Kateřina Uksová)

Počátkem roku 2014 bylo dokončeno výběrové řízení na zhotovitele stavebních prací v rámci II. etapy projektu CSD, kterou je památková obnova hospodářského dvora, a koncem února byly zahájeny stavební práce. Slavnostní

Na sedmapadesát zvonů Prazské mobilní zvonohry zvonaře Petra R. Manouška zahrál předvánoční koncert carillonista Radek Rejšek (foto NTM)

4. KRONIKA PROJEKTU

PAVEL KODERA

Ocenění dokončení I. etapy CSD v Plasích

zahájení památkové obnovy se v Plasích uskutečnilo 13. března 2014 za účasti ministra kultury Mgr. Daniela Hermana, zástupců MK ČR, MMR ČR, CRR, partnerů projektu, orgánů státní památkové péče a dalších spolupracujících institucí.

Projektové práce při památkové obnově hospodářského dvora zajišťuje projektový ateliér Masák & Partner, s. r. o., ve spolupráci se společností METROPROJEKT, a. s., generálním dodavatelem stavebních prací je sdružení firem HOCHTIEF CZ, a. s., a GEMA ART, a. s. V průběhu stavebních prací však došlo ke značnému množství nepředvídatelných archeologických a památkových nálezů, na které bylo na základě požadavků orgánů státní památkové péče nutné reagovat úpravou projektu a následnou změnou stavby. V důsledku toho došlo ke zdržení prací a stavební realizace byla dokončena koncem dubna 2015. S ohledem na tyto i další okolnosti, které příjemce dotace nemohl účinně ovlivnit (zejména zdržení návazných aktivit v důsledku povodní v roce 2013), bylo Řídicím orgánem IOP schváleno prodloužení celého projektu CSD do konce září 2015.

V průběhu roku 2014 bylo rovněž uskutečněno výběrové řízení na projektanta expozic a vnitřního vybavení obou areálů CSD Plasy, v jehož závěru byla uzavřena smlouva s Ing. arch. Tomášem Bílkem. Příprava scénářů expozic probíhala ve spolupráci s řadou odborných specialistů z oboru stavebněhistorického průzkumu a z příbuzných oborů. Na části věnované stavebním materiálům spolupracoval Jakub Chaloupka, na přípravě expozice hrubé stavby se podíleli František R. Václavík a Bohdan Šeda, topeniště byla tématem Jiřího Škabradý, vodovody a kanalizace Jiřího Dejmk, elektroinstalace připravila Jitka Holasová, scénář pro povrchy stěn vytvořil Petr Macek a pro podlahy a stropy Jan Anderle, okna, dveře a další výplně otvorů pro expozici vybral Jan Veselý a krovy a krytiny řešil Jiří Bláha. Část expozice věnovaná principům statiky byla připravována ve spolupráci s partnerskou Českou komorou autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (ČKAIT) a na scénáři pro ni se mj. podíleli Václav Jandáček a Svatopluk Zídek. Zejména mladším návštěvníkům bude umožněno vyzkoušet si „praktické stavění“ na interaktivním „stavebním hřišti“ koncipovaném Jakubem Bachtíkem a Pavlou Priknerovou. Samostatnou částí je expozice architekta Jana Kaplického koncipovaná Ladislavem Zikmundem-Lenderem.

V hospodářském dvoře byla realizována samostatná expozice věnovaná stavebněhistorickému průzkumu navržena Michaelem Ryklem. V ní jsou prezentovány především výsledky podrobné stavebněhistorické analýzy samotných expozičních prostorů. Pro další části bývalého

hospodářského dvora byla připravena instalace funkčního vybavení historických dílen. Dílny „černého řemesla“ jsou instalovány Václavem Holáskem – konkrétně slévárna z dvacátých let 20. století, kovárna s vnitřní i venkovní výhní a unikátní bohatě vybavená klempírna. Ve spolupráci s Ivo Kornatovským byly připraveny i další dílny, které budou postupně dovybavovány: tesařská a truhlářská dílna, dílny kameníka a cihláře, pracoviště zedníka, štukatéra a pokrývače, v plánu je rovněž dílna rouraře.

Celkový výtvarný koncept expozice vytvořil architekt Tomáš Bílek, výběr a přípravu exponátů zajišťoval kurátor sbírky stavitelství NTM Lukáš Hejný. Náročná úloha produkce expozic zůstala na vedoucí výstavního oddělení NTM Blance Kreibichové a nevděčného úkolu koordinátora obsahové části se zhostil ředitel Muzea architektury a stavitelství Martin Ebel.

V rámci publicity byl projekt CSD opakovaně veřejně prezentován na řadě odborných setkání a proběhlo několik odborných exkurzí zaměřených na památkovou obnovu pivovaru. Na tradiční „Plaské pouti“ byly cíle projektu opět představeny formou předvedení tradičního řemesla. Projekt byl rovněž opakovaně zastoupen na specializovaném veletrhu „PAMÁTKY 2014“. Značná mediální pozornost pak byla věnována slavnostnímu zahájení památkové obnovy hospodářského dvora na jaře 2014.

2015

V průběhu prvního pololetí byly dokončeny stavební práce na objektech komplexu Hospodářského dvora a stavba byla převzata. Současně však bylo nutné v samostatném výběrovém řízení zadat dokončovací stavební práce vyplývající mimo jiné z úpravy požární bezpečnostního řešení. V září 2015 byl areál hospodářského dvora zkolaudován.

V prvním pololetí roku 2015 bylo rovněž opakovaně vyhlášeno výběrové řízení na dodávku areálové trafostanice pro objekty CSD Plasy, přičemž otevřené výběrové řízení muselo být opakováno z důvodu nezájmu dodavatelů. Jako dodavatel byla vybrána firma Elmoz Czech, s. r. o., a ta také v průběhu letních měsíců zakázku realizovala. V této souvislosti stojí rovněž za zmínku, že po mnohaměsíčním jednání se společností ČEZ, a. s., se podařilo zajistit přeložku vzdušného vedení umístěného na konzolách restaurovaného barokního štítu hospodářského dvora.

Souběžně bylo finalizováno a realizováno výběrové řízení na dodávku expozic a interiérového vybavení. Z důvodu operativnější realizace a rozšíření okruhu potenciálních uchazečů byla tato veřejná zakázka rozdělena na část „A“ zajišťující dodávku expozic a souvisejícího vybavení a část „B“ k pořízení nábytku a doplňků interiérové výbavy. Na základě uvedeného výběrového řízení byla pro část „A“ uzavřena

4. KRONIKA PROJEKTU

PAVEL KODERA

Ministr kultury Daniel Herman a generální ředitel NTM Karel Ksandr při slavnostním zahájení památkové obnovy hospodářského dvora 13. března 2014 (foto Martin Ebel)

smlouva s firmou AV MEDIA, a. s., vítězným uchazečem části „B“ se stala společnost KONSEPTI, s. r. o. V průběhu léta byly dodávky expozic a interiérového vybavení realizovány.

V prostoru mlýnice určeného pro proměnné instalace byla uspořádána první tematická výstava nazvaná „*Calcarius čili vápeník. Vápenné technologie v tradičním stavitelství*“. Jedná se o jeden z výstupů z projektu výzkumu

tradičních vápenných technologií, na němž Národní technické muzeum spolupracovalo s Ústavem teoretické a aplikované mechaniky AV ČR a Archeologickým ústavem AV ČR. V rámci této výstavy byla v areálu hospodářského dvora rovněž postavena tradiční vápenná pec, která tak představuje jeden z prvních exponátů tradičního stavitelství, kterých by v příštích letech mělo přibývat.

Prezentace tradičních stavebních řemesel na plaské pouti (foto Pavel Kodera)

5. Obnova pivovaru a hospodářského dvora v areálu kláštera v Plasích z pohledu památkové péče

MARTIN PÁCAL

Udělená dotace z Integrovaného operačního programu IOP se týkala dvou částí bývalého cisterciáckého kláštera Plasy, a sice areálu pivovaru a hospodářského dvora, které jsou ve správě Národního technického muzea v Praze. Každá část areálu prošla odlišným stavebním vývojem, a proto byly i z pohledu památkové péče uplatňovány tomu odpovídající odlišné přístupy, hlediska a principy již během projektových příprav. V textu jsou zmíněny nálezové situace prvků a konstrukcí odkrytých během stavebních prací a způsob jejich zachování v rámci areálu při dodržení principů vzorové památkové obnovy.

Projekčně a stavebně byl nejprve připravován a následně realizován areál pivovaru, který tvoří čtyři objekty vzájemně propojené a jeden objekt samostatně stojící, všechny situované podél řeky Střely. Objekty tvoří domek mlynáře, mlýn, pivovar, dům sládka a samostatně stojící historické automobilové garáže. Budovy sloužily po konfiskaci Metternichovým potomkům po druhé světové válce nejrozumnějším účelům. Například v pivovaru se vařilo pivo až do roku 1966, kdy byl objekt přebudován na velkosklad spotřebního družstva Jednota. V důsledku tohoto využití došlo k řadě necitlivých a degradujících zásahů, jako byly kupříkladu nejrozumnější přístavby, nástavby, výměny krytin za plechové, úpravy okenních a dveřních otvorů a jejich výměna za nové prvky, přepříčkování interiérů, změny v úrovních podlahy a komunikačním uspořádání apod.

Druhou etapou připravované obnovy byl komplex hospodářských budov, který tvoří několik objektů situovaných kolem dvorů ve dvou úrovních. Jedná se o objekt opatské stáje, hlavní hospodářskou budovu, jihozápadní stáje, severozápadní stáje s navazujícím objektem bývalého lihovaru (ruina), kolny a tzv. ovčín. Objekt horních chlívů s výraznou barokní věží nebyl do projektu začleněn. Hospodářský dvůr dostal dnešní podobu převážně na konci 17. století, kdy byly postupně přebudovány starší středověké hospodářské budovy. Dodnes můžeme uvnitř staveb spatřit řadu

románských a gotických prvků. Po konfiskaci byl areál využíván k hospodářským a skladovacím účelům, což vedlo k řadě necitlivých zásahů a jeho postupnému chátrání. Kupříkladu objekt později sloužící jako lihovar se dochoval pouze v ruinách.

První etapu (pivovar) projektoval „Projektový ateliér pro architekturu a pozemní stavby, spol. s r. o.“, druhou etapu (hospodářský dvůr) ateliér „Masák & Partner, s. r. o.“ a „Metroprojekt Praha, a. s.“. Součástí obou projektů nebyly jen zmiňované stavby, ale i obnova přilehlých ploch dvorků, zahrad, oplocení, zdí.

Smyslem celého projektu bylo dát chátrajícím objektům nové využití a tím je zachránit před definitivním zánikem. Nově vybudované Centrum stavitelského dědictví v Plasích bude využívat prostory pivovaru a hospodářského dvora hlavně k expozičním účelům, ale i ke společensko-kulturním příležitostem, budou zde vybudovány ukázkové dílny tradičních řemesel a nastěhuje se sem i městská knihovna.

Nezbytnou součástí projektových příprav bylo vyhotovení celé řady podkladů, požadovaných orgány státní památkové péče, které nejen dokumentují památkové hodnoty a historické technologie, ale mnohdy rovněž odhalí nové poznatky o památce. Především se jedná o stavebněhistorické průzkumy, restaurátorské průzkumy, laboratorní analýzy, archeologické výzkumy, dendrologické průzkumy atd.

Při konverzi památky k novému využití bylo potřeba navrhované provozy rozvrhnout tak, aby nedošlo k nevratnému poškození památky a byl zachován její *genius loci*. U obou areálů byly některé památkové principy uplatňovány stejně. Z těch základních lze zmínit požadavek na odstranění veškerých přístaveb, dostaveb a jiných nežádoucích prvků z venkovního pláště a naopak znovudoplnění chybějící historické hmoty v plném rozsahu. To se týkalo především lihovaru ve stavu ruiny, který vždy odděloval horní dvůr

Ruina lihovaru (foto Jan Trnka)

od zahrady. V tomto případě byl uplatňován požadavek na dostavění tohoto objektu, a to hned ze dvou důvodů – jednak bylo nutné doplnit chybějící hmotu a jednak bylo třeba prostor zahrady znovu oddělit od dvora a zároveň tím ochránit zbylé dochované historické konstrukce. Dalšími požadavky byla úprava okenních a dveřních otvorů do původních tvarů a jejich doplnění replikami oken a dveří podle dochovaných prvků nebo podle historických podkladů, oprava krovových konstrukcí s kompletní výměnou krytiny a obnovou zaniklých vikýřů na základě doložených historických podkladů, ponechání všech historicky cenných prvků, a to ať už v prezentované podobě nebo skryté v konstrukcích, zachování maximálního množství historických omítek, vyčištění a sanace historických kanálů. V interiérech byl uplatněn požadavek na odstranění novodobých povrchových úprav s ponecháním pouze historických omítek, odstranění nových příček, snížení podlah na historickou úroveň, zprůchodnění zazděných vstupů atd. Zároveň byly restaurovány a konzervovány všechny umělecko-řemeslné prvky, což vyžadovalo speciální odborné zásahy. Další principy a hlediska památkové péče se uplatňovaly specificky podle charakteru jednotlivých areálů a požadavků investora na nové využití.

Během všech stavebních prací na obou částech došlo k překvapujícím zjištěním v oblasti poznání dějin areálu. Na několika místech došlo při opravách fasád k odhalení středověkých kamenných ostění. Některá z nich je možné vidět prezentovaná, ostatní byla z důvodu narušení architektonického členění fasád zpět schována pod omítku. K analytické prezentaci nálezů jednoho obdélného gotického okna se přistoupilo na jižní fasádě domku sládka. Toto se nachází v úrovni prvního patra. Jelikož fasáda domku sládka je jednoduchá, členěná pouze římsou mezi přízemím a prvním patrem, a nález okna není situován na pohledově exponovanou část domku, byla umožněna jeho prezentace. Okno je obdélného tvaru se zkoseným, rovně ustupujícím ostěním a nadpražím. Prvek se skládá ze čtyř dílů a je vysekán z místní arkózy. Vnitřní prostor okna byl vyplněn cihelnou zazdívkou. Další nálezy středověkých kamenných ostění byly učiněny na jižní fasádě hlavní hospodářské budovy nebo na severní fasádě opatské konírny. V těchto případech byly nálezy v kolizi s plastickým členěním fasád nebo nebyly dochované v celém rozsahu, a proto byly po jejich zaměření opětovně schovány pod omítku.

Středověká okenní ostění je možné vidět v interiérech hlavní hospodářské budovy, a to jak v přízemí, tak i v úrovni

5. OBNOVA PIVOVARU A HOSPODÁŘSKÉHO DVORA V AREÁLU KLÁŠTERA V PLASÍCH...

MARTIN PÁCAL

Středověká okna v patře hlavní hospodářské budovy, stav před zahájením projektu (foto Kateřina Uksová)

Stavební práce v prostoru před románskými okny, listopad 2014 (foto Jan Trnka)

Obnovený prostor románského foyer, duben 2015 (foto Jan Trnka)

Obnovený dolejší dvůr s „hnojnou lávkou“, září 2015 (foto Martin Ebel)

prvního patra. Původně se jednalo o venkovní okna, ale po různých přestavbách se dostala do interiéru. Všechna okna byla pouze povrchově vyčištěna, lokálně zpevněna a ponechána v autentické podobě.

AREÁL PIVOVARU

Jelikož areál pivovaru zaznamenal řadu výrazných přestaveb v druhé polovině 19. století v rámci modernizace technologie vaření piva a po požáru sladovny v roce 1894, dostal tento komplex industriální charakter s typologií odpovídající 19. století. Na základě této skutečnosti k němu bylo takto přistupováno z hlediska památkové obnovy oproti hospodářskému dvoru, který se dochoval především v barokní podobě s klasicistními úpravami. Proto byla obnova fasád pivovaru řešena do barevnosti odpovídající nálezům z 19. století s obnovou příslušného plastického členění, včetně nápisu „Pivovar“ na jižní štítové fasádě a na rizalitu u kotelny. Zároveň dostala hlavní pivovarská budova zpět svoji dominantu, kterou je sladovnický komín nad hvozdem s plechovým nástavcem. Materiál použitý na znovuvystavění komínu byl získán ze zanikající sušárny chmele v Hořesedlích na Rakovnicku.

Jak už jsem zmínil, pivovar je industriální objekt, proto k němu bylo takto památkově přistupováno i při řešení a umísťování veškerých technických prvků, jako jsou například rozvody elektroinstalací, požární a zabezpečovací zařízení, springery. Tyto prvky se uplatňují na povrchu nebo jsou vedeny v přiznaných kovových žlebech, na rozdíl od ostatních objektů, kde jsou tato zařízení eliminována nebo umísťována do takových pozic, aby se co nejméně vizuálně uplatňovala.

Tam, kde se dochovaly historické podlahy, byly repasovány a ponechány na místě, ostatní podlahy byly navrženy tak, aby svým charakterem odpovídaly výrazu interiéru. Tak například v domku mlynáře a ve mlýně byly navrženy dřevěné a cihelné podlahy, v pivovaru betonové, v domku sládka dřevěné a keramické s dekorem odpovídajícím 19. století.

Během stavebních prací došlo k odhalení řady prvků v jednotlivých budovách v areálu pivovaru, které z hlediska památkové péče musí být ponechány na místě, a projektová dokumentace musela být upravena tak, aby nedošlo k jejich zničení a nález mohl být prezentován v rámci prostoru.

5. OBNOVA PIVOVARU A HOSPODÁŘSKÉHO DVORA V AREÁLU KLÁŠTERA V PLASÍCH...

MARTIN PÁCAL

Areál pivovaru s nově upraveným klášterním nádvořím a restaurovanou kašnou (foto Nadežda Svobodová)

Nález studny v suterénu bývalé sladovny, podzim 2012 (foto Kateřina Uksová, NTM)

Párník sladovny přenesený ze sušárny chmele v Hořesedlech na Rakovníku (foto Nadežda Svobodová)

Nález barokní dlažby v bývalé vrchnostenské kanceláři, duben 2014 (foto Jan Trnka)

Ječná půda bývalé sladovny v areálu pivovaru (foto Nadežda Svobodová)

5. OBNOVA PIVOVARU A HOSPODÁŘSKÉHO DVORA V AREÁLU KLÁŠTERA V PLASÍCH...

MARTIN PÁCAL

Prostor staré spilky využívaný jako velkosklad Jednoty (foto SHP SÚRPMO)

Nález systému odvodních kanálů v průběhu památkové obnovy (foto Jan Trnka)

Stará spilka s nově obnovenou pivovarskou studnou (foto Kateřina Uksová)

Středověký náhrobník nalezený v příčce z konce 19. století, květen 2015 (foto Jan Trnka)

Archeologický výzkum na hořejším dvoře, červen 2014 (foto Jan Trnka)

5. OBNOVA PIVOVARU A HOSPODÁŘSKÉHO DVORA V AREÁLU KLÁŠTERA V PLASÍCH...

MARTIN PÁCAL

Restaurátorské práce na omítkách v šalandě klášterního mlýna (foto Kateřina Uksová)

Za zmínku stojí několik významných nálezů. V domku mlynáře v malé místnosti pod podestou schodiště na půdu byla po odtěžení násypu překvapivě nalezena barokní podlaha, která se skládá z cihelných polygonálních dlaždic kombinovaných s menšími terakotovými. Podlaha je doplněna třemi cihelnými schody vedoucími k zazděnému vstupu. Na stěnách se dochovaly historické omítky. Na základě indicí v historické dokumentaci je tento prostor interpretován jako pozůstatek černé kuchyně. Projektová dokumentace počítala s umístěním přečerpávací kanalizační nádrže do této prostory. Z památkového hlediska při zachování neporušené a kompaktně dochované historické podlahy, potažmo celé místnosti, byla vzhledem k nálezové situaci provedena změna projektu a navržená technologie byla umístěna do jiného prostoru.

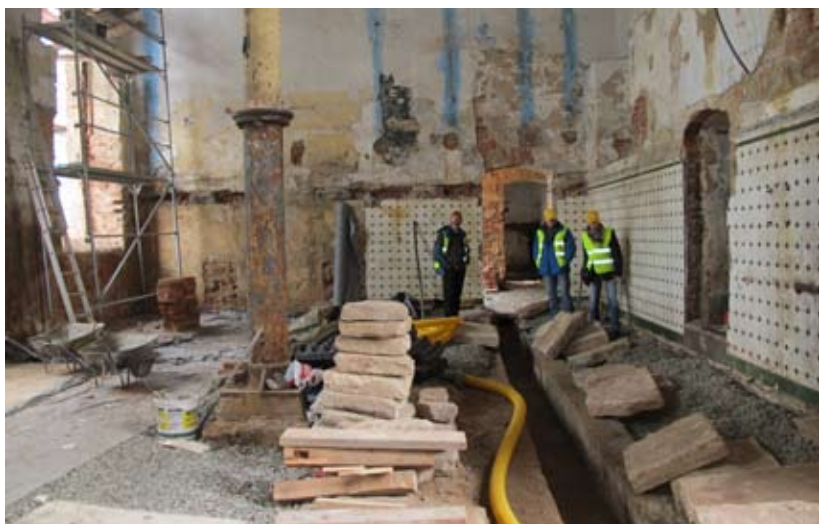
Zajímavé objevy byly učiněny v objektu mlýna, a to hned tři během odtěžování navážky v mlýnici. Vedle místnosti černé kuchyně na východní stěně byl odhalen vstup do malého klenutého prostoru, který vybočuje půdorysně mimo objekt mlýna do prostoru venkovního parteru.

Restaurovaná nápisová deska a barokní dveře klášterního mlýna (foto Nadežda Svobodová)

Varna pivovaru před zahájením projektu, duben 2010 (foto P. Dostál)

Varna po odtěžení navážky, otevření původních oken a vyčištění odpadních kanálků, listopad 2012 (foto Jan Trnka)

Bývalá varna po památkové obnově, listopad 2013 (foto Jan Trnka)

5. OBNOVA PIVOVARU A HOSPODÁŘSKÉHO DVORA V AREÁLU KLÁŠTERA V PLASÍCH... MARTIN PÁCAL

Jelikož bylo požadováno zpřístupnění sklípku, který se zachoval bez poškození, došlo pouze k vybudování nového vstupního schodiště, samotný prostor byl vyčištěn od sutí a bylo kamenicky opraveno vstupní kamenné ostění. Druhý nález byl učiněn u komínového tělesa, kde bylo zjištěno, že se jedná o barokní krb, nesený dvěma kamennými konzolami. Poslední nález byl odkryt v nice mezi okny na západní stěně, kde byl odhalen kamenný prevět se stopami proplachovacího žlábků. Kamenná část prevětu byla pouze očištěna, okolní omítky vyspraveny a celá nika byla ponechána v nálezové situaci bez nové výmalby.

Nejautentičtější zachovalou místností ve mlýně je prostor černé kuchyně, kde došlo pouze k opravě zdiva ve špaletě okna a k položení nové cihelné podlahy. Jinak povrchy stěn a klenby byly ponechány v nálezové situaci včetně vrstev sazí. Konzervačním způsobem se přistupovalo i ke dveřím, aby byl zachován co nejautentičtější dojem s určitou syrovostí. Dveře jsou dřevěné, ze strany kuchyně byly historicky oplechovány kovovými pláty.

V objektu mlýna v místnosti šalandy se dochovaly původní omítky s řadou na sobě navrstvených vápenných a hlinkových nátěrů. Tyto vrstvy v některých místech dosahovaly až několikacentimetrové tloušťky. Ve vrstvách se nachází nejen monochromní nátěry, ale i dekorační šablonové malby, které lze datovat od 19. století až do počátku 20. století. Poslední vrstva určená k prezentaci má na sobě modrý šablonový geometrický dekor. Jelikož z požadavku památkové péče měly být jednotlivé vrstvy včetně omítek zachovány, musely být malby včetně omítek odborně zajištěny, a to postupným obtmelováním, fixací a injektováním. Po stabilizování došlo k doplnění chybějících ploch novou omítkou zataženou do líce stávající a povrchově opatřenou vápenným nátěrem. Jelikož se výmalba po stěnách zachovala jen asi ve třiceti procentech, nebyla požadována její rekonstrukce a bylo rozhodnuto ponechat ji pouze v nálezové situaci a prezentovat ji v celé místnosti torzálně.

Za zmínku také stojí, že na fasádách mlýna byly restaurovány dvě kamenné nápisové desky. Jedna se nachází nad hlavním vstupem do mlýnice, druhá na zadní stěně směrem k náhonu.

Nejvíce překvapivých odhalených nálezů bylo učiněno v samotném objektu pivovaru, a to při vytěžení dvoumetrové vnitřní zavážky. V prostoru varny byly odhaleny keramické obklady stěn a původní dlažba podlahy. Jelikož nález je dokladem původního využití místnosti, bylo z hlediska památkových hodnot rozhodnuto ponechat ho na místě. Obklady stěn byly povrchově vyčištěny, uvolněné znovu uchyceny a místa po chybějících nebyla doplněna replikovaným obkladem, ale byla místo nich provedena kletovaná omítka s bílým vápenným nátěrem. Bílý nátěr

omítky byl zvolen z důvodu, aby se povrch co možno nejvíce na první pohled vizuálně propojil s bílou barvou obkladů, na druhé straně má omítka za úkol poukázat na místa, kde se obklady nedochovaly. Jelikož dlažba se našla v dosti poškozeném stavu a nejvíce kompaktně dochované místo byl jihozápadní kout, byla vyspravena pouze v tomto koutě a v ostatní ploše byly fragmenty rozebrány a byla zbudována nová betonová podlaha.

Ve vedlejší místnosti, v tzv. staré chladírně, byly odhaleny dva litinové sloupy včetně shozených kamenných hlavic. Sloupy se nacházejí v původních pozicích a souvisejí s přestavbou v roce 1869. Z památkového hlediska bylo nezbytné nálezy konzervovat a ponechat na původním místě. Jedna kamenná hlavice byla osazena zpět na sloup. Sloupy původně vynášely klenbu, která rozdělovala prostor na dvě úrovně. Záměr projektu nepočítal s obnovou kleneb, ale následná adaptace prostor na výstavní sál se snažila místnosti ponechat co možno nejautentičtější ráz s ohledem na zachování stop po klenbách v obvodových stěnách. Z tohoto důvodu nedošlo ani k výmalbě stěn. Stejným způsobem došlo k prezentaci prostoru strojovny v kotelně, kde byly nalezeny dva parní stroje z počátku 20. století. Menší parní stroj se nacházel volně v sutinách, větší byl ukotven na betonovou podlahu s původní keramickou dlažbou. Pro zachování autenticity a památkových hodnot byly nálezy jen povrchově očištěny, včetně historických omítek, které byly pouze lokálně vyspraveny.

V neposlední řadě je třeba zmínit nálezy dvou pivovarských studní a systému historických odvodňovacích kanálků. Kanálky byly vyčištěny a stavebně opraveny, aby byla zachována jejich funkčnost, a stejným způsobem došlo i k sanaci studní. V současnosti je možno obě studny vidět prezentované v rámci suterénních prostor pivovaru.

Poslední budovou areálu pivovaru je objekt automobilových garáží z roku 1912. K obnově venkovního pláště stavby došlo podle zachovalého plánu z téhož roku. Sedlová střecha dostala zpět pálenou krytinu včetně dvou korouhví, na každé straně střechy byly obnoveny trojúhelníkové vikýře a fasáde bylo vráceno dřevěné falešné hrázdění.

HOSPODÁŘSKÝ DVŮR

Komplex hospodářských budov tvoří několik objektů zmíněných už v úvodu, jejichž součástí jsou tři dvory. Jelikož celý areál byl v dosti zchátralém stavu a některé objekty byly buď bez střech, nebo provizorně zastřešené, došlo zde k značným stavebním zásahům, které vedly k záchraně dochovaných historických konstrukcí a k hmotovému scelení celého komplexu. Nejvýraznější změnu prodělal objekt lihovaru, z něhož se dochovala pouze torza zdí. V tomto případě došlo k dostavbě celého objektu z důvodu opětovného

Nález parního stroje v suti pod novodobou podlahou pivovarské strojovny, leden 2013 (foto Jan Trnka)

Očištěný parní stroj připravený na konzervaci, listopad 2013 (foto Jan Trnka)

5. OBNOVA PIVOVARU A HOSPODÁŘSKÉHO DVORA V AREÁLU KLÁŠTERA V PLASÍCH...

MARTIN PÁCAL

Pohled na ruinu lihovaru ze zahrady před zahájením obnovy (foto Kateřina Uksová)

Severozápadní křídlo hospodářského dvora po památkové obnově (foto Nadežda Svobodová)

scelení horního dvora. Přikročilo se k výstavbě obvodových stěn do původní výšky, a to převážně z materiálu vybraného ze sutí. V sutinách byly nalezeny i původní prvky kamenného dveřního a okenního ostění, které byly znovu vezděny do zdiva. Celý objekt byl zastřešen barokním krovem datovaným do šedesátých let 18. století, který byl přenesen z demolovaného hospodářského dvora v Podmoklech u Úněšova. Tento krov svými rozměry odpovídal půdorysu stavby. V interiéru byl objekt ponechán ve stavu ruiny, pouze byly staticky zajištěny zbytky kleneb a omítek, takže zde návštěvník může vidět odhalené všechny konstrukce včetně průhledu do barokního krovu.

Asi nejpodstatnější stavební etapou celého hospodářského dvora byla obnova všech fasád včetně štukových a kamenných prvků. Než se přistoupilo k stavební a restaurátorské části, byl všude proveden podrobný restaurátorský průzkum, který přinesl řadu překvapujících zjištění – jednak, že došlo k zániku celé řady plastických prvků, a také, že objekty byly bohatě barevně členěny tak, jak postupně vznikaly, aby docházelo k jejich integraci do celého komplexu. Až teprve během druhé poloviny 19. století docházelo k utilitárnímu řešení barevnosti do monochromních odstínů a postupnému scelování objektů do jedné barvy,

a to do zelené, šedé či okrové. Ve druhé polovině 20. století dostaly všechny objekty jednotný bílý vápenný nátěr.

Na základě restaurátorských zjištění a archivních podkladů, z nichž vyplývá, že architektura, ani barevnost a struktura omítek, nebyly nikdy pojaty v jednotném stylu a barevném řešení, bylo rozhodnuto opětovně harmonizovat hospodářský dvůr z nálezových situací. Hlavním činitelem k rozlišení jednotlivých fasád slouží struktura omítek a štuků, jejich povrchové zpracování, způsob aplikace nátěru a barevnost. Zároveň byly obnoveny všechny zaslepené plastické prvky a zaniklé byly rekonstruovány včetně barevnosti. Nálezy mladších barevných úprav zůstaly zachovány pod rekonstruovanou barokní a klasicistní barevností.

Opatské stáje tak dostaly světle okrový nátěr v kombinaci s šedočernou, jihozápadní a severozápadní stáje jsou šedé, objekt lihovaru světle okrový, kolny jsou natřeny kombinací dvou okrů, v zahradě byl tzv. ovčín opatřen okrovým nátěrem. Barokní barevnost má i restaurovaná dřevěná pavlač s balustrádou na malém dvorku mezi opatskou stájí a hlavní hospodářskou budovou. Zde došlo na fasádách k zajímavé barokní hře barev, kdy díky světle zelené na fasádě za pavlačí došlo k optickému prohloubení tohoto prostoru oproti fasádě pod pavlačí, která má světle šedý nátěr.

Hlavní průčelí správní budovy hospodářského dvora po restaurování a obnově slunečních hodin (foto Nadežda Svobodová)

5. OBNOVA PIVOVARU A HOSPODÁŘSKÉHO DVORA V AREÁLU KLÁŠTERA V PLASÍCH...

MARTIN PÁCAL

Obnovené sluneční hodiny na fasádě administrativní budovy hospodářského dvora (foto Patrik Sláma)

Asi nejpozoruhodnější nálezy byly zjištěny na štítové fasádě hlavní hospodářské budovy. Štítová fasáda tvoří jakousi barokní kulisu celé hospodářské budovy, což je ještě umocněno jejím protažením na pravé straně mimo šíři objektu. Na fasádě byly především v horních partiích nalezeny kvalitní kletované barokní omítky provedené s přísadou mramorové moučky. Fasáda byla rozbarvena do tří barev, a to tak, že pasivní plochy byly světle okrové, pilastry šedočervené a všechny aktivní prvky, jako jsou římsy, ostění oken, sochařská výzdoba a lizénové rámce, byly provedeny v tmavší červené. Přesně podle nálezových situací došlo k rekonstrukci celé fasády, a to jak po stránce barevnosti, tak i po stránce plasticity. Průzkumem byla dále objevena malovaná habsburská orlice ve vrcholu štítu a sluneční hodiny mezi oknem přízemí a prvního patra na střední ose fasády. Oba nálezy byly restaurovány v plném rozsahu, u slunečních hodin došlo k rekonstrukci i tzv. gnómu, aby byly hodiny plně funkční. Zároveň byla restaurována štuková nápisová deska včetně polychromie.

Za zmínku stojí ještě jedna zajímavost, která byla opět znovu rekonstruována. Na levé části štítové fasády v úrovni prvního patra se nachází slepé okno, které bylo uvnitř iluzivně malované včetně okenní mříže a před malbu do líce špalety bylo vsazené skutečné okno se sklem. Existence okna byla prokázána restaurátorským průzkumem a doložena historickými fotografiemi. Znovunavrácením okenního rámu a restaurováním iluzivní malby došlo k celkovému sjednocení celé fasády v návaznosti na rytmizaci okenních otvorů.

Jelikož byla štítová fasáda obnovená v barokní podobě, bylo potřeba v tomto duchu obnovit i jihozápadní fasádu. Z historických podkladů bylo doloženo, že tato fasáda byla členěna pilastry s lizénovými rámci a barevností odpovídající štítové fasádě. Existence pilastrů se nakonec potvrdila i restaurátorským průzkumem a byla patrná i na vysunutých kamenných blocích v soklové části, které určily při rekonstrukci šíři pilastrů a jejich rytmizaci.

Restaurátorský průzkum prokázal i řadu nálezů v interiérech. Nejen, že prokázal množství omítek barokních a z 19. století, ale i řadu středověkých. V hlavní hospodářské budově, v místnosti, která sloužila původně jako chodba a později byla rozdělena příčkou na dvě obytné místnosti, byla pod několika bílými novodobými nátěry nalezena malířská výzdoba květinového a geometrického dekoru. Část výmalby pokračovala i na mladší příčku oddělující prostor chodby. Výzdoba se dochovala fragmentárně a pochází z různých časových období. Jelikož nebylo možné z důvodu značné degradace a poškození odkrýt jednu časovou fázi, bylo přistoupeno k analytické metodě. Došlo pouze k celoplošnému sundání bílých nátěrů a ostatní barevné vrstvy byly očištěny, zpevněny a ponechány v torzálním stavu. Pouze v místech, kde byly omítky poškozeny elektroinstalací či stavebními zásahy, došlo k jejich doplnění a barevné korekci. Jelikož bylo přistoupeno k odstranění mladší příčky a propojení obou místností do původní chodby, byla před demolicí z příčky transferována malba včetně zdiva zhruba o rozměrech 1 x 1 m pro expoziční účely.

Stejně jako chodba, budou i přilehlé místnosti sloužit pro expozici stavebněhistorického průzkumu, a to z důvodu nálezů řady historických omítek, stavebních prvků a podlah. Proto zde došlo jen k povrchovému očištění a celkovému zajištění rozvolněného zdiva, k zafixování torz omítek pro prezentaci autentické nálezové situace a v některých prostorách ani nebyly doplňovány omítky.

V opatské stáji byly po sejmutí novodobých omítek nalezeny niky s historickými omítkami a torzy odsekaných žlabů, které byly v rámci obnovy prostoru odhaleny a ponechány k prezentaci v nálezové situaci. Pod žlaby se odhalily drážky, které sloužily k uchycení dřevěných přepážek mezi

Prostor expozice stavebněhistorického průzkumu v hospodářském dvoře (foto Patrik Sláma)

jednotlivými koňskými stáními. Zároveň byl po odkrytí podlahy odhalen perfektně dochovaný původní odvodňovací systém celé stáje. Tento systém byl pouze očištěn a v místech stání byl zaklopen dřevěnými poklopy, takže je možné na nález kdykoliv nahlédnout. V sousedním objektu bývalých klášterních sádek byly archeologickým výzkumem odhaleny dvě nádrže na vodu včetně kanalizačního systému. Původně se předpokládalo, že sádky jsou menší, než bylo nakonec archeologickým výzkumem zjištěno. Nádrže jsou zhotoveny z kamenných desek, tak jako přilehlá okolní podlaha. Na objektu sádek byla také restaurována nápisová kamenná deska, která se nachází na severozápadní fasádě. Tesaný nápis uvádí: „*AeDes VIVarll hVIVs CaeLestInVs Stoll, abbas MonasterII PLasensls posterltatl ereXlt*“.

Během archeologického výzkumu v celém komplexu hospodářského dvora byla odhalena řada historických konstrukcí a historických podlah, které podávají mnohá nová zjištění o stavebním vývoji kláštera. Na základě těchto nálezů došlo k mnohým projekčním změnám, a to ať už ve skladbách podlah, v založení nových konstrukcí nebo položení nových inženýrských sítí. Našla se celá řada dlažeb – valounových, štětových, cihelných, kamenných, ale i keramických. Některé dlažby zůstaly odhaleny a znovu slouží ke svému účelu, některé byly z důvodu jiných výš-

kových poměrů schovány zpět ve skladbě nových podlah a torza některých podlah byla vyjmuta a použita v nových podlahách. V autentické nálezové situaci zůstaly odhaleny podlahy například v hlavní hospodářské budově, kde jsou cihelné dlažby, ať už obdélného formátu nebo polygonálního. Ve sklípčích objektu vozových kolen jsou odhaleny valounové dlažby nebo na horním dvoře kamenná štětová dlažba. V jihozápadní stáji byly po rozrytí podlahových vrstev odkryty pískovcové žlaby v délce cca 33 m. Jelikož tyto žlaby byly v kolizi s novou podlahou, byly vyjmuty a druhotně použity na odvodňovací kanál v horním dvoře.

V neposlední řadě stojí za zmínku, že kromě podlah byla nalezena celá řada kanálků z různých časových období. Některé kanálky byly dochované už jen v malém torzu. Asi nejzajímavějším nálezem byl nález historického kanálu ve spodním dvoře. Tento kanál je vyzděný i zaklopený z kamenů. Po vyčištění bylo zjištěno, že kanál z velkého dvora vede pod objekt severozápadních stájí a za ním se stáčí k řece, do které se zaústí. Je hluboký více než jeden metr a má vskutku zachovaný spád směrem do řeky. Po celkové sanaci a vyčištění byl kanál znovu využit pro dešťovou kanalizaci.

Závěrem lze konstatovat, že během obnovy obou areálů – jak hospodářského dvora, tak i pivovaru – bylo z pa-

5. OBNOVA PIVOVARU A HOSPODÁŘSKÉHO DVORA V AREÁLU KLÁŠTERA V PLASÍCH...

MARTIN PÁCAL

Barokní valounová dlažba a pískovcová koryta nalezená v průběhu stavebních prací v hovězích chlévech, červen 2014 (foto Jan Trnka)

mátkového hlediska dbáno především na to, aby nebyly poškozeny historické hodnoty památky. To znamená, že veškeré nové nálezové situace byly zachovány – ať už v prezentované formě nebo skryté v konstrukcích. Dále bylo dbáno na to, aby vnější vzhled objektů, ale i celých areálů, byl vrácen do podoby posledních velkých historických přestaveb – areál pivovaru do podoby konce 19. století a hospodářský dvůr do barokní podoby. V rámci stavebních zásahů, ale i v době projekčních prací, se uplatnil požadavek, aby byly maximálně využity tradiční technologické postupy a materiály. I přesto, že stavebním zásahem došlo k adaptaci objektů na nové využití, bylo dbáno na to, aby byl u obou komplexů podtržen *genius loci* odpovídající původnímu využití.

6. Tvorba referenční sbírky CSD

LUKÁŠ T. HEJNÝ

HISTORIE SBÍRKY STAVITELSTVÍ A JEJÍHO ZAMĚŘENÍ

Fondy sbírky Stavitelství patří k nejstarším sbírkám Národního technického muzea. První předměty byly do sbírky zapsány již v roce 1908, tedy v roce, kdy muzeum vzniklo. Podrobný popis „historické“ části sbírky Stavitelství není předmětem tohoto článku, pro základní přiblížení a pochopení stavu na počátku tvorby referenční sbírky CSD je však třeba alespoň nastínit charakter sbírky, který logicky určovali tehdejší dárci. Z dnešního pohledu se jedná se o velmi významné a zásadní předměty/modely tvořící „zlatý fond“ sbírky. Mezi tehdejšími dárci byly rakousko-uherské a po první světové válce československé instituce spojené se stavitelstvím a střední a vysoké školy stavebních oborů. Později začaly přibývat i předměty či celé pozůstalosti architektů a stavitelů. Svoji roli sehrála rovněž armáda a její ženijní vojsko. Charakter tehdejší sbírky byl určen významnými stavitelskými tématy a počiny své doby - kanalizace řek, stavba přehrad a mostů apod. Většina nabývaných předmětů, především v podobě modelů, byla v době přijetí do muzea spjata se soudobou stavební produkcí. Dnešní sbírka Stavitelství se v té době skládala z několika samostatných sbírkových skupin, až později sjednocených do jedné společné sbírky. Skupina Vodní stavby obsahovala modely jezů, přehrad, kanalizace řek, hrazení bystřin, zakládání staveb pod vodou a vodoměrické přístroje. Skupinu Mosty tvořily modely významných originálních i typických silničních a železničních mostních konstrukcí své doby, na nichž se uplatnily nové konstrukční technologie užívané kovy a principy příhradové konstrukce, později i beton a železobeton, dále modely mostních ložisek, dřevěných lávek i mostních provizorií. Později sbírku obohatily i modely dálničních mostů. V tehdejší skupině Stavitelství se nacházely především modely krovů, většinou reálných staveb, a vzorky soudobých stavebních produktů – eternitu, tepelných izolací, luxferů, tabulového skla, ukázky vitrážových oken apod. Byly mezi nimi ale i předměty

historické, například výřez z původního krovu Černínského paláce. Významným byl dar Státní průmyslové školy na Smíchově: soubor studentských prací, modelů soudobých krovů a stavebně truhlářských výrobků. K důležitým sbírkovým fondům patřila také skupina Keramiky, obsahující mimo jiné vzorky tehdejší keramické a sklářské produkce, cihlářských výrobků, střešních krytin, keramických dlažeb a obkladů a keramických stropů. Z dalších skupin můžeme zmínit například skupiny Kanalizace, Silnice, Plyn a Vodárenství. Po skončení druhé světové války pokračovala předválečná sbírkotvorná tendence, sbírka Stavitelství byla průběžně obohacována o nové předměty, opět nejvíce v podobě modelů soudobých staveb a jejich částí. Po roce 2005 se objevují i první, zatím ojedinělé, akvizice zaměřené na tvorbu referenční sbírky CSD.

TVORBA REFERENČNÍ SBÍRKY CSD

Na počátku nového milénia se veškerá činnost Oddělení architektury a stavitelství NTM soustředila na záchranu archiválií a předmětů poškozených při ničivých povodních v roce 2002. V době, kdy se objevuje myšlenka vzniku Centra stavitelského dědictví v Plasích a vzniku referenční sbírky CSD, pak přichází ještě jeden zcela zásadní úkol – vytvoření stálé expozice Architektury, stavitelství a průmyslového designu v hlavní budově Národního technického muzea v Praze na Letné. Ta je dokončena na jaře 2010.

Na podzim roku 2010 tedy začíná období systematické tvorby referenční sbírky CSD. Postupně je dokončena sbírková evidence dosud neevidovaných předmětů, svým charakterem podobným dosavadní sbírce – modelů krovů a dalších tesařských a stavebně-truhlářských konstrukcí, mostů, klempířských prvků apod. Postupně přibývá akvizic, již konkrétně zaměřených na tvorbu referenční sbírky CSD. Evidence dosud neevidovaných předmětů vrcholí v roce 2013, kdy je dokončena kompletní revize sbírky.

6. TVORBA REFERENČNÍ SBÍRKY CSD

LUKÁŠ T. HEJNÝ

V době nárůstu nových akvizic, již zaměřených na tvorbu referenční sbírky CSD, se objevuje otázka způsobu začlenění těchto nových přírůstků do stávající sbírky, svým charakterem a zaměřením zcela odlišné. Je zvažováno vytvoření nové sbírkové skupiny v rámci sbírek NTM, která by se takto oddělila od historické, nakonec je však rozhodnuto pokračovat ve stávající sbírce a otázku odlišení řešit formou nové podskupiny.

REFERENČNÍ SBÍRKA CSD

Jednou ze základních úloh Centra stavitelského dědictví v Plasích je systematické a trvalé budování referenční sbírky CSD. Tvorba sbírky je živý proces a způsob tohoto budování je odvislý od její koncepce, která se ale může v průběhu času po řádném uvážení měnit. Pod pojmem referenční sbírka CSD si můžeme v současné době představit referenční sbírku stavebních prvků, konstrukcí a materiálů používaných/vyskytujících se na stavbách na našem území od počátků naší stavební historie až do nedávné minulosti. K tomu je třeba doplnit, že při tvorbě této referenční sbírky je kladen důraz především na akvizice (a případnou následnou prezentaci) stavebních autentik – prvků, konstrukcí a/nebo jejich částí a materiálů. V některých případech je ale z důvodu dostupnosti a/nebo rozměrů takového prvku/konstrukce výhodnější použít jeho model, případně repliku. Stavitelství obsahuje celou řadu odvětví, referenční sbírka CSD je však budována primárně se zaměřením na pozemní stavitelství. Období, na které se při budování sbírky soustředíme, není směrem do minulosti nijak pevně ohraničeno, ale vzhledem k reálným možnostem akvizic můžeme předpokládat sbírkový materiál spíše mladší, v řádu několika staletí. Za neoficiální horní hranici zájmu naší sbírkotvorné činnosti je v současné době považován rok 1989. Důvodem jsou náhlé a výrazné změny v oblasti stavebnictví, které po tomto roce v souvislosti se změnami ve struktuře tohoto odvětví, organizací výroby a otevřením zahraničních trhů nastaly.

Jedním ze základních principů tvorby referenční sbírky CSD je vytváření vývojových a/nebo typologických linií jednotlivých typů stavebních prvků a konstrukcí, s důrazem na využití stavitelských autentik. Vedle toho by měla vznikat referenční sbírka materiálů – vzorků omítek, malt, pálené hlíny apod. Důležitá, zejména v oblasti sbírky materiálů, je znalost místa původu takového vzorku. Vývojové typologické řady stavebních prvků a konstrukcí by měly umožňovat porovnávání – z hlediska vývoje, typové rozmanitosti v rámci jednoho období, ale i místa původního umístění prvku/konstrukce (významná stavba x běžná produkce x lidová architektura). Dalším z principů tvorby referenční sbírky CSD je utváření sbírkových souborů – skupin stavitelských

autentik pocházejících z jednoho objektu, obvykle právě procházejícího přestavbou nebo zanikajícího. Charakter těchto objektů není nijak striktně vymezen. Může se jednat o budovu historickou i poměrně mladou, obytný dům nebo veřejnou budovu, dílo významného architekta nebo stavbu běžné produkce. V referenční sbírce CSD tak můžeme vedle sebe nalézt soubory stavitelských autentik z barokní roubenky, budovy Národního technického muzea na Letné, běžného rodinného domu z období normalizace nebo obchodního domu Ještěd v Liberci. V rámci akvizic takovýchto souborů pak získáváme u mladších objektů přehled o typických stavebních prvcích z jednoho období a u objektů starších obraz vrstevnatosti jejich stavebního vývoje a postupných proměn.

Vedle akvizic stavebních prvků, konstrukcí a jejich částí a vzorků materiálů patří k tvorbě referenční sbírky CSD i sbírková činnost v oblasti stavební projekce a stavebních řemesel. Ve sbírce Stavitelství se tak nachází neustále se rozšiřující soubor projekčních pomůcek – rýsovacích soupřav, pravítek a příložníků, vzorníků, rýsovacích prken apod. Svou roli zde, více než v jiných oblastech vytváření sbírky, hraje archivní materiál, dobová odborná literatura a učebnice, firemní katalogy atd. U výhradně nebo především stavitelsky orientovaných řemesel – zednictví, tesařství, pokrývačství, kamenictví, cihlářství, klempířství, kamnářství apod. je otázka akviziční činnosti poměrně snadná. Předměty spjaté s výrobou, nářadí, výrobní technologie atd. by měly bezesporu být, a jsou, předmětem zájmu při tvorbě referenční sbírky CSD. V případě, že se stavitelství dotýká pouze určitá výše z pole působnosti řemesla (např. sklářství, kovářství, slévárenství), měla by být této při tvorbě referenční sbírky CSD rovněž věnována patřičná pozornost. Jedním z cílů Centra stavitelského dědictví v Plasích je získat do svých sbírek historické řemeslné vybavení, v ideálním případě kompletní řemeslné dílny. Tyto potom v rámci svého provozu využívat nejen expozičně, ale pokud možno (a s ohledem na sbírkový charakter vybavení) i funkčně pro prezentaci těchto řemesel. V rámci dosavad získaných řemeslných dílen je potřeba zmínit zcela unikátní akvizici kompletního vybavení klempířské dílny rodiny Fousků z Městce Králové. Tato dílna byla založena roku 1874, od té doby byla v rámci rodinné tradice po tři generace předávána z otce na syna, až se její poslední majitelka paní Romana Fousková rozhodla v roce 2014 věnovat toto „rodinné stříbro“ do sbírek Národního technického muzea. Synergický efekt takovéto akvizice je obrovský. Vedle kompletního řemeslného vybavení se do sbírky díky archivnímu materiálu a osobním vzpomínkám dostává i obraz vzniku a postupného rozšiřování dílny, organizace chodu dílny, ale i obraz osudů členů této rodiny

Interiér klempířské dílny v Městci Králové (foto Kateřina Uksová)

Instalace klempířské dílny v areálu hospodářského dvora v Plasích (foto Martin Ebel)

6. TVORBA REFERENČNÍ SBÍRKY CSD

LUKÁŠ T. HEJNÝ

na pozadí dějin posledních cca 140 let – odraz první i druhé světové války, vzniku samostatného Československa, Protektorátu, nástupu komunistické moci a zestátnění i léta normalizace v životě členů jedné rodiny. Pro Národní technické muzeum se pak akvizice takového rozsahu stává nejen obrovským přínosem, ale i závazkem.

ZDROJE AKVIZIC

Vznik Centra stavitelského dědictví v Plasích, respektive referenční sbírky CSD, byl podnícen dlouhodobou vnitřní potřebou pocítovanou skupinou odborných, vědeckých a vysokoškolských pracovníků z oblasti dějin stavitelství, architektury a památkové péče umožnit vznik instituce tohoto zaměření. Tito lidé, působící v oboru často po dlouhá desetiletí, pak byli i mezi prvními dárci při tvorbě referenční sbírky CSD, když přenechali své soukromé sbírky stavitelských autentik shromážděných během své odborné praxe, často již budované za účelem předání do sbírky této koncepce. Dalším významným obohacením referenční sbírky CSD bylo získání sbírek shromažďovaných v rámci vysokoškolských pracovišť nebo praxe stavebních společností zaměřujících se na obnovu historických objektů. Není možné opomenout ani získání často velmi rozsáhlých sbírek od amatérských nadšenců a soukromých sběratelů. V některých případech Národní technické muzeum od těchto soukromých osob jejich sbírku i odkoupilo, obvykle však za symbolickou cenu.

Do referenční sbírky CSD přibývají neustále nové a nové přírůstky, řadu předmětů se podařilo získat cíleně v rámci budování expozice Centra stavitelského dědictví v Plasích. Nejčastějším zdrojem ale zůstávají výše zmínění kolegové z oblasti dějin stavitelství, architektury a památkové péče, jejichž zásluhou se myšlenka vzniku Centra začala realizovat. Svojí zapáleností pro věc dokáží okruh těch, kteří umějí ocenit a zachránit cenný historický prvek nebo konstrukci, neustále rozšiřovat.

EXPOZICE CSD VERSUS STUDIJNÍ DEPOZITÁŘ, ANEB TO HLAVNÍ NÁS TEPRVE ČEKÁ

Nyní se nacházíme v období, kdy Centrum stavitelského dědictví v Plasích zahajuje svoji činnost a současně je dokončena a otevírá se i expozice historického stavitelství. Tu je do jisté míry možno brát jako malou „ochutnávku“ referenční sbírky CSD. Práce na ní však již z podstaty sbírkotvorné činnosti nekončí. Sbírkový fond se sice za několik posledních let mnohonásobně rozšířil a zároveň se v rámci tvorby expozice podařilo zaplnit mnohé prázdné pozice ve vývojových typologických řadách. Přesto zůstávají některá období a některé prvky ve sbírce stále nedostatečně zastoupeny.

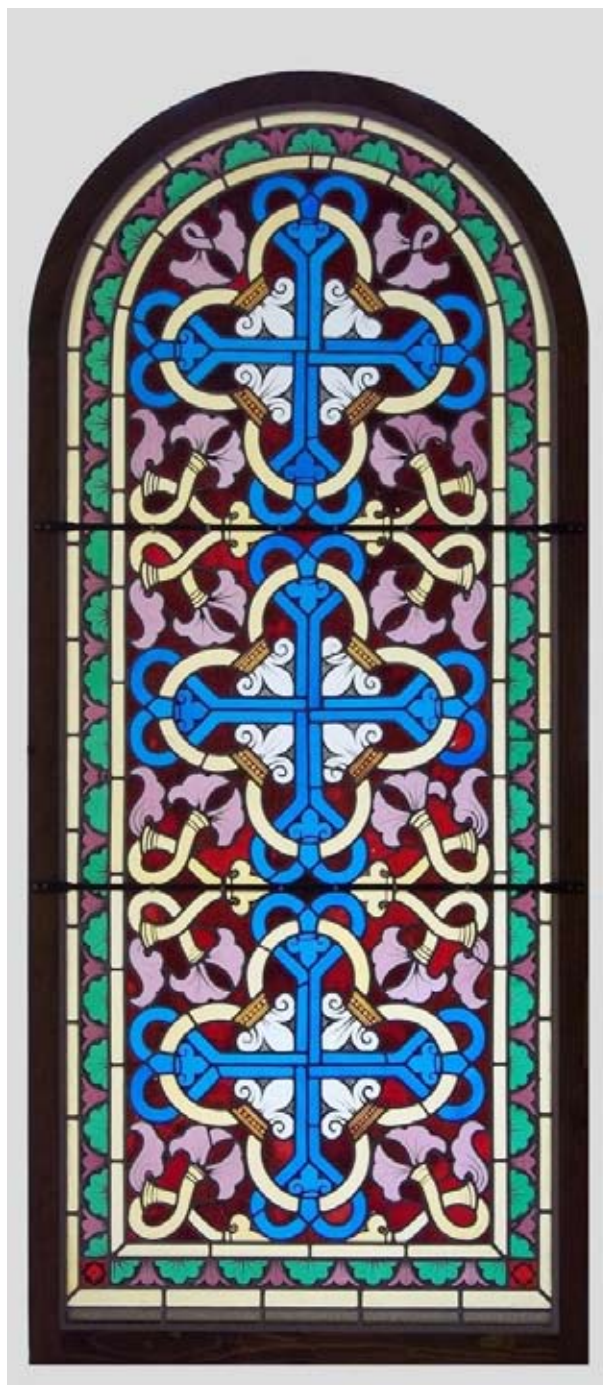
Dalším úkolem je vytvoření adekvátních depozitárních prostor poskytujících nejen trvalé a vyhovující podmínky pro uložení sbírek, ale i pro badatelský provoz. Po dokončení expozice historického stavitelství v objektu bývalého pivovaru jsou k dispozici dvě relativně velké místnosti s charakterem depozitárních prostor, ale vzhledem k rozsahu sbírky Stavitelství a jejím prostorovým nárokům je možno tyto prostory považovat spíše za sbírkové zázemí a rozšíření expozice pro studijní účely. Daleko větší depozitární potenciál skýtá objekt bývalých ležáckých sklepů ležící hned naproti objektu s expozicí. Zde by měly být v budoucnu vybudovány adekvátní depozitární prostory pro uložení referenční sbírky CSD. V těchto prostorách by měl být kladen důraz na bezpečné a přehledné uložení sbírek a umožnění badatelského provozu, v ideálním případě by zde měly být vytvořeny typologické řady. Zároveň by zde mělo být možné uložit rozměrné exponáty v sestaveném stavu nebo celé sbírkové soubory pocházející z jednoho objektu pohromadě.

K tvorbě referenční sbírky CSD patří i otázka konzervace a restaurování sbírkových předmětů. Při tvorbě expozice byla snaha omezit restaurační zásahy na minimum a aplikovat je pouze v nezbytných případech za účelem opětovného zkompletování předmětu nebo jeho uvedení do funkčního stavu. Všechny tyto restaurátorské zásahy byly prováděny vizuálně odlišným způsobem, s možností budoucího odstranění. Většina zásahů pak měla pouze konzervační charakter v podobě očištění, stabilizace stavu, ochrany materiálové podstaty a následné konzervace povrchů s cílem uvést předměty do stavu blízkému se podobě v období, kdy byly vyjmuty ze svých původních umístění v objektu. Takto nastavený přístup by měl pokračovat i v budoucnu při tvorbě studijního depozitáře.

Při psaní tohoto textu jsem se snažil v maximální možné míře vyhýbat (ve snaze o rovný přístup ke všem) uvádění konkrétních sbírkových předmětů, zdrojů akvizic nebo dárců. Přesto bych nakonec uvedl několik málo akvizic, které nebude mít návštěvník v okamžiku otevření možnost v expozici shlédnout a které by si jistě vystavení do budoucna zasloužily. Jsou to teplovodní kotel pro ústřední vytápění značky Strebel z vily na pražské Ořechovce – zcela typický pro toto období a lokalitu, výřez z typické vazby Rankova krovu, soubor historických oken z budovy Regionálního muzea v Litomyšli – ukázka vývoje okenních výplní v rámci jednoho objektu, špaletové okno z pražského hotelu AXA – v ocelovém provedení a funkcionalistickém duchu nebo původní staveništní bouda z výstavby přehrady Les Království – dobové zařízení staveniště a prozatím i jediný kompletní historický objekt ve sbírce Stavitelství.

Model krovu věže Staroměstské vodárny v Praze

Segmentově zakončené okno s intarziemi z barevných sklíček spojovaných olovem

6. TVORBA REFERENČNÍ SBÍRKY CSD

LUKÁŠ T. HEJNÝ

Model vějířovitého schodiště

Model části klasické stavby s kopulí a se štítů

Maketa polního skladu s dřevěným krovem

Model železného krovu chrámu sv. Víta v Praze z roku 1898.

7. Expozice

TEXT MICHAL STEHLÍK

KRESBY JAROSLAV SVĚREK

GRAFICKÁ ÚPRAVA DANIELA BENEŠOVÁ

KDO ZNÁ, NENÍČÍ

PROJEKT A STATIKA

MATERIÁLY

HRUBÁ STAVBA

KRYTINY A KROVY

PODLAHY A STROPY

SCHODY A SCHODIŠTĚ

POVRCHY, OBKLADY A OMÍTKY

OKNA A DVEŘE

SPOJOVACÍ MATERIÁLY

VYTÁPĚNÍ

VODA

ELEKTRO

Kdo zná, neničí

Stavíme dům. Přemýšlíme o jeho umístění, velikosti, tvarech. Vybíráme materiály, hloubíme základy. Ženeme zdi do výšky, tesáme schody, osazujeme stropy a hoblujeme podlahy. Vsazujeme okna, dveře, výplně. Do hrubé stavby zavádíme vnitřní technické systémy – vodovod a kanalizaci, elektřinu a vytápění. Pracujeme s povrchy a obklady. Pro krásu i pro účelnost. Zakončujeme střechou, krovem a krytinami.

Stavíme dům a vytváříme domov. Spojujeme myšlenky, um a talent. Víze budoucnosti v propojení s tradicí dávných řemesel.

A když pochopíme, co všechno je třeba, aby vyrostl dům, snad v nás zůstane také úcta a respekt.

Protože ten, kdo zná, neničí.

Because the one who knows, does not destroy

We build a house. We think about its location, size and shape. We choose materials, excavate foundations. We place the internal systems into the carcass of the building—water sewerage, electricity and heating. We rise the walls upwards, carve stairs, grind floors and construct ceilings. Windows and doors are fitted, panels are infilled. We work with surfaces and tiling.

For beauty as well as for function. We finish with the roof, roof frame and roof covering.

We build a house and create a home by joining ideas, skills and talent. Vision of the future in connection with the tradition of old crafts.

And when we understand what is necessary to build a house, we will be fulfilled with devotion and respect.

Because the one who knows, does not destroy.

Projekt a statika

**Ze všeho nejdřív je třeba vymyslet
a navrhnout, následně dobře spočítat,
aby nám dům nespadl!**

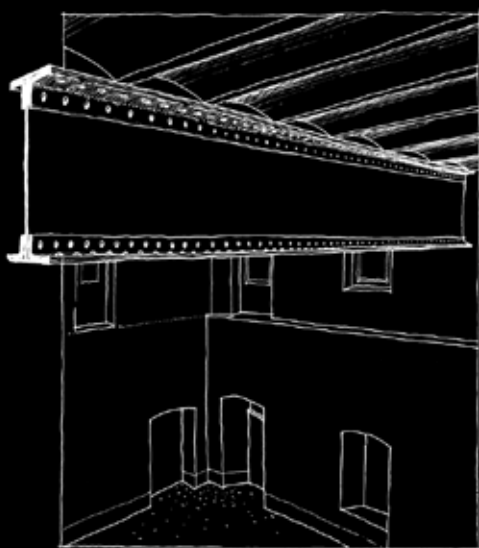

**Dobry projekt včetně statických výpočtů je předpoklad
každé stavby. Návrh od architekta, funkční a estetické sladění.
Matematika a fyzika umožňující rozpoznat rizika a určit hranici,
kdy je možné ještě odvážné projekty realizovat. Zdánlivá jednoduchost,
pochopení působení sil, nalezení rovnováhy.**

Project and Statics

**First of all it is necessary to figure out and project,
subsequently calculate everything correctly,
so that the house will not fall down!**

**Good project including structural calculation is the prerequisite of every building.
Plans from an architect, function and aesthetic in harmony. Mathematics and physics enable
to recognize the risks and define a boundaries in which is possible to realise courageous projects.
Seemingly a triviality, understanding of forces, finding the balance.**

Materiály

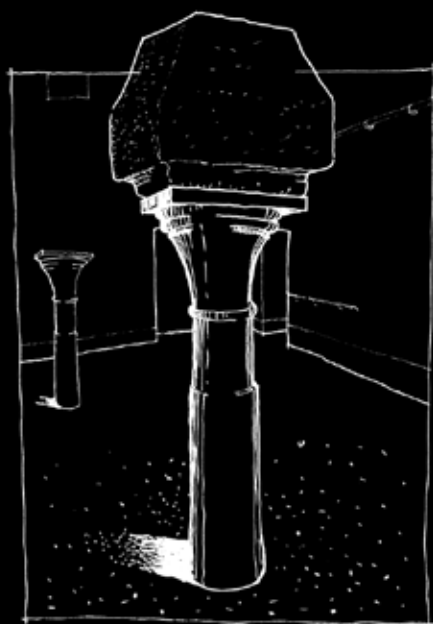
Dřevo. Kámen. Hlína. Písek. Voda.
Jak prosté! Stačí se přece jen rozhlédnout
po světě kolem nás.

Pohled na podstatu každé stavby, stavební materiály.
Dřevo, jeho vlastnosti, těžba a zpracování. Kámen a jeho opracování.
Pálená i nepálená hlína, malta, využití vody, písku a vápna.
Nástup moderního věku s využitím kovů, skla a betonu.

Materials

Wood. Stone. Clay. Sand. Water.
How simple! It is enough
to just look at the world around us.

An overview of the substance of every building and construction materials. Wood and its properties, logging and processing. Stone and its carving. Fired clay and adobe, mortar, usage of water, sand and lime. The rise of the modern age with the use of metal, glass and concrete.

Hrubá stavba

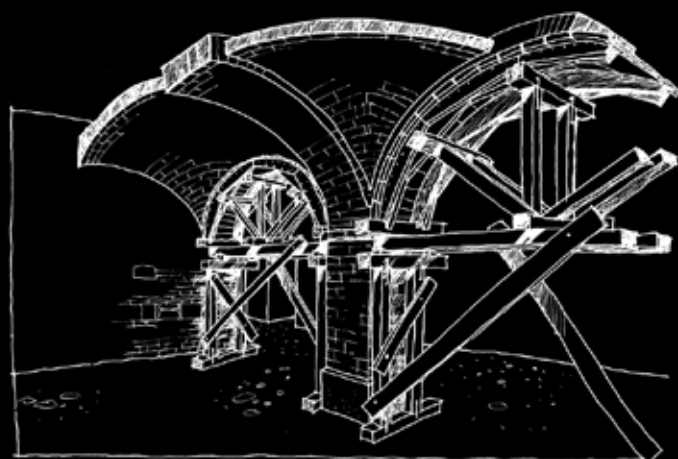
**Kostra domu. Síla i pevnost.
Na počátku musí být dobré základy a pevně postavená
konstrukce! Jednoduché i geniální zároveň.**

Co je podstatou hrubé stavby? Od zakládání přes zděné nosné zdivo až k sloupům a klenbám. Vysvětlení podstaty dřevěných – roubených, rámových i hrázděných – konstrukcí. Pochopení nutného plánování, zařízení staveniště, lešení a dopravy materiálu. Nechybí ani pohled na moderní budovy postavené tradiční technikou.

Building Carcass

Skeleton of a house. Force and strength. At the beginning, there is need to have good foundations and strongly built framework. Simple and genius at the same time.

What is the essence of the building carcass? From building foundations, to the load bearing brickwork, pillars and vaults. The explanation of the essence of log houses, timber frame and half-timbered constructions. The understanding of the necessity of planning, site layout, scaffolding and transport of material. The insight of the modern building using the traditional techniques.

Krytiny a krovy

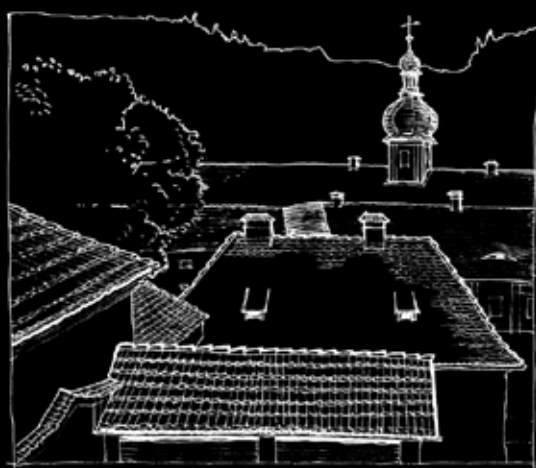
Koruna domu. Krajina střech.
Završení díla i ochrana
před zánikem.

Vývoj krovů během staletí, ale i pohled na přípravu a opracování dřeva,
přípravu stavby krovu a tesařské spoje. Klasická práce se dřevem,
nahrazovaná moderními materiály. Nejen krovy, ale i krytina a klempířské
práce a jako zvláštní svět také zastřešování mostů.

Roof Cladding and Roof Frames

Crown of a house. Landscape of roofs.
The climax of the work and
protection against extinction.

The development of roof frames throughout the centuries, but also an insight
of the preparation and treatment of wood, preparation of the building site and carpenter joints.
The primary woodwork being replaced by modern materials. Not only roof frames,
but also roof cladding, metalworks and roofing of bridges as special world.

Podlahy a stropy

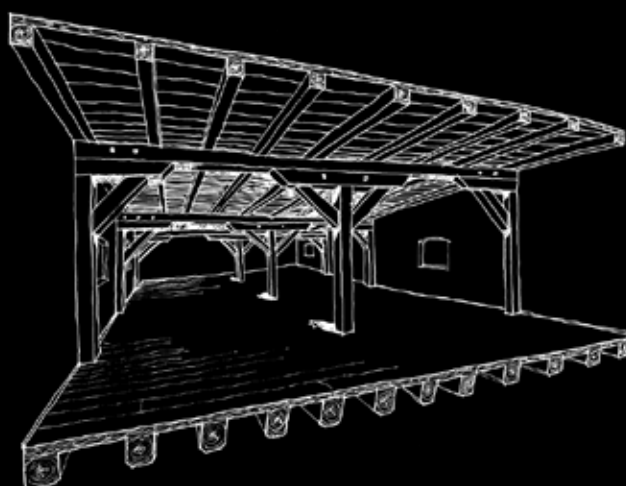
Pro někoho je důležité stát nohama
pevně na zemi. Pro jiného vzhlížet vzhůru.
Dům v sobě snoubí obé zároveň.

Dva světy v jednom. Podlaha jako pevný předpoklad domu.
Strop jako jistota zajišťující teplo a plnící i estetickou funkci. Stropy
povalové, gotické, trémové i stropy s rákosníky. Podlahy od mazaninových
přes dřevěné až ke kamenným a keramickým.

Floors and Ceilings

For someone it is important to stand firmly
on the ground. For someone else is important to look upwards.
House combines both at the same time.

Two worlds in one. Floor as a firm presumption of a house. Ceiling as a certainty providing
heat and fulfilling aesthetic function. Log ceilings, gothic ceilings, reed and plaster ceilings.
The floors from loam, wood, stone to ceramics.

Schody a schodiště

Když nám nestačí držet se při zemi,
prostě schody potřebujeme. Krok za krokem
naplňujeme své sny o výšce.

Od jednoduchých stupňů stavěných prostě vzhůru
až k těm nejsložitějším architektonickým návrhům, které berou dech.
Schody umožňující vyhnat dům do výšky. Jejich vývoj, proměna
materiálů a technologií.

Stairs and Staircases

When it is not enough to keep ourselves
near the ground, we just need them.
Step by step we fulfill the dreams about heights.

From the simple steps built upwards to the most complicated architectonic designs,
which take away our breath. The stairs enable to rise a house upwards.
Their development and the changes of materials and technologies.

Povrchy Obklady a omítky

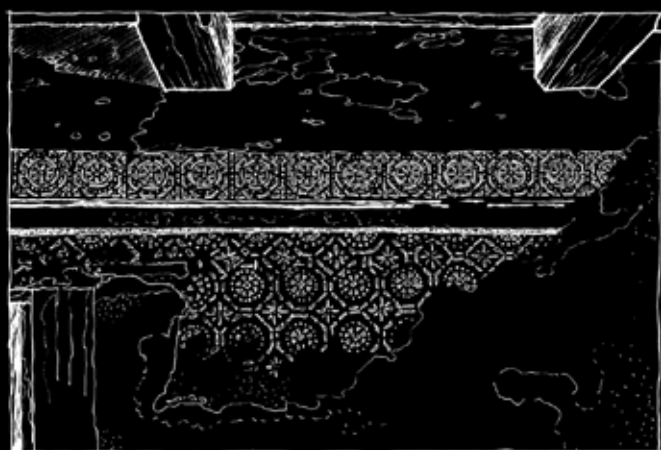
Nemají jen chránit.
Mají ukazovat i krásu
a obohacovat tak svět kolem nás.

Představení funkčnosti i estetiky povrchů. Funkce omítek,
volba povrchů podle podnebí či nutné ochrany proti vlhkosti.
Zajištění trvalosti povrchu vnějšího zdiva, jakož i estetika
vnitřního světa domu.

Surfaces Bases and Renders

They should not only protect.
They should show the beauty and
enrich the world around us.

Presentation of functionality as well as aesthetics of surfaces.
The function of renders, selection of surfaces according to the climate or necessary
protection against humidity. Providing the stability of outer walls as well as
aesthetics of the inner world of the house.

Okna a dveře

Na počátku je snad pouhá snaha,
aby dovnitř nefoukalo...
Postupně se účelnost pojí s krásou.

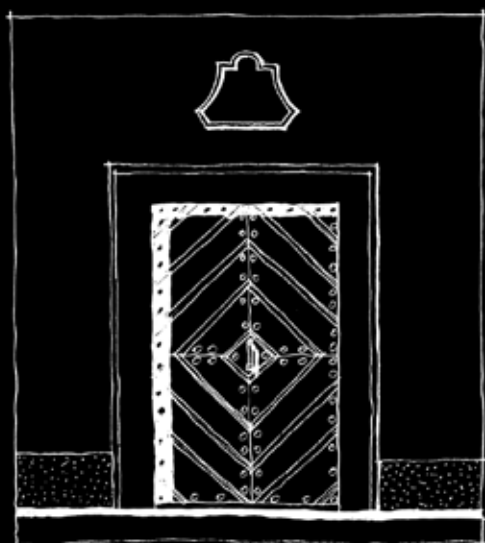
Podrobné nahlédnutí do světa oken, dveří, okenic i mříží.
Cesta od funkčnosti k estetice, od tradičních k novým materiálům
a moderním izolacím. Kabinet řemesel, materiálů i konstrukcí.

Různorodost přístupů – dveře deškové i rámové, okna
jednoduchá i zdvojená, mříže kované i strojně vyráběné.

Windows and Doors

At the beginning, there is only an effort to prevent
the wind from blowing inside...
Gradually, functionality associates with beauty.

A detailed view into the windows, doors, window shutters and bars phenomenon.
The path from functionality to aesthetics, from traditional to new materials and
modern insulations. The cabinet of crafts, materials and constructions. The variety
of approaches—plank and frame doors, single as well as double frame windows,
forged bars as well as machine fabricated ones.

Spojovací materiály

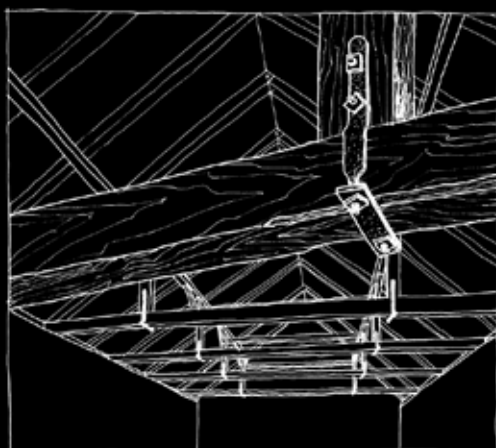
Nejdříve využíváme jen logiku vzájemného působení sil, abychom si časem vymysleli všechny ty hřebíky, nýty a šrouby...

Drobné součásti každé stavby, které tvoří předpoklad její pevnosti i odolnosti. Hřebíky, šrouby a vruty, nýty. Přehled nejvhodnějších materiálů, samotná výroba spojovacích prvků a nahrazení ruční výroby tou strojovou.

Joining Materials

Firstly we use the logic of mutually acting forces, just to later developing all those nails, rivets and screws...

The small parts of all buildings which form the prerequisite of their strength and durability. Nails, bolts, screws, rivets. An overview of the most favourable materials, production of joining elements and replacement of hand production by machines.

Vytápění

Nejdříve se choulíme u jednoho ohniště,
abychom po staletích dokázali rozvést teplo
do celého domu.

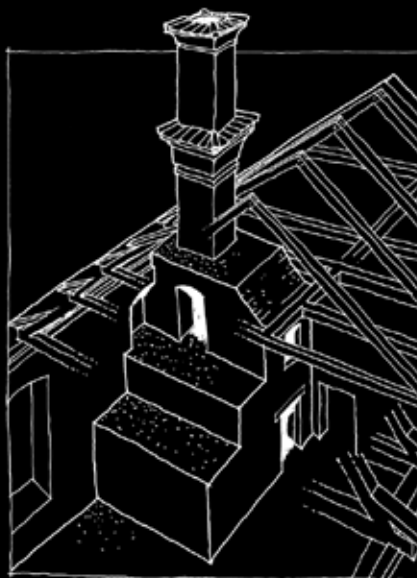

Vysvětlení vývoje získání a udržení tepla.
Cesta od lokálního zdroje tepla a jeho rozvedení po domě
až k centrálním zdrojům a zajištění tepla pro celé aglomerace.
Nejen získání, udržení a rozvedení, ale i regulace.

Heating

First we huddle around one fireplace,
several centuries later we are able to route heat
to all parts of the house.

Explanation of the development of gaining and keeping the heat.
The path from the local heat source and its routing around the house
to the central sources and ensuring the heat for big agglomerations.
Not only gaining, keeping and routing, but also controlling.

Voda

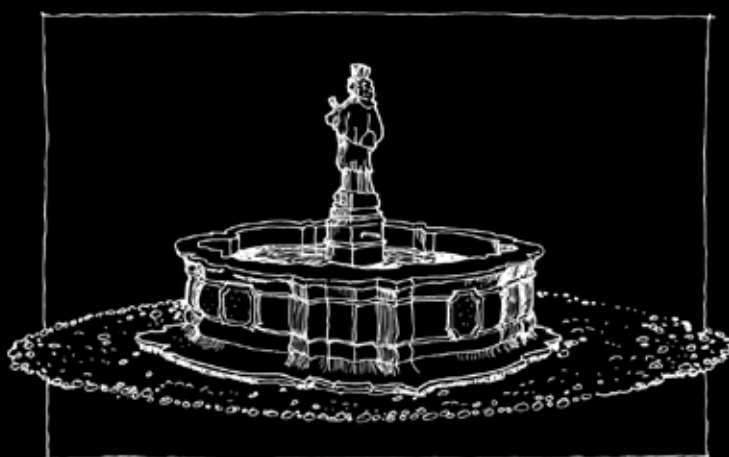
Potřebujeme ji k životu.
Dává život i chrání.
Stala se součástí našich domovů.

Voda nebyla vždy zcela samozřejmě přiváděna
přímo dovnitř lidských obydlí. Do mnoha domů se dostává
až ve dvacátém století se systémy vodovodu a kanalizace.
Také ty prošly svým vývojem. Dnes zcela přirozeně využíváme něco,
co musí mít svůj pečlivě připravený koloběh.

Water

We need water for life.
It gives life and protects.
It became part of our homes.

Water was not always piped into human dwellings. It found its way into many
buildings only in the 20th century through waterpipes and sanitary systems.
They also went through long development. Nowadays, we naturally use
something what needs to have carefully prepared cycle.

Elektro

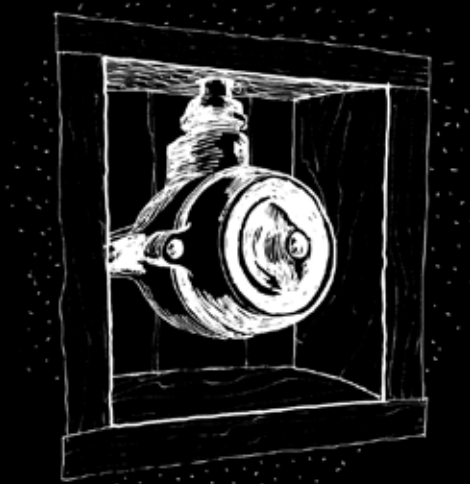
Neviditelná síla, která změnila celý svět.
Využívaná člověkem, který ji získal
i spoutal zároveň.

Elektřina jako síla, která dala domu po mnoha staletích novou energii.
Od prvopočátků jejího objevení až k nejmodernějšímu využití
v technologiích 21. století. Vysvětlení logiky rozvodů a zásuvek,
ale především elektrického světla, které změnilo
rytmus využití dne.

Electricity

The invisible force which changed the whole world.
Used by men who gained it and tied it
at the same time.

Electricity as a force which after many centuries gave the house new power.
From the first days of its invention to the most modern use in the technologies
of the 21st century. The explanation of the wiring logic, sockets and especially
electrical lighting, which changed the rhythm of the use of a day.

8. Před příchodem prvního návštěvníka

MARTIN EBEL

Vybudování expozice stavitelství orientované na stavební materiály, prvky i konstrukce spolu se studijními depozitáři je prvním, základním krokem k naplňování idey vzniku skutečného centra dějin stavební kultury. Končí tím nesmírně náročná stavební a koncepční příprava a uvolní se prostor pro další rozvoj. Svým způsobem se projekt dostane do bodu startu, momentu zrození. Čerstvě narozené dítě však potřebuje k tomu, aby sílilo, další náročnou pomoc. Tou je pro Centrum stavitelského dědictví promyšlená koncepce směřování a rozvoje připravená pracovníky Národního technického muzea.

Již v době prvotní přípravy projektu bylo patrné, že Centrum stavitelského dědictví v Plasích musí zastřešovat několik základních činností – vybudování expozice stavitelství s návazným studijním depozitářem, provozování stavebně řemeslné huti, která bude směřovat k zachování tradičních technologií, a rovněž pořádání vzdělávacích programů, rozvoj metodické činnosti a popularizaci oboru.

V areálu pivovaru je nyní dokončena expozice připravená přivítat první návštěvníky. Vybudování návazného komplexního studijního depozitáře je však otázkou postupné dlouhodobé vícegenerační muzejnické práce. V současnosti

Plasý pivovar po rekonstrukci (foto Patrik Sláma)

existuje solidní základ. Na jeho vytvoření se podílela řada dárců – jak jednotlivců, tak i institucí, s jejichž jmény se návštěvník setká při prvních krocích do expozice stavitelství situované v pivovaru. Tento základ bude dále rozvíjen. Dosavadní zkušenosti ukazují, že obecné vědomí o existenci instituce studijního depozitáře přináší velmi hodnotné přírůstky do sbírek. Pracovníci Národního technického muzea plánují nadále aktivně vyhledávat chybějící články vývoje a depozitář doplňovat. Kromě stávající expozice poskytuje areál další výstavní prostory – především bývalou mlýnici a bývalou kotelnu. Programem prezentovaným v těchto prostorách budou zejména výstavy zaměřené na historická řemesla a technologie.

Další aktivitou je vznik a provoz stavebně řemeslné hutě. K praktickému provozu jsou připraveny technologicky náročné dílny kováře, slévače a klempíře, jsou vyčleněny a připraveny prostory pro další řemesla – tesaře, kameníka, cihláře, štukatéra, zedníka, pokrývače a rouraře. U jednotlivých řemesel se předpokládá konání jak odborných workshopů s výukou tradičních technologií, tak i víkendových popularizačních seznámení s řemesly.

Vybudovaný areál má další velký potenciál. Přednáškový sál se zázemím je připraven na konání oborových konferencí. Ve spolupráci s regionální knihovnou, která bude sídlit v areálu, bude možno vybudovat speciální oborovou knihovnu se studovnou se zaměřením na stavitelství a příbuzné profese.

Hodnota areálu je umocněna obnovou vaření piva v Knížecím pivovaru, kde po úspěšném víkendovém dílenském workshopu celá rodina i s dětmi může okusit vynikající piva počínaje desetistupňovým Vašnostou a konče černým speciálem.

Dvacetiletá vize získávala postupně jasnější obrysy až do dnešní podoby. Na jejím dovedení do současné podoby se přímo podílely již desítky a nepřímo stovky lidí. Klíčová byla i příležitost, která se naskytla s vyhlášením Integrovaného operačního programu. Areál nejvyšší památkové hodnoty – národní kulturní památky – byl zachráněn před postupující zkázou a má veškeré šance získat nový život. Jako autoři projektu si přejeme, aby byl co nejdelší a pro všechny, kteří se v Plasích zastaví, co nejpřínosnější.

Světelná zkouška nově instalovaného veřejného osvětlení klášterního areálu, srpen 2015 (foto Martin Ebel)

PAVEL KODERA – KAREL KSANDR

Národní technické muzeum

Centrum stavitelského dědictví v Plasích
Kronika projektu

REDAKCE: Ing. Jana Kleinová

SAZBA: Jaromír Šlápota

TISK: Tiskárna Helbich, a. s., Brno

VYDALO: Národní technické muzeum, www.ntm.cz

DISTRIBUCE: Národní technické muzeum, prodejna@ntm.cz

NÁKLAD: 1000 ks

© Národní technické muzeum

Praha 2015, vydání první

ISBN 978-80-7037-257-9